

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Sociální a kulturní ekologie

Diplomová práce

Konec sídliště jak ho znáte?

**Zapojení občanů do územního plánování v kontextu sporu o
novou výstavbu na sídlišti Ďáblice**

Bc. Tereza Křesalová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím řádně ocitovaných pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že předkládaná práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného vysokoškolského titulu.

V Praze dne 2. 1. 2024

Tereza Křesalová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi Ph.D. za to, že mi během psaní poskytl cenné rady a odborné vedení. Současně bych mu ráda také poděkovala za čas věnovaný konzultacím. Dále bych chtěla poděkovat všem informátorkám a informátorům za ochotu podělit se o své zkušenosti.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zapojením občanů do urbánního plánování na pražském sídlišti Ďáblice. V kontextu sporu o zástavbu sídliště je středem zájmu proces vznášení nároků a argumentace místních obyvatel sdružených do spolku Krásné Kobylisy. Jako hlavní teoretické východisko slouží koncept „práva na město“, jehož uplatnění v praxi je v rámci této práce sledováno a teorie „produkce prostoru“. Problematika je nahlížena optikou sociálního konstruktivismu, který umožňuje zachytit sociální realitu aktérů a to, jak se podílejí na utváření prostoru sídliště. Empirická část vychází z kvalitativního výzkumu založeného na rozhovorech, analýze dokumentů a zúčastněném pozorování. Cílem bylo reflektovat nároky a odpor místních obyvatel proti developerskému projektu.

Klíčová slova:

urbánní plánování, sociální konstruktivismus, právo na město, produkce prostoru, městská hnutí

Abstract

The master's thesis focuses on citizen participation in urban planning in the Ďáblice housing estate in Prague. Within the context of the dispute over the development of the housing estate, the central focus is on the claims-making process and the argumentation used by local residents organized in the association Krásné Kobylisy. The main theoretical framework used is the concept of "the right to the city," and its practical application is examined in this work, and the theory „production of space“. The issue is approached from the perspective of social constructivism, which enables the capture of the social reality of actors and their involvement in shaping the space of the housing estate. The empirical part is based on qualitative research, including interviews, document analysis, and participant observation. The aim was to reflect the claims and resistance of local residents against the development project.

Key words:

urban developement, social constructivism, right to the city, production of space, urban movements

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část.....	11
2.1. Sociální konstruktivismus a konstrukce sociálních problémů.....	11
2.2. Přirozená historie sociálních problémů.....	14
2.3. Trojjedinnost prostoru v městském prostředí.....	16
2.4. Právo na město.....	18
2.5. Spravedlivé pečující město.....	21
2.6. Městská hnutí.....	22
2.7. Popis sídliště Ďáblice a rozvoj Prahy.....	24
3. Metodologická část.....	30
3.1. Výzkumný problém a výzkumné otázky.....	30
3.2. Výzkumné strategie.....	30
3.3. Výzkumný soubor.....	32
3.4. Techniky tvorby dat.....	33
3.5. Analýza dat.....	36
3.6. Etické otázky a reflexe výzkumu.....	37
4. Empirická část.....	39
4.1. Popis kauzy a klíčové momenty v jejím vývoji.....	39
4.1.1. Aktivizace sídliště a Včely jako politický aktér.....	39
4.1.2. Nesouhlas místních s oficiálním řešením.....	47
4.1.3. Vize zezdola aneb rozvoj alternativních řešení.....	50
4.2. Argumentace proti plánované výstavbě.....	53
4.2.1. Architektonické koncepce aneb linie památkářská.....	54
4.2.2. Argumenty spojené s funkcemi sídliště.....	60
4.2.2.1. Zeleň.....	61
4.2.2.2. Občanská vybavenost a decentralizace.....	65
4.2.2.3. Přelidnění.....	69
4.2.2.4. Doprava.....	71
4.2.2.5. Estetická funkce.....	73
4.3. Shrnutí argumentační části.....	76

4.4. Udržitelný rozvoj jako uplatnění práva na město	77
5. Závěr	83
6. Seznam literatury	87
7. Přílohy	95

1. Úvod

Jedno z nejkrásnějších sídlišť u nás, asi tak je nejčastěji označováno sídliště Ďáblice jak odborníky, tak širší veřejností. Především ho tak popisují ale jeho obyvatelé, kteří sídlí ve vysokopodlažních panelových domech zasazených do městského parku. V následujícím textu se pokusím zachytit právě jejich příběh a snahu vyjednávat si právo na utváření veřejného městského prostoru. Zabývat se budu resistencí místních obyvatel proti developerskému projektu a jejich vizí o budoucím rozvoji sídliště. Vlna tlaku zezdola na instituce městského plánování, která se na sídlišti Ďáblice vzedmula, je v pražském kontextu jedna z nejsilnějších, avšak ne ojedinělá. Případy občanských iniciativ, které žádají o zapojení do urbánního rozvoje, lze najít například i na Břevnově, v Holešovicích, Braníku či na sídlišti Invalidovna.

Cesta k výběru tématu této práce byla poměrně dlouhá a spletitá. Zásadní roli v nastolení směru mého výzkumu sehrála podzimní terénní praxe magisterského oboru Sociální a kulturní ekologie, která se odehrála přímo v hlavním městě Praze v roce 2021. Několik průvodců z řad odborníků na městské prostředí nám studentům představilo velkoměsto v socio-přírodních dimenzích. Během procházek po oblastech jako Karlín či Nákladové nádraží Žižkov jsme si vyslechli mnohé příběhy místních obyvatel a jejich reakce na novou výstavbu ve čtvrtích, kde bydlí. Závěrem druhého dne praxe byla i přednáška o územním rozvoji a klimatické změně Petry Kolínské, která za svého působení jako náměstkyně primátorky Prahy v kauze o zástavbu na sídlišti Ďáblice také sehrála roli, když podpořila místní obyvatele. Tehdy se ve mně zrodil zájem o pražské občanské iniciativy a jejich nároky a napadlo mě, že by bylo zajímavé napsat na toto téma i diplomovou práci. Při zužování zájmu jsem se rozhodovala mezi zkoumáním iniciativy právě na sídlišti Ďáblice, nebo v pražských Holešovicích v souvislosti s přestavbou továrny Feron. V prvopočátku jsem si zvolila druhou variantu, bohužel se ale následně ukázalo, že pro potřeby diplomové práce by k tomuto příkladu nebylo možné získat dostatečnou oporu v datech. Nakonec jsem tedy zvolila jako předmět výzkumu iniciativu místních obyvatel ze sídliště Ďáblice, ke které směřovala nejen má rešerše, ale i doporučení mých známých a konzultantů. Ve výsledku jsem velmi ráda, že jsem se zaměřila právě na toto sídliště, protože narativy a dílčí témata, která mi výzkum odkryl, považuji za velmi nosná pro problematiku městského rozvoje zezdola a snad i podnětná pro další bádání v této oblasti.

Proměna tváře pražských čtvrtí skrze nový development je stále aktuálnější téma, o to více s blížícím se datem zveřejnění nového Metropolitního plánu a prosazovaným konceptem zahušťování. V místních obyvatelích nové projekty často vyvolávají pocity nevole a omezují jejich současnou podobu žitého prostoru (Lefebvre, 1991), což vede k rezistenci a sdružování se do spolků bránících nové výstavbě. V rámci výzkumu mi přišlo zajímavé podívat se na perspektivu takového spolku a zaměřit se na proces vznášení nároků jeho členů a argumenty, které proti výstavbě prosazují. Již některé diplomové práce se podobnou tematikou zabývaly. Práce „Občanská participace v urbánním plánování“ porovnává tři případy podobných kauz v Praze a to Ladronky, Sídliště Ďáblice a Nárožička. Autorka zde popisuje kauzu Ďáblic, tedy rozpor mezi místními obyvateli sdruženými do spolku Krásné Kobylisy a investorem od roku 2017 do roku 2018. V první kapitole empirické části z této práce částečně vycházím a dále na ni navazuji vývojem do roku 2023.

Obecně se v této práci zabývám působením spolku Krásné Kobylisy v kontextu sporu o novou zástavbu na sídlišti Ďáblice, který vyvolalo představení developerského projektu v roce 2017. Mým cílem je na základě kvalitativního výzkumu zodpovědět tyto výzkumné otázky: Jak kauza probíhala s důrazem na perspektivu občanské iniciativy? Jaké argumenty a způsoby argumentace využívali členové spolku a jak se s vývojem sporu proměňovaly v čase? Jak v kontextu sídliště Ďáblice vypadá uplatnění „práva na město“ v praxi?

Strukturu práce jsem rozdělila do části teoretické, metodologické a empirické, samotná empirická část je podle výzkumných otázek rozdělena na tři hlavní kapitoly. V teoretické části vycházím z teorie sociálního konstruktivismu, převážně kladu důraz na čtyři fáze historie sociálních problémů podle Spectora a Kitsuse (2001), které provazují s popisem kauzy v první kapitole empirické části. Další stěžejní teorií je pro mě produkce prostoru Henryho Lefebvra (1991), který přichází s trojjedností prostoru, a to s prostorem žitým, abstraktním a fyzickým. Napětí mezi žitým a abstraktním prostorem v kontextu sídliště Ďáblice prostupuje celým textem této práce a v kapitole „Shrnutí argumentační části“ vyústí z mého pohledu v poměrně překvapivý závěr, který je v rozporu s pojetím sídlišť jako standardizovaných habitatů (Lefebvre in Kofman, Lebas, 1996). V poslední kapitole empirické části pak na základě konceptu práva na město a vyjednávání tohoto práva nahlížím na celou zkoumanou problematiku a především na téma budoucího rozvoje sídliště z perspektivy spolku krásné Kobylisy.

Ještě před zahájením výzkumu jako takového a vstupem do terénu jsem často uvažovala nad tím, zda zaměření na městskou občanskou iniciativu dostatečně koresponduje se zaměřením oboru Sociální a kulturní ekologie, tedy zda má zkoumaný problém i environmentální rozměr. Odpověď na mé rozpaky se rozkrývá v poslední kapitole empirické části „Udržitelný rozvoj jako uplatnění práva na město“, ve které popisuji z analýzy vzešlé souvislosti mezi spolkem Krásné Kobylisy, budoucím rozvojem sídliště a globální změnou klimatu.

Jelikož jsem neměla žádné předchozí vazby na spolek ani na sídliště, vstupovala jsem do výzkumu jako takzvaný outsider. Předporozumnění zkoumané problematiky jsem měla tedy z literatury, médií a z vyprávění, ne z osobní zkušenosti. I tak jsem ale začínala výzkum s určitým očekáváním a perspektivou formovanou dohledatelnými sekundárními daty a mým akademickým zázemím. V několika ohledech se ale ukázalo, že mé předporozumění nebylo úplně přesné a v průběhu výzkumu a následné analýzy se otevřela témata, která jsem při přípravě projektu výzkumu vůbec nepředpokládala.

2. Teoretická část

V této části uvádím na základě relevantní literatury teoretická východiska, která mi pomohla rámovat a lépe interpretovat empirická data v analytické části práce. Zabývám se zde pro mne stěžejními koncepty, jakými jsou například právo na město, produkce prostoru, distribuční spravedlnost či historie sociálních problémů. Zkoumanou problematiku a výzkumné otázky jsem se rozhodla pojmout optikou sociálního konstruktivismu a právě jemu se věnuji v následujících prvních kapitolách teoretické části.

2.1. Sociální konstruktivismus a konstrukce sociálních problémů

Pevně vymezenou dichotomii příroda versus kultura, kterou ustavilo západní myšlení, začínají autoři sociálních věd zpochybňovat s takzvaným reflexivním obratem. Zkoumat objektivně přírodní svět a ustavovat jasně poznatelná fakta se s vlivem poststrukturální teorie ukazuje jako problematické. Do popředí se dostává otázka, jak je možné zkoumat přírodní jevy bez těch kulturních? Autoři tohoto přístupu dochází k závěru, že tyto dvě dimenze jsou neoddělitelně propojeny a nelze mezi nimi určit žádnou jednoduše identifikovatelnou hranici (Macnaghten, Urry, 1998). Místo přírody, kterou lze objektivně poznat, se začíná uvažovat o přírodách v množném čísle, které jsou utvářeny tím, jak jsou chápány společností (ibid.).

Tendence objektivně uchopit realitu nebyla výsadou přírodních věd, ale uplatňovala se i ve vědách sociálních. Pro účely této práce se podívám podrobněji na zkoumání sociálních problémů a jeho posun k sociálnímu konstruktivismu. Tento teoretický rámec mi umožňuje v empirické části nahlížet kauzu na sídlišti Ďáblice jako dílčí součást širšího sociálního problému krize bydlení a pomáhá mi identifikovat fáze vývoje kauzy jako takové.

V sedmdesátých letech minulého století se objevuje v sociologii sociálních problémů alternativa k do té doby dominantnímu strukturálně-funkcionalistickému přístupu, a sice sociální konstruktivismus (Hannigan, 1995). Podle funkcionalistické teorie byly sociální problémy výsledkem objektivně uchopitelných podmínek, jež sociologové analyzovali pomocí vědeckých metod (Nisbet in Hannigan, 1995). Jejich úkolem bylo

mimo jiné rozpoznat negativní deviace a upozornit na znepokojující stav věcí (Gusfield in Hannigan, 1995). Proti tomuto rigidnímu pojetí sociálních problémů se ve svém textu „Toward a Sociology of Social Problems: Social Conditions, Value-Judgements, and Social Problems“ vymezili Spector a Kitsuse (1973), podle nich se jedná spíše o řetězec událostí, které vznikají na základě kolektivních definic. Jinými slovy definují sociální problém jako činnost skupin, jež vznášejí nároky a tvrzení o svých údajných podmínkách k institucím a organizacím. Tímto se odvrací od hodnocení, zda jsou tvrzení opravdu oprávněná a soustředí svou pozornost na proces vytváření problému skrze aktivity nárokových skupin a reakce institucí (Spector, Kitsuse in Hannigan, 1995). Dalo by se tedy říci, že sociální problém podle Spectora a Kitsuse nevzniká na základě jasných objektivních kritérií, ale je tvořen skrze aktivity lidí a pomocí společenského konsenzu. V souvislosti s takovýmto pojetím sociálních problémů se nabízí zmínit uvažování Ulricha Becka (2004) o takzvaném boji o definice. Ten se v knize „Riziková Společnost: na cestě k jiné modernitě“ zamýšlí nad charakteristikami současné společnosti a označuje ji jako rizikovou, kde je nakládání s riziky hlavním tématem, jejich povaha je těžko uchopitelná a nikdo před nimi neuteče. Pro mne je ale stěžejní to, že podle Becka (2004) nejsou dnešní rizika dána externími vlivy, ale jsou sociálně a vědecky konstruována. Jejich existence závisí na celospolečenských definicích a vztazích. Beck dochází k tomu, že reflexivní modernita stírá hranice i mezi sférou vědy a politiky.

Konstruktivismus jako takový nemusí být pouze teoretickým přístupem. U empirických výzkumů ho lze využít také jako analytický nástroj. Pokud se vrátím ke zkoumání sociálních problémů optikou konstruktivismu, navrhuje Best (in Hannigan, 1995) zaměřit se na tři body zájmu při analýze sociálních problémů. Vzhledem k tomu, že stěžejní jsou v tomto kontextu činnosti skupin, oněmi třemi body jsou nároky aktérů (jejich požadavky na společenskou změnu a stížnosti na současný stav), samotní aktéři vznášející nároky a proces vznášení nároků.

Nároky neboli obsah stížností na nežádoucí sociální podmínky, je možné analyzovat podle několika základních otázek (ibid): Co se o problému říká? Jak je problém reprezentován? Jaká je rétorika vznášení nároků? Jak jsou tvrzení prezentována, aby přesvědčila publikum? Tvůrci nároků by měli zvolit takový styl prezentování, jaký je vhodný pro dané obecné prostředí a situaci, příkladem může být právní, vědecký nebo i divadelní způsob prezentování (Hannigan, 1995). Podle Hannigana (1995) je součástí

rétoriky uvážlivé využívání jazyka k přesvědčení obecnostva. Tři hlavní součásti rétorických výroků, a tedy i nároků, jsou podklady, ospravedlnění a závěry (Hannigan, 1995). Podklady se rozumí data, na základě kterých se utváří veřejný diskurz, a mohou se dělit na definice, příklady, jež umožňují spojit si s problémem konkrétní případy a tváře, a číselné odhady. Podklady umožňují zhodnotit, jakého rozsahu může problém dosáhnout (Hannigan, 1995). Ospravedlnění jsou z velké části vztahována k principům základních práv a svobod či morálním aspektům sociálního problému. V závěrech je poté artikulováno, jak by se mělo postupovat, aby se eliminovaly příčiny i následky problému (Hannigan, 1995).

Stejně jako nároky i aktéry vznášející nároky navrhuje Best (in Hannigan, 1995) zkoumat pomocí několika otázek: Jsou aktéři vznášející nároky přidruzeni k nějakým specifickým organizacím, sociálním hnutím, profesím nebo zájmovým skupinám? Zastupují své vlastní zájmy nebo zájmy někoho jiného? Jsou zkušení nebo nováčci? Poslední otázka může z velké části ovlivnit strategii skupiny (Hannigan, 1995). Best (in Hannigan, 1995) rozlišuje rétoriku poctivosti a racionální rétoriku. První je úspěšnější v začátcích přesvědčování, kdy se klade větší důraz na hodnoty a morální aspekt, aktivisti ještě nemají dostatek zkušeností a hlavní cíl je představit nové způsoby nahlížení na problém a přilákat pozornost. Oproti tomu racionální rétorika funguje nejlépe v pozdních fázích konstrukce sociálního problému, když se aktivisti snaží zajistit konkrétní politická řešení a představují veřejnosti, jaké výhody z implementace nových opatření pro ně plynou. Sociálně konstruktivistické výzkumy ukazují velkou diverzitu aktérů napříč nárokovými skupinami, ne všichni jsou členy grassrootových organizací, velkou roli hrají v konstrukci nároků vědci, politici, experti či novináři (Hannigan, 1995).

Proces vznášení nároků je v samém základu definice sociálního problému podle Spector a Kitsuse (1973), je to právě činnost skupin, která problém utváří a udržuje ho při životě. Wiener (in Hannigan, 1995) pojímá sociální problémy také dynamicky, a kolektivně je definuje jako neustálé prolínání se tří sub-procesů: oživení problému, legitimizace, demonstrování problému. Oživením problému se rozumí nastolení práv a nároků, definování problému, rozvíjení argumentace a přesvědčování veřejnosti. V procesu legitimizace se klade důraz na expertní vědění, v určité fázi přichází snaha o to dostat problém z oblasti morálky do oblasti legislativy. Demonstrování problému je soupeření o pozornost, navazování spojení s ostatními tvůrci nároků a přesvědčování nebo

relevantní data. I u procesu vznášení nároků přichází Best (in Hannigan, 1995) s otázkami, na které je možné se zaměřit: Na koho se tvůrci nároků obrátili? Objevily se nějaké konkurenční nároky od jiných aktérů? Jak povaha nároků nebo identita tvůrců nároků ovlivnila reakci obecnostva?

Podle teorie sociální konstrukce tedy nezávisí existence sociálních problémů na nějakém pevném souboru kritérií, ale na tom, jaká je odezva na proces vznášení nároků a do jaké míry je tento proces úspěšný (Hannigan, 1995).

Ovšem ani konstruktivistický přístup se neobejde bez kritiky a zpětné reflexe. S jasnou námitkou, že tato teorie popírá existenci objektivního materiálního světa, se vyrovnávají Jacobs, Kemezy a Manzi (2004, s. 3) pomocí názoru, že náš přístup k hmotnému světu je zprostředkován jazykem a diskursem a citují Collina, který tvrdí: „Naše percepce materiálního světa je ovlivněna tím, jak o něm přemýšlíme nebo mluvíme, naším konsensem o jeho povaze, tím jak ho jeden druhému vysvětlujeme a skrze jaké koncepty ho uchopíme“. Tímto nepopírají materiální svět ve své podstatě, jen zpochybňují objektivní pravdu o něm. Namísto objevování faktů tedy doporučují zaměřit se na proces vznášení nároků v sociální politice a na utváření sociální reality, jež podléhá různým interpretacím. „Síla konstruktivismu je v tom, že se zaměřuje na širší sociální procesy a zdůrazňuje důležitost sociálního, politického a ekonomického kontextu“ (Jacobs, Kemeny, Manzi, 2004, s. 3). Konstruktivismus má potenciál vysvětlit, proč se v určité době dostávají ve společnosti do popředí určité problémy, jednotlivé problémy jsou kulminací dlouhodobých procesů (ibid).

Urry (1998) s odkazem na Becka reflektuje, že po tom, co jsme v rámci reflexivního obratu odhalili skryté nitky společenské konstrukce prostupující dimenzi přírody, je hlavním úkolem společenskovedních oborů rozluštit dopady tohoto vzájemného propojení.

2.2. Přirozená historie sociálních problémů

Autoři zabývající se konstrukcí sociálních problémů v rámci bydlení, často vycházejí z díla již zmíněného Spector a Kitsuse (Jacobs, Kemezy, Manzi 2004). K interpretaci

chronologického průběhu kauzy na sídlišti Ďáblice jsem se rozhodla využít právě jejich dělení vývoje sociálních problémů. Spector a Kitsuse (2001) uvádí, že každý takový problém má svou historii. V průběhu které lze identifikovat čtyři fáze vývoje, jimiž většina sociálních problémů prochází, tyto fáze nemusí být nutně následné, mohou se překrývat či doplňovat. Nejedná se o jednosměrný proces.

První fází, již autoři popisují, je transformace soukromých trablů na veřejná témata. Pokud je proces vznášení nároků úspěšný, problém nabírá na síle a dochází k jeho politizaci. Problém se tak stává předmětem veřejných debat a umožňuje vnímat jednotlivé případy skrze širší sociální kontext. Například diskriminace etnických menšin nebo nezaměstnanost nejsou pouze soukromou záležitostí těch, kteří s daným problémem mají osobní zkušenost, ale celospolečenským tématem (ibid.). Dílčí jednotlivé trable jsou tak pomyslně propojeny pod jedním celospolečenským problémem.

Poté, co se z jednotlivých nežádoucích podmínek utvoří veřejně debatované téma, skupiny začínají apelovat na vládní instituce, aby na problém reagovaly. Ve druhé fázi dochází k oficiálnímu uznání problému. Pokud jsou tvrzení aktérů empiricky podložena a skupiny prosadí své nároky jako legitimní, oficiální instituce začínají řešit problém, například skrze novou legislativu nebo nové politiky (ibid.).

Třetí fáze přirozené historie sociálních problémů je podle Spectora a Kitsuse (2001) nespokojenost s oficiálním řešením. I přesto že oficiální instituce zavedou určitá opatření, skupiny je často považují za nedostatečná. Začínají opětovně upozorňovat na svá tvrzení a kritizují způsoby, kterými se problém snaží řešit oficiální instituce. Tato nespokojenost zpravidla vyvolává napětí mezi skupinami volajícími po společenské změně a institucemi zpravidla státní správy, jež kritizují.

Reakcí na nespokojenost s oficiálním řešením je rozvoj alternativních institucí. Ve čtvrté fázi si skupiny uvědomují, že oficiální reakce na jejich nároky není adekvátní. Vědomí, že problém nemusí být dostatečně podchycen na oficiální úrovni, vede aktéry k rozvoji vlastních strategií. Alternativní instituce se zaměřují na oblasti, ve kterých paralelní oficiální instituce selhávají (ibid.). Opětovné rozdmýchání problému, je tedy poslední fází utváření sociálního problému.

2.3. Trojjednost prostoru v městském prostředí

Od konstrukce sociálních problémů se nyní posouvám ke společenské konstrukci prostoru francouzského filosofa Henryho Lefebvra, jeho teorii o třech dimenzích prostoru pojmám jako červenou nit, která mne provází celým textem empirické části a pomáhá mi lépe zachytit povahu resistance místních obyvatel proti nové výstavbě na sídlišti Ďáblice.

Lefebvre (1991) se snaží překročit konvenční pohledy na prostor jako pouhý fyzický kontejner (Pirie, 1983) či neutrální pozadí sociálních událostí a pracuje s myšlenkou, že mezi prostorem a společností je vzájemný vztah. Materiální projevy prostoru ovlivňují společenské aktivity, a stejně tak jsou i těmito aktivitami ovlivňovány. V návaznosti na předešlé kapitoly je tedy možné nevnímat prostor pouze skrze jeho objektivní fyzické vlastnosti, ale nahlížet na něj jako na sociálně utvářený produkt. Společensky produkováný prostor je kulturně podmíněný a jeho podoba závisí na kontextu dané společnosti. Lefebvre se ve svých tezích zabýval primárně urbánním prostředím, proto usuzuji, že je tato teorie relevantní i pro můj výzkum, jelikož se zabývám částí hlavního města Prahy. Město jako takové je společností formováno, ale zároveň ji i zpětně ovlivňuje (Lefebvre, 1991).

Samotný prostor podle Lefebvra (1991) nabývá třech rozměrů, které ovšem nejsou plně oddělené, ale vzájemně se doplňují a prostupují. Autor uvádí, že jeho cílem je vytvořit teoretický celek z dimenzí, které jsou ve společnosti vnímány separátně. Tyto tři dimenze pak identifikuje jako prostorové praktiky, reprezentace prostoru a prostory reprezentace.

Prostorové praktiky reprezentují, jak je vnímán materiální prostor aktéry, čili jaká je jeho fyzická podoba. Tyto praktiky reagují na uspořádání okolního světa a jeho současnou podobu a reprodukují jej pomocí každodenních aktivit (ibid.). Pro tuto dimenzi je tedy stěžejní fyzický prostor, tvořený reálnými terénními rysy například horami nebo řekami, ale v městském prostředí spíše budovami, silnicemi nebo parky.

Reprezentace prostoru se pohybuje ve sféře abstraktního prostoru, je to jakási myšlenková konstrukce (ibid.). V utváření urbánních celků hraje abstraktní prostor hlavní roli, neboť je nástrojem městského plánování. Odráží se v něm kulturní situovanost a především dominantní režim vědění dané společnosti (ibid.). Tento prostor představují

mapy, plány, studie či souřadnicové systémy, které využívají architekti, geografové nebo urbanisté. Dimenze abstraktního prostoru je podle Lefebvra (1991) v moderní společnosti určující a je možné ji využít jako nástroj udržování hegemonie. Produkce prostoru tak může být sama o sobě prostředkem kontroly a moci.

Poslední součást triády jsou prostory reprezentace. Tato rovina představuje žitý prostor, nahlížený skrze každodenní zkušenosti člověka (ibid.). Tento prostor se nahází na hranici mezi fyzickým a abstraktním a jeho projevy jsou symbolické povahy. Je spojen s lidskými emocemi a sociálními interakcemi, zahrnuje zážitky, pocity a vztahy, jež se vážou ke konkrétním místům, jeho důležitou součástí jsou i vzpomínky (ibid.). Žitý prostor je prostorem každodenního života a subjektivního prožitku jeho obyvatel a také je jejich aktivitami utvářen.

Lefebvre (1991) poukazuje na to, že prostor je aktivně formován ekonomickými a politickými silami v rámci kapitalistické společnosti, kde se z něj stává zboží, což znamená, že je měřen a hodnocen na základě své ekonomické hodnoty. To vede k přeměně městských oblastí na tržní prostory, často na úkor potřeb místních obyvatel, kteří jsou odtrženi od rozhodovacích procesů o místě svého bydliště (ibid.). Do konfliktu se tak dostávají dva proti sobě jdoucí procesy kapitalistické produkce prostoru, a to snaha mocenských entit kontrolovat prostor pomocí abstraktní dimenze a úsilí aktérů žitého prostoru prosazovat své zájmy (ibid.). Ovšem jak se zdá na základě historické zkušenosti, ani pokud se nové výstavby ujme stát, nezmizí znaky vycházející z tržní ekonomiky (Kofman, Lebas, 1996). Když veřejné instituce usilovali o to ubytovat co největší počet lidí za co nejnižší cenu, zrodila se městská sídliště, která v sobě ztělesnila „koncept habitatu ve své nejčistější formě“ (Kofman, Lebas, 1996, s. 79). Znakem sídlišť neboli habitatů byla absence typických městských prvků jako náměstí, širokých ulic nebo míst setkávání. Kofman a Lebas (1996) uvádí, že stavitelé se zdráhali postavit i kavárnu. Takto čistě funkční, standardizovaná prostředí byla navrhována pouze na základě reprezentace prostoru, který nebral v potaz kreativitu žitého prostoru. Odtržení těchto dvou prostorů je podle Lefebvra (1991) problematické, při navrhování měst by měly být integrovány všechny tři dimenze prostoru, proto o nich mluví jako o teoretickém celku a nikoli jako o oddělených jednotlivostech.

Zamyslím-li se nad touto prostorovou triádou, napadá mne úvaha o tom, že fyzický prostor slouží jako na potenciál pro producenty žitého a abstraktního prostoru, kteří ho na základě svého prožívání reality konstruují a znovu přetváří.

2.4. Právo na město

Myšlenky Henryho Lefebvra ještě neopustím a v této kapitole se podrobněji podívám na jeho slavnou konceptualizaci požadavků obyvatel měst, již využívám ve třetí výzkumné otázce.

Lefebvre se v šedesátých letech zamýšlí nad rozvojem měst a poprvé používá spojení „právo na město“. V kontextu rozsáhlých společenských protestů ve Francii přichází s konceptem právo na město jako s požadavkem vrátit vliv nad rozvojem a děním ve městě zpět do rukou místních obyvatel (Harvey, 2012). Města se v neoliberalní společnosti stávají centrem investic, kde rozhodují vlastníci kapitálu, zatímco většina jejich obyvatel je z rozhodování vyloučena (ibid.). Lefebvovo pojetí města jako sumy odvedené práce a každodenních činností těch, kteří ve městě žijí (Attoh, 2011), se odvrací od jeho ekonomické hodnoty a soustředí se na lidmi žitý aspekt města. Jak píše v předchozí kapitole, Lefebvre rozumí prostoru jako sociálně utvářenému skrze každodenní život a politický boj. Právo na město je tak v nejzjednodušenější formě obnovené právo na život ve městě, jedná se o právo město obývat, ale i jej utvářet (Attoh, 2011). Obecně by se podle Harveyho (2008) dalo říci, že právo na město patří kolektivně těm, jimž je upíráno. Kritika městského designu a politiky, jež upřednostňuje zájmy bohatých před zájmy většiny obyvatel, leží v základu tohoto konceptu (Attoh, 2011).

Termín „právo na město“ odkazuje jak k filosofickému konceptu, tak ke sloganu, jehož využívají aktivistické skupiny, které cítí nedostatečnou kontrolu nad místem, kde žijí (LeGates, Stout, 2015). Často je ovšem složité určit, co přesně sloganem myslí, jelikož důvody k městským protestům jsou různé od frustrace z nezaměstnanosti po zastavování zelených ploch (LeGates, Stout, 2015).

Koncept práva na město dále rozvádí David Harvey, podle kterého jde o právo měnit sebe sama skrze možnost ovlivňovat život ve městě (Harvey, 2008). Harvey (2008, s. 23) uvádí: „Svoboda přetvářet naše města a nás samotné je podle mého názoru jedno

z nejcennějších a zároveň nejopomíjenějších lidských práv.“ Neoliberální smýšlení ovšem upozaďuje příslušnost k místu bydliště a bezprostřední možnost komunitně utvářet městský prostor. Zdá se proto nepravděpodobné, že by se za těchto podmínek tvořily politiky týkající se města kolektivně a vycházely od městských společenských hnutí (Harvey, 2008). Přesto ale hnutí, která mají o městském životě jinou představu než kapitálem vybavení investoři, existují a usilují o naplnění svých vizí (Harvey, 2008). Harvey (2008), dochází k závěru, že rozsáhlá urbanizace sehrála klíčovou roli ve vstřebávání přebytku nadhodnoty ovšem za cenu procesů, jež připravily veřejnost o právo na město. Takový vývoj ústí v napětí mezi vlastníky kapitálu a sociálními hnutími. Historicky vedla podobná napětí mezi skupinami k revoltě, polemizuje Harvey (2008). Jako příklad uvádí Paříž roku 1871 nebo Spojené Státy po smrti Martina Luthera Kinga a zároveň se ptá, pokud je „neoliberální, postmodernistická a konzumní fáze vstřebávání přebytku nadhodnoty prostřednictvím urbanizace“ u konce a společnost se nachází v rozsáhlé krizi, kde je tedy revolta? Odpověď na tuto otázku není jednoduchá, protože jak sám Harvey (2008) popisuje, urbánní procesy jsou nyní globální záležitostí a jsou zakořeněné v současném politickoekonomickém systému, a proto i odpor musí být globální a antisystémový, což je v současných podmínkách velice obtížné. Jednotlivá městská hnutí sice existují, ale nejsou vzájemně propojená ani dostatečně silná či sjednocená ve svých požadavcích (Harvey, 2008).

Podle Harveyho (2008) by měla městská hnutí usilovat o společný cíl, a sice o „demokratické rozhodování o produkci a využití nadhodnoty“. Demokratické vedení vývoje města a jeho kolektivní převáření je ideový základ práva na město, ovšem autoři zabývající se tímto právem už nerozvádí, jak by mohlo takové vedení vypadat konkrétně. Požadavky, které uvádí, zůstávají ideové a nemají zatím konkrétní formu.

Toho, že koncept práva na město je významově rozsáhlý, jelikož ho tvoří dohromady různá práva a náleží skupinám s rozmanitými problémy, si všímá Kafui A. Attoh. Někteří autoři vnímají tuto rozsáhlost jako příležitost k propojení úsilí jednotlivých skupin a zesílení jejich tlaku na autority (Attoh, 2011). V jenom jediném právu můžeme propojit právo na bydlení, na participaci na městském plánování, na přírodní zdroje, proti policejnímu zneužívání nebo i právo na komunitu (Attoh, 2011). Určité rozostření konceptu proto může být považováno za strategické (ibid.). Na druhou stranu však v tak širokém pojetí práva na město nalezneme práva, která si navzájem odporují nebo jsou nesouměřitelná (ibid.). Pokud by na příklad skupina požadující právo na dostupnou

dopravu usilovala o jednodušší využívání soukromých automobilů, bylo by to v přímém střetu s právem na čisté a udržitelné město (ibid.). Lefebvre sice vysvětluje, že v právu na město se propojují různá základní práva jako právo na svobodu, už však neuvádí, jaká konkrétní práva to jsou a jak by mohla vypadat v praxi (ibid.). Podle Attoh (2011) by se měla akademická debata odvíjet od toho, jaká práva tvoří právo na město a jak je definujeme, abychom se vypořádali s rozporem, který může v rámci implementace konceptu nastat.

V Brazílii bylo v roce 2001 právo na město zakomponováno do národního práva skrze přijetí federálního zákona „The Statute of the city“, což nikde ve světě nemá obdoby (Friendly, 2013). Na základě výzkumu v brazilském městě Niteró reflektuje Abigail Friendly aplikaci práva na město do praxe a ukazuje v jakých bodech a proč neodráží realita teoretický ideál. „The Statute of the city“ obsahuje dvě výchozí dimenze. První je koncept sociální funkce a nástroje k jeho realizaci a druhá se skládá z procesů zajišťujících demokratické vedení (ibid.). Ovšem autorka uvádí, že implementace tohoto zákona nedosáhla v Brazílii žádoucích změn, což souvisí jak s širším socioekonomickým kontextem země, tak s přístupem obyvatel. Pravděpodobně největším problémem, jemuž implementace zákona čelí je nedostatek finančních a lidských zdrojů (Friendly, 2013). Brazílské municipality nemají vhodný administrativní aparát pro urbánní plánování (ibid.). Problematické je i decentralizované řízení měst, kdy města nemusí nutně sledovat regulace z „The Statute of the city“ a stejně tak i důraz na participaci nepřinesl očekávané výsledky. A v neposlední řadě stále přetrvávající korupce, klientelismus a kooptace v brazilských městech brání plnému uskutečnění ideálů práva na město (ibid.). Přesto může sloužit tento případ v určitých aspektech jako vzor městské politiky a poskytnout cenné lekce při převádění práva na město do praxe i v jiných zemích (ibid.).

Attoh (2011) naráží na další úskalí konceptu, jímž je vztah mezi demokratickou participací a právy. Jak již bylo uvedeno podle Harveyho (2008) v samém jádru práva na město je kolektivní požadavek na demokratické vedení města. Z jeho díla a celé řady dalších autorů vyplývá cíl demokratizovat městský prostor v tom, jak je využíván i jak je navrhován. Oproti tomu Attoh (2011) upozorňuje, že na základě práce Dona Mitchella o lidech bez domova je možné o právu na město uvažovat jako o právu stavícímu se proti demokratickému vedení. Problém vidí Attoh (2011) v samotném pojetí „práva“, protože jak vysvětluje, práva jako taková jsou často ustavena právě proto, aby demokracii omezila. Určité oblasti práva jsou mimo demokratickou debatu, což je argument pro obranu

občanské neposlušnosti (Attoh, 2011). Mitchell (in Attoh, 2011) píše o rozmáhajících se zákonech o zákazu žebrání v amerických městech, kvůli kterým lidé bez domova nemají nárok na právo na město. Proto je nasnadě uvažovat o právu na město jako o právu sahající za zájmy demokraticky rozhodující většiny nebo demokraticky zvolených zástupců.

Harveyho požadavek na demokratické spravování městského kapitálu se setkává s podobnou kritikou jako samotná zastupitelská liberální demokracie ale i demokracie přímá, v rámci kterých jsou často opomíjeny zájmy menšin na úkor většiny. Purcell (2002) varuje, právě před tím, že v praxi demokratizace městského rozhodování může vést k nekontrolovatelné vládě většiny. Attoh (2011) dochází k závěru, že koncept práva na město může být tedy právo na kolektivní rozhodování, ale stejně tak právo proti nespravedlivému kolektivnímu rozhodování a nevyhnutelně se tyto dvě práva dostanou v určitém bodě do konfliktu.

2.5. Spravedlivé pečující město

V návaznosti na teorii produkce prostoru a koncept práva na město se v literatuře otevírá otázka spravedlnosti v městském prostoru. Mne bude k interpretaci dat především zajímat pojetí distribuční spravedlnosti a Spravedlivého pečujícího města.

Koncept prostorová spravedlnost se poprvé objevil v eseji G. H. Pirieho „On Spatial Justice“ v roce 1983, který uvádí, že prostorová spravedlnost je neoddělitelná od spravedlnosti sociální, ta se v prostoru odráží. Ohraničený prostor je tak pro Pirieho „kontejnerem“ uvnitř kterého probíhá distribuce zdrojů (Dikeç, 2001).

Podle vizí Lefebvra by měl být fyzický prostor města heterogenní. Proto, aby podtrhl důležitost pestrého města, ve kterém jsou neustále zpochybňovány procesy fragmentace, nerovnoměrného rozvoje, homogenizace, doplňuje Lefebvre právo na město o právo na odlišnost (Friendly, 2013). Právo na odlišnost klade důraz na jedince a komunity, kteří by neměli zapadnout v homogenním davu (Dikeç, 2001). S tím, že hlavní význam tohoto práva leží v možnosti nepřebírat většinové kategorie a vytvářet si své vlastní. Moci být odlišným v tomto kontextu znamená mít právo na odpor a právo nehlásit se k většinovým imperativům (ibid.).

Úvahám o „Spravedlivém městě“ se oddával také Harvey, který ve svém raném díle soustředil pozornost převážně na spravedlivou distribuci v rámci území, což se setkává s kritikou. Proti distribučnímu paradigmatu, kde je hlavní problematikou férová distribuce zdrojů a příležitostí je využívat (Rauhut, 2018) se vymezuje i Marcuse (2009), který uznává důležitost distribuční spravedlnosti, ale podle něj tento přístup nejde k příčinám nespravedlnosti, ty leží v rozdělení moci. „Spravedlivé město vidí spravedlnost jako problém distribuce a zaměřuje se na určitou formu nerovnosti. Ale dobré město by nemělo být jednoduše město s distribuční rovností, ale takové, které podporuje úplný rozvoj každého jedince a všech jedinců dohromady“ (Marcuse, 2009, s. 3).

K účelu této práce považuji za velmi podnětný příspěvek Greta Goldberg, jež přidává k diskusím o Spravedlivém městě koncept péče a argumentuje, že městští plánovači by měli usilovat o „Spravedlivé pečující město“, čímž přemostňuje dichotomii spravedlnosti a péče, kdy první je spojována s univerzálními pravidly, regulacemi a nezaujatostí, kdežto druhá souvisí se vztahy, solidaritou či lokálností (Marcuse, 2009). Propojení těchto dvou konceptů není bezprecedentní, funguje už například v biomedicínské etice (Marcuse, 2009).

Právo na odlišnost, péče a solidarita jsou pojmy, které přibližují právo na město k individuální a subjektivní rovině. Díky nim je právo na město více než jen abstraktním snadno zneužitelným konceptem a stává se relevantním pro každého jednotlivce se specifickými potřebami a představami o městském životě. Přestože úplná prostorová rovnost je téměř nedosažitelná, její rozpoznání nám alespoň umožní odhalit, kde k nerovnostem dochází.

2.6. Městská hnutí

Důležitým momentem účasti občanů na městském životě je organizace jednotlivců se stejným zájmem do skupin, aby tak posílili svůj tlak na instituce.

Některá uskupení nabývají formu sociálního hnutí, jež Giddens (2013, s. 994) popisuje jako „kolektivní snahu o prosazení společného zájmu či dosažení společného cíle jednáním situovaným mimo sféru zavedených politických institucí. Sociální hnutí usilují o nastolení či naopak zablokování sociálních změn a obvykle se dostávají do konfliktu s organizacemi,

jejichž cíle a postoje se s těmi jejich v mnohém rozcházejí.“ Z jednotlivých občanů se prostřednictvím hnutí stávají zájmové skupiny (Wilson, 1963), které verbalizují společné zájmy a jsou politicky aktivní i jinak než jen účastí ve volbách. Mezi jejich kolektivní strategie lze zařadit například petice nebo veřejné demonstrace (Císař, 2011). Sociální hnutí se mohou velmi lišit, jak ve velikosti, tak v oblasti zájmu. I menší místní hnutí mohou hrát velkou roli v plánovacím procesu a jejich síla může spočívat ve vztazích v rámci komunity či detailních znalostí lokálních problémů a témat.

Městská hnutí lze považovat za specifickou formu sociálních hnutí. Jejich vznášené požadavky a činnosti jsou neoddělitelně spjaty s konkrétním městským územím, ve svém rozsahu mohou být celoměstská nebo se soustředit pouze na městskou část (McCanna, 2009). Podle McCanna (2009) jsou tyto hnutí postavena na nespokojenosti obyvatel, jejíž fyzické projevy můžeme sledovat v městských oblastech. Jako příklad uvádí McCann nedostatek veřejných služeb, proti kterému se místní vyhrazují. Zájem městských hnutí o uspořádání prostoru nebo vztahy mezi aktéry tedy v počátku nepřesahuje hranice městské lokality, to ovšem neznamená, že se jejich zaměření nemůže rozšířit. Nel·lo (2016) píše, že tyto hnutí jsou důležitými aktéry v utváření města a jejich výchozím bodem jsou omezení, ale také možnosti, která města nabízejí. Historicky se městská hnutí začala utvářet během šedesátých let dvacátého století, kdy je z velké části tvořila dělnická třída, případně studenti. Jak je uvedeno v jedné z předchozích kapitol, na jejich vzestup reagoval ve svém díle Henri Lefebvre a označil i jejich kolektivní úsilí jako boj o právo na město.

Podle současných studií se v městských hnutích předně angažují vysokoškolsky vzdělaní zástupci střední třídy se zájmem o veřejné dění (Clemént, 2015). Tato hnutí vznikají v důsledku sociálních problémů, způsobených například finanční krizí, nesprávným nastavením místní politiky nebo nedůvěrou k institucím (Nel·lo, 2016). Nel·lo rozděluje jejich zájem do tří kategorií. Zprvce se snaží chránit městské dědictví, které může mít podobu veřejných prostředí, zdrojů, kulturního dědictví, ale i občanských práv jako je například často zmiňované právo na bydlení nebo dostupnost služeb. Autor v této souvislosti odkazuje na jihoevropské země, kde městské dědictví rychle mizí na úkor privatizace veřejných statků. Dědictvím můžeme rozumět také generacemi dlouho uchovávané hodnoty a tradice. Druhý bod zájmu, který hnutí přinášejí do diskuze, je otázka prostorové spravedlnosti, kdy požadují rovný přístup k službám a zdrojům ve všech částech města. Třetí a poslední kategorií je kvalita a demokratičnost rozhodovacích

procesů. Hnutí aktivně usilují o to, zapojit se do rozhodování a mít možnost prosazovat své zájmy.

2.7. Popis sídliště Ďáblice a rozvoj Prahy

Touto kapitolou, kterou vnímám na pomezí teoretické a empirické části, se nyní dostávám od abstraktních teorií k mnou zkoumanému tématu. Následující odstavce se věnují popisu sídliště Ďáblice a koncepci územního rozvoje hlavního města Prahy.

Veselý (2017) mluví o panelácích jako o nedílné součásti českých měst, která vyvolává mezi odborníky i laiky všemožné pocity a reakce. Silné negativní argumenty proti panelákové výstavbě zněly ze západních zemí už v sedmdesátých letech dvacátého století, u nás potom o dekády později (Švácha, 2018). Pro jejich „odosobněnost, stereotypnost a absenci prvků městské kultury“ do původní zástavby nezapadaly a proto se na ně nahlíželo jako na protiklad toho, co by se mělo chránit pro budoucí generace (Švácha, 2018, s. 45). Na přelomu tisíciletí se pak podle Šváchy nahlížení na sídliště proměňuje a po roce 2010 rapidně roste zájem veřejnosti o jejich historii a architektonicko-urbanistické kvality a stejně tak o jejich budoucnost. Hodnota paneláků je jejich pravdivost, panelák slouží pro ubytování mas, je produktem hromadné bytové výstavby a inspirace pro jeho řešení je čerpána z modernizmu, jeho pravdivost spočívá v tom, že se nesnaží zamaskovat, čím je (Lábus in Veselý, 2017). Lábus (in Veselý, 2017, s. 40) také uvádí, že v šedesátých letech byla sídliště „ještě stavěna s vírou a nadšením“. Možná se právě i toto nadšení uvolněných šedesátých let promítlo do podoby sídliště Ďáblice, jehož výstavba byla v této době zahájena.

O sídlišti Ďáblice se často mluví jako o jednom z nejkrásnějších a nejzdařilejších sídlišť v České republice. Rozprostírá se na území hlavního města Prahy v katastru čtvrtě Kobylisy a spadá pod městskou část Praha 8. Administrativně tedy dnes sídliště už neleží na území původní samostatné obce a dnešní čtvrtě Ďáblice, podle které získalo své jméno, a to z důvodu posunu hranic mezi katastry Kobylis a Ďáblic (krasnekobylisy.cz, 2019).

Sídliště vznikalo na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století. Architektonická soutěž o budoucí podobu sídliště se konala v roce 1963. Vítězný návrh architektů Vlastimila Durdíka a Jiřího Novotného se začal realizovat v roce 1968 s tím, že

posledním dokončeným objektem byl kulturní dům v roce 1983 (Řepková, 2015). Ovšem architektem, který je se sídlištěm spojovaný nejčastěji, je Viktor Tuček. Originální komplex téměř 10 000 bytů byl navržen pro 28 500 obyvatel a podle Řepkové (2015, s. 313) se stal „tím, čím se podle modernistické vize měla stát všechna sídliště – živou městskou čtvrtí s vysokou hustotou zástavby, službami a pracovními příležitostmi, bezpečně odděleným pěším a automobilovým provozem, kultivovaným prostředím, vše obklopené parkovou zelení a protkané bohatou sítí cest.“ Jedenácti a čtrnácti podlažní deskové domy jsou systematicky uspořádány do polouzavřených čtverců a jsou obklopeny zelení (ibid.). Uvnitř bloků tak vnikají kvazisoukromé prostory s hřišti, možnosti k odpočinku a vlastní zelení. Prvky, které ovlivňují ráz sídliště i kvalitu života, jsou například betonové nosníky obytných domů, díky kterým zde nejsou žádné byty v přízemí (Pudil, 2022). Dalším významným prvkem jsou umělecká díla ve vestibulech, kde se nacházejí mozaiky, plastiky či reliéfy z různých materiálů, která nemají u obytných domů obdoby (Pudil, 2022). Sídlíště protíná pěší zóna. „Hlavní pěší komunikace prochází podélnou zelenou zónou souboru bez křížení s obslužnými komunikacemi. Z 1,3 km dlouhé centrální podélné pěší osy jsou přístupné školy, školky, jesle, sportoviště, obchodní a společenské centrum, koupaliště a park s jezírkiem“ (Řepková, 2015 s. 314). Centrum sídliště tvořil obchodní dům Ládví, hotel s ustoupenými terasami, kino a kulturní dům (Pudil, 2022), vedle hlavního centra se nacházejí ještě tři menší centra občanské vybavenosti v okrajových částech sídliště (Řepková, 2015). V urbanistické koncepci byly budovy občanské vybavenosti navrženy jako nízkopodlažní (jedno-, dvou-, až třípatrové) v kontrastu k výškovým obytným budovám (Řepková, 2015). „Složení vybavenosti bylo ve své době na vysoké úrovni a v nezměněné podobě fungovalo až do konce devadesátých let dvacátého století,“ uvádí Řepková (2015, s. 317).

Podle Šváchy (2018) je v dnešní době úskalím Ďáblic nezdařená privatizace zmiňovaných budov občanské vybavenosti. Soukromé vlastnictví objektů vyústilo v jejich postupný úpadek a chátrání. Novou hrozbou pro stále ještě zachovalou koncepci sídliště je snaha developerské společnosti postavit nové bytové domy na místě bývalých obchodů a restaurací. Švácha (2018) hovoří o zájmu developerů o historicky úspěšná sídliště jakými jsou například právě pražské Ďáblice nebo Lesná v Brně, z jejichž kvalitního prostředí pro život mohou finančně těžit. Na druhou stranu sídliště s nižším potenciálem, jako je Janov v Litvínově, pro ně samozřejmě přitažlivá nejsou (Švácha, 2018). Problém Švácha vidí v tom, že „oni se snaží získat podíl na hodnotách, které vytvořila minulá doba a

exploatovat je, ale na oplátku toho přinášejí málo nebo skoro nic“ (ibid, s. 57). Vedle soukromých developerských sil může osud d'áblického sídliště v následujících letech hodně ovlivnit i sféra státní. V současné době se stále projednává nový Metropolitní plán hlavního města Prahy, který měl původně platit od roku 2023, datum jeho zveřejnění se však stále oddaluje. Místní obyvatelé sídliště jsou plně zapojeni do jeho připomínkování, což zmiňuji v empirické části. Metropolitní plán by měl nahradit starý územní plán z roku 1999, který řeší, kde a co je možné stavět (iprpraha.cz, nedatováno). V Metropolitním plánu se přechází ze starého modelu zonace, kdy se jednotlivé části města rozdělí do funkčních zón práce, bydlení a rekreace, mezi nimiž je nutné vytvořit dopravní infrastrukturu (ibid), na model kompaktní s cílem zahustit Prahu. I inklinace k tomuto městskému modelu by mohla znamenat nové podněty pro hustší výstavbu na sídlišti, jehož urbanistické řešení hodnotí Řepková (2015) jako jedno z nejkvalitnějších své doby a zároveň i stále dochované. Kvůli častému opakování se myšlenky zahušťování v datech považuji za důležité ještě na závěr této části přesněji vysvětlit, co znamená a jak souvisí s kompaktním modelem města.

V urbanismu je hlavní ideou konceptu kompaktního města zamezení rozpínání měst do krajiny a směřování k dlouhodobé udržitelnosti (Halás, Kladivo, Roubínek, 2013). Koncept nabývá na popularitě ruku v ruce s úsilím řešit určité environmentální problémy, jež způsobil moderní urbanismus (ibid.). Oblíbený se stal například ve Velké Británii a Nizozemsku, kde byla oficiálně zavedena politika kompaktního města s cílem vrátit obyvatele zpět do center měst (ibid.). Zastavováním zemědělské půdy v okolí velkých měst vzniká takzvaná sídelní kaše složená z rodinných či řadových domků (Hnilička, 2005). Proces suburbanizace není problematický pouze tím, že dochází k záboru cenné půdy, ale i kvůli zvýšenému využívání motorových vozidel při dojíždění z periférií do centra měst a zpět (Halás, Kladivo, Roubínek, 2013). Halás, Kladivo a Roubínek (2013, s. 141) uvádí: „V souvislosti s kompaktním městem se řeší témata jako omezení sílicí automobilové dopravy ve městech, snížení emisí a znečištění ovzduší, revitalizace a opětovné využívání městských brownfieldů, rozvoj veřejné dopravy nebo tzv. inteligentní růst města se zaměřením na energetické úspory zásluhou kompaktnosti uspořádání urbánního prostoru.“ Hlavním znakem kompaktního modelu je koncept zahušťování, neboli idea že nová výstavba by měla probíhat v rámci již existujících hranic města. Právě i zastavování brownfieldů, tedy území s opuštěnými většinou průmyslovými objekty uvnitř Prahy, je předmětem nového Metropolitního plánu, který se zaměřuje na recyklaci již

nevyužívaných průmyslových areálů v nové městské čtvrti (iprpraha.cz, nedatováno). Staré průmyslové areály představují pro urbanisty také příležitost obohatit stávající čtvrtě o dosud chybějící vybavenost, bydlení či zeleň (ibid.).

Přesto že politika kompaktního města může řešit některé problémy, zdaleka neřeší všechny (Healy, Birrell, in Halás, Kladivo, Roubínek, 2013). Mnozí autoři upozorňují i na nedostatky tohoto urbánního modelu, který má vedle mnoha pozitiv i určitá negativa. Gaigne, et al. (in Halás, Kladivo, Roubínek, 2013) uvádí, že tento způsob politiky ovlivňuje ceny, mzdy, i výši renty, která se v kompaktních centrech zvyšuje. Dále někteří autoři zpochybňují environmentální šetrnost kompaktnosti, jež vede k zhoršené kvalitě ovzduší, hluku, rušnosti prostředí, akumulaci zplodin a prachu (De Roo, in Halás, Kladivo, Roubínek, 2013) nebo úbytku zeleně (Gunder in Halás, Kladivo, Roubínek, 2013), čímž může docházet ke vzniku tepelných ostrovů. Tyto negativní aspekty tvoří takzvaný „paradox kompaktního města“ (Halás, Kladivo, Roubínek, 2013, s. 142). I přesto je mnoho expertů myšlenka kompaktnosti nakloněno a považují ji za klíčovou v cestě k udržitelnosti měst.

Iniciativě místních obyvatel podílet se na rozhodování o rozvoji sídliště Ďáblice a tomu, jak se vyrovnávají s ideou zahušťování v rámci sporu s developerskou společností, se budu věnovat v empirické části. Ale ještě než budu pokračovat podrobnostmi o metodologii výzkumu, přikládám pro ilustraci několik fotografií pro ty, kteří sídliště Ďáblice doposud nenavštívili.

Pohledy na sídliště Ďáblice

[Zdroj: vlastní fotodokumentace]

[Zdroj: vlastní fotodokumentace]

[Zdroj: vlastní fotodokumentace]

3. Metodologická část

3.1. Výzkumný problém a výzkumné otázky

Cílem této diplomové práce je popsat a interpretovat způsob zapojení místních obyvatel do plánování městského prostředí. Zabývat se budu aktivitou obyvatel sídliště Ďáblice sdružených do spolku Krásné Kobylisy a jejich bojem proti developerskému záměru. V kontextu sporu o zástavbu sídliště se tedy budu zabývat působením spolku a procesem vznášení nároků místních obyvatel, jež tento spolek zastupuje. Vzhledem k teoretickému ukotvení v sociálním konstruktivismu poskytne výzkum vhled do aktéry utvářené sociální reality v širším kontextu.

Výzkumný problém je formulován jako: Role spolku Krásné Kobylisy v kauze o zástavbu sídliště Ďáblice z pohledu teorie sociální konstrukce. Předmětem výzkumu je potom samotný spolek.

Hlavní výzkumné otázky jsou tři a zní následovně:

- Jak kauza probíhala s důrazem na perspektivu občanské iniciativy?
- Jaké argumenty a způsoby argumentace využívali členové spolku a jak se s vývojem sporu proměňovaly v čase?
- Jak v kontextu sídliště Ďáblice vypadá uplatnění „práva na město“ v praxi?

3.2. Výzkumné strategie

Vzhledem k povaze výzkumného problému a otázek, pomocí kterých jsem se rozhodla uchopit danou problematiku, jsem zvolila strategii sociologického kvalitativního výzkumu. Tento typ výzkumu mi pomůže zodpovědět kladené otázky a porozumět studovanému jevu. Protože se snažím porozumět sociálním jevům a do hloubky pochopit informace o poměrně malém okruhu aktérů usoudila jsem, že

kvalitativní přístup bude v tomto případě správnou volbou. K zodpovězení výzkumných otázek pro mne bylo důležité, jak píše Novotná, Špaček a Šťovičková Jantulová (2019), sledovat různé vrstvy problému a do hloubky se zamýšlet nad veškerými detaily, jež se objevují v datech, a toto mi právě kvalitativní výzkum umožnil.

Tato strategie funguje na induktivním principu, nejprve výzkumník sbírá a tvoří data, která následně analyzuje a vyvozuje z nich určité závěry (Novotná, Špaček, Šťovičková Jantulová, 2019). Na základě indukčního úsudku se z dílčích poznatků získá obecný závěr. K důrazu na princip indukce jsem se jako výzkumník neustále vracela. Protože veřejný diskurz nabízí mnoho názorů a závěrů o mnou zkoumaném problému, bylo pro mne důležité zdržet se jakéhokoliv hodnocení a zaměřit se na emickou perspektivu, tedy perspektivu aktérů.

Výstupem tohoto výzkumu není ověření hypotézy ani vznik nové teorie, usiluji o to popsat zkoumaný fenomén a především interpretovat způsob zapojení místních obyvatel do procesu urbánního plánování. Teorie mi v tomto případě slouží jako průvodce interpretacemi (Novotná, Špaček, Šťovičková Jantulová, 2019). V empirické části jsou zodpovězeny výše vypsané výzkumné otázky na základě získaných dat a propojené s teoretickými východisky. Závěry diplomové práce jsou vzhledem k její kvalitativní povaze platné pouze v daném kontextu. Veškeré interpretace a zobecnění mají výpovědní hodnotu jen v souvislosti se sídlištěm Ďáblice a spolkem Krásné Kobyličky.

Velké množství informací o relativně malém počtu aktérů, přispívá k autenticitě výzkumu, již Silverman (2001) považuje za výhodu kvalitativního přístupu. K autenticitě vedou také otevřené otázky, ke kterým se mnou dotazovaní aktéři mohli vyjádřit pomocí vlastních slov a rozvést své názory na rozdíl od dotazníků s uzavřenými otázkami. Osobní kontakt s informátory mi umožnil vyslechnout si různé zkušenosti a lépe pochopit klíčová témata pro zodpovězení výzkumných otázek. Výzkumník musí pečlivě zvážit, co se dozvídá z rozhovorů, číst mezi řádky a vnímat i informace, které nemusí být explicitně vyjádřeny (Punch, 2005). Přestože je v tomto případě autor odkázaný na výpovědi informátora a hrozí zkreslení dat, jde o stále mnohem menší redukci než tu, která nastává u kvantitativních výzkumů (Bryman, 2012). Spolehlivost a hodnověrnost dat lze navíc zvýšit porovnáváním různých zdrojů i

důkladnou reflexí výzkumníka. Při zkoumání zvoleného tématu jsem měla možnost vycházet z opravdu velkého množství zdrojů dat, čímž si myslím, že se hodnověrnost mých závěrů upevňuje.

3.3. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor jsem sestavila s ohledem na téma diplomové práce tak, aby vedl k hlubšímu porozumění zkoumané problematice. Podle metody záměrného účelového výběru jsem vybrala vzorek na základě konkrétních vlastností, které mohou být například příslušnost k specifické skupině (Miovský, 2006). Kritériem pro mě byla vazba na sídliště Ďáblice a spolek Krásné Kobylisy. Výzkumný soubor proto představují polostrukturované rozhovory s osmi informátory, jež představují členy spolku Krásné Kobylisy, někteří z nich také zastupují SVJ (Společenství vlastníků jednotek) a jeden z informátorů působí jako poradce spolku. Drtivá většina informátorů až na dva jsou starousedlíci, kteří se na sídlišti buď narodili, nebo se přistěhovali v době jeho vzniku během sedmdesátých let minulého století. Dále zahrnuji do souboru poznámky ze zúčastněného pozorování a takzvaná sekundární data, která se skládají z webových stránek spolku Krásné Kobylisy a MČ Prahy 8, Územní studie sídliště Ďáblice, Vize rozvoje sídliště Ďáblice, rozhovorů a článků souvisejících s tématem uveřejněných v médiích a v neposlední řadě dokumentů a záznamů, jež mi poskytli informátoři samotní. Dokumenty od informátorů obsahovaly například záznamy z interpelací, korespondenci nebo zápis ze schůzí místních obyvatel. Takto zvolený výzkumný soubor mi podle mého názoru poskytl plnou saturaci dat. Spolek měl v době výzkumu přibližně tři desítky členů, při čemž asi šest stále aktivních, z toho důvodu byl počet rozhovorů dostačující a během posledních jsem už nenacházela ve výpovědích nová témata.

Přesto, že by určitě bylo možné sledovat participaci obyvatel Ďáblic i před zvoleným časovým rozmezím, v této práci jsem se rozhodla zaměřit na události od roku 2017 do roku 2023. Rok 2017 je v tomto tématu jasným milníkem, a to z toho důvodu, že 14. 6. 2017 byl veřejnosti poprvé představen záměr developerské společnosti CPI postavit na sídlišti nové obytné domy, který vedl k vlně odporu a sdružení místních obyvatel do spolku Krásné Kobylisy. O aktivitách které se děly před rokem 2017,

referuji pouze v podkapitole „Architektonická koncepce aneb linie památkářská“, což je, jak jsem v průběhu výzkumu zjistila, důležité pro kontext obsahu. Rok 2023 je potom rokem, ve kterém jsem tento výzkum prováděla a i ten může být považován za určitý milník, jelikož 24. 5. 2023 byla zveřejněna Územní studie sídliště Ďáblice, která je výsledkem několikaleté spolupráce hlavního města Prahy, městské části Praha 8 a aktivních občanů. Takto zvolené časové období mi umožní sledovat argumentaci a proces vznášení nároků v čase spolu s tím, jak se kauza vyvíjela. V empirické části je popsán dění do října 2023.

Jak uvádím v úvodu, zdrojem pro mě byla i diplomová práce „Občanská participace na urbánním plánování“, ze které čerpám některé informace v první kapitole empirické části pro popis počáteční fáze kauzy. Jelikož sleduji události na sídlišti Ďáblice chronologicky, mnou popsaná první fáze kauzy a popis kauzy v této diplomové práci z roku 2018 se částečně překrývají. Já jsem se ovšem snažila zdůraznit v popisu perspektivu samotných aktérů a doplnit nově zjištěné informace. Zároveň tuto deskripci rámuji fázemi historie sociálních problémů, tedy jinak zvoleným teoretickým východiskem. Právě kvůli celkovému kontextu práce a kvůli interpretačnímu rámci, považuji za důležité, počátek kauzy a vznik spolku také popsat.

3.4. Technika tvorby dat

Jak už jsem nastínila v předchozí kapitole, jako techniku tvorby dat jsem zvolila polostrukturované rozhovory a analýzu dokumentů, doplněné o zúčastněné pozorování. Spolek Krásné Kobylisy, který v kauze o zástavbu sídliště zastupuje místní obyvatele, jsem kontaktovala na začátku května 2023 e-mailem, zároveň jsem stejnou cestou nebo telefonicky kontaktovala i jednotlivé aktéry, na něž jsem byla schopná dohledat kontakt a poprosila je o rozhovor. Po domluvení prvních rozhovorů jsem částečně využila metodu sněhové koule, jejímž principem je využití osobní sítě kontaktů mezi lidmi k identifikaci nových informátorů (Novotná, 2009). Na konci rozhovoru s prvními informátory jsem se jich vždy zeptala, zda by mi neposkytli kontakt na někoho dalšího, koho bych v této souvislosti mohla oslovit. Kontakt na dva informátory jsem dostala také od svých známých, kteří znali aktéry, jež se na sídlišti Ďáblice angažují. Dále jsem se s aktéry seznámila také během zúčastněného pozorování, kde jsem měla příležitost osobně je

požádat o zodpovězení otázek k výzkumu. Při navazování kontaktů jsem se vždy setkala s ochotou informátorů poskytnout mi informace, jediným úskalím byla jejich časová vytíženost, někdy proto nebylo jednoduché domluvit se na setkání.

K rozhovorům jsem si předem připravila tematické okruhy a základní otázky, na které jsem se chtěla dotazovaných ptát. Polostrukturované hloubkové rozhovory jsou jednou z hlavních metod kvalitativního výzkumu, jelikož umožňují získat podrobné informace od jednotlivých respondentů o jejich názorech, postojích, hodnotách, motivacích a zkušenostech (Švaříček, Šedřová, 2007). Během provedených rozhovorů jsem se sice ptala na předem připravené otázky, ale často se stávalo, že jsem nechala rozhovor volně plynout a doptávala se na témata, na která mě navedli informátoři. Tímto způsobem se mi otevřely aspekty výzkumného problému, na které bych se pouze na základě mého předporozumění nezeptala. Spolu s tím jak jsem z jednotlivých rozhovorů zjišťovala nové informace, jsem si připravovala na každý nový rozhovor ještě doplňující otázky k původním základním. Polostrukturované rozhovory trvaly v rozmezí 30 minut až hodinu a půl a se svolením účastníků jsem z nich pořídila audiozáznam, který jsem následně doslovně přepsala.

Leech (2002) uvádí, že nejlepší způsob, jak se dotazovat během polostrukturovaného rozhovoru je pomocí takzvaných provázejících otázek. Na základě této otázky informátor slovně provede výzkumníka určitým dnem, tématem nebo událostí. Příklad takové otázky, kterou jsem informátorů pokládala je: „Mohl/a byste mě provést obdobím, kdy jste se dozvěděli o developerském záměru, jak probíhalo jeho představení a co se dělo poté?“ Leech (2002) také doporučuje rozmyslet si pořadí otázek, s tím že úvodem může být vhodné zařadit ty jednodušší a postupně se propracovávat ke složitějším, stejně tak považuje za lepší ptát se na osobnější otázky jako je věk nebo vzdělání až ke konci. Při přípravě i během rozhovorů jsem se snažila podle těchto doporučení řídit. U kvalitativního výzkumu není nutné, aby všechny rozhovory probíhaly tradičně v sedě (Leech, 2002). Informátor nemusí provádět pouze slovně, ale může i doslova. Většina provedených rozhovorů k této práci se konala v sedě v zázemí kavárny. Ovšem součástí jednoho rozhovoru byla i následná procházka po sídlišti, kdy jsem spolu s informátorem procházela místy, která v kauze hrála stěžejní roli. Jeden rozhovor proběhl z důvodu časové vytíženosti informátora přes telefon.

Dokumenty k analýze jsem vyhledávala na internetu na základě doporučení informátorů a pomocí klíčových slov „sídliště Ďáblice“ a „spolek Krásné Kobylisy“. Další materiály jsem obdržela přímo od některých informátorů, kteří si v průběhu let schovávali dokumentaci související se sporem o zástavbu sídliště a byli ochotní poskytnout mi je v tištěné podobě nebo na flashdisku. Některé dokumenty jako například text petice proti demolici okrskového centra občanské vybavenosti v ulici Střelnická jsem získala přímo na akcích pořádaných spolkem Krásné Kobylisy.

Do výzkumu jsem zahrнула i prvky zúčastněného pozorování. 24. 5. 2023 jsem měla možnost účastnit se tiskové konference ke zveřejnění Územní studie sídliště Ďáblice, kde prezentovali zástupci Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Městské části Praha 8 a spolku Krásné Kobylisy výsledek své spolupráce a následně zodpovídali otázky z publika. Poté jsem se 12. 9. 2023 přišla podívat do Kulturního domu Ládví na debatu zástupců Městské části Praha 8, spolku Krásné Kobylisy a odborné veřejnosti s občany o Územní studii sídliště Ďáblice, kde jsem navázala další klíčové kontakty s informátory. A následným důležitým momentem pro tento výzkum byla 16. 9. 2023 participativní procházka sídlištěm Ďáblice pořádaná spolkem Krásné Kobylisy, neziskovou organizací Arnika a spolkem Architekti bez hranic, během které jsem mohla pozorovat různé participační aktivity v praxi a komunikaci mezi spolkem, místními obyvateli a architekty. Na těchto akcích jsem se aktivně účastnila programu, vedla neformální rozhovory se členy spolku ale i ostatními místními obyvateli a veškeré poznatky jsem si zapisovala formou jottingu, tedy psaním krátkých a rychlých poznámek do notýsku nebo do telefonu. Později jsem heslovité zápisky přepsala do souvislého textu terénních poznámek, které jsem následně mohla analyzovat.

Kombinace více zdrojů dat s cílem získat komplexnější porozumění problému se v kvalitativním výzkumu označuje jako triangulace dat. Triangulace poskytne rozmanitost perspektiv na zkoumaný problém a odhalí jeho komplexitu (Hendl, 2005). Kombinovat se nemusí pouze zdroje ale i prostředky sběru dat (Hendl, 2005). K zajištění triangulace jsem během tvorby dat využívala jak více zdrojů, tak více prostředků, jak uvádím výše. Výsledkem bylo, že množství materiálů k analýze bylo opravdu velké. Obzvláště jsem měla nespočet stran sekundárních dat, jejichž zpracování pro mne bylo v rámci analýzy velkou výzvou. Při promýšlení toho, co zahrnout do konečného textu, jsem si uvědomila, že by data vystačila na ještě jednu takovou práci. Musela jsem si proto jasně určit směr, kterým se budu ubírat, držet se výzkumných otázek a vynechat některé aspekty, jejichž

zpracování by bylo určitě stejně zajímavé, ale na tyto stránky se už nevešlo. V závěru diskutuji některá tato nařknutá témata a doporučení k dalšímu výzkumu.

3.5. Analýza dat

K analýze dat jsem zvolila techniku otevřeného kódování. Jedná se o často využívanou a účinnou techniku při práci s kvantitativními daty. Hendl (2005) vysvětluje, že se pomocí kódování v datech hledají témata, jež souvisí s výzkumnými otázkami. Proces kódování pak spočívá v systematickém rozdělování dat na analytické jednotky neboli segmenty, které se označují kódem (ibid). Samotné kódy jsou jakási nálepka, mají podobu slov nebo krátkých slovních spojení. Při utváření kódů jsem postupovala induktivně, kódy jsem vymýšlela až během tvorby dat a jejich následné analýzy. Snažila jsem se je formulovat tak, aby byly co nejvýstižnější ke sledovanému jevu. Prvotní analýzu jsem provedla ručně na papíře, k přepsaným rozhovorům, vytištěným dokumentům a terénním poznámkám jsem si vepisovala poznámky značící kódy a počátek a konec jednotlivých segmentů. Spolu s poznámkováním textu jsem si vypracovala i seznam kódů. Tento způsob analýzy mi umožnil rozpoznat opakující se jevy a rozpoznat vzorce či souvislosti jednotlivých témat.

K dokončení analýzy je v této práci zvolena technika vyložení karet. Švaříček a Šed'ová (2007) vysvětlují, že pro tuto techniku je stěžejní kategorizovaný seznam kódů, který autor vytvořil při prvotní analýze. Výstupem pro mě byly takové kategorie, které souvisely s výzkumnou otázkou, ostatním jsem se v této práci pro velké množství dat nevěnovala. Seznam kódů jsem využila i při formulování názvů jednotlivých částí práce, například druhá kapitola empirické části je rozdělena do podkapitol, jež se přímo jmenují podle jednotlivých kódů.

Pro lepší orientaci ve zkoumané problematice jsem si také kreslila schémata a myšlenkové mapy, pomocí nichž jsem propojovala data s teoretickými východisky. Jejich neustálá zpětná revize mi pomáhala orientovat se v nelineárním procesu kódování a zpřesnit linii napětí mezi abstraktním a žitým prostorem, kterou sleduji v empirické části.

V první kapitole teoretické části zmiňuji s odkazem na autory sociálního konstruktivismu, že konstruktivismus nemusí sloužit pouze jako teoretické východisko, ale

také může být analytickým nástrojem. V kontextu tohoto výzkumu jsem se nechala inspirovat konstrukcí sociálních problémů. K popisu vzniku a průběhu kauzy na začátku empirické části jsem využila rozdělení do fází, které u historie sociálních problémů identifikují Spector a Kitsuse (2001). Ačkoliv, nezkoumám přímo historii sociálního problému jako takového, přijde mi takovéto organizační rozdělení pro tuto práci nosné a využila jsem ho při otevřeném kódování, jelikož znaky těchto fází se vyskytují právě i ve sporu o sídliště Ďáblice a mohla jsem na jejich základě tematizovat jednotlivá období.

3.6. Etické otázky a reflexe výzkumu

V rámci výzkumu jsem se snažila postupovat podle etickým principů v sociálních vědách. Moji informátoři byli obeznámeni s povahou a záměrem rozhovoru. Vysvětlila jsem jim, jaký je cíl této práce a zodpověděla všechny doplňující otázky. Jejich participace na výzkumu byla plně dobrovolná. Veškeré rozhovory jsou anonymizovány a jejich nahrávání proběhlo vždy vědomě se souhlasem. Během některých rozhovorů mi informátoři sdělili informace, které nechtěli, aby se objevili ve výsledném textu, s tím jsem souhlasila a nikde je neuvádím. Usilovala jsem o to uvádět data správně a vyvarovat se zaznamenávání citlivých nebo důvěrných informací. Veškerá data slouží pouze pro účely této práce a neposkytla jsem je nikomu dalšímu.

Určité dilema pro mě představovaly citace z terénních poznámek od aktérů, se kterými jsem přímo nemluvila a nepředstavila jsem se jim jako výzkumnice, ale zaslechla jsem jejich výpovědi během zúčastněného pozorování. Nakonec jsem se rozhodla v textu práce, uvést pouze jednu takovou ilustrační citaci z participační procházky v kapitole „Občanská vybavenost a decentralizace“, která je samozřejmě také anonymizovaná.

Co se mé pozice jako výzkumníka týče, vstupovala jsem do problematiky jako takzvaný outsider, neměla jsem žádné předchozí osobní vazby na sídliště Ďáblice, ani s aktéry. To vnímám jako výhodu v tom, že mi tato pozice umožnila nahlížet na téma do jisté míry zvenčí a s odstupem, můj zájem o kauzu byl prvotně akademický. Proto pro mě bylo jednodušší jakési odcizení se od zkoumaného tématu (Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová, 2019). Od začátku jsem tedy v terénu i v komunikaci s aktéry vystupovala jako výzkumnice a neměla tak dvojitou roli, s níž se někteří vědci musí vypořádat. Ale stejně

tak mohlo být to, že jsem do hlubin tématu pronikala až během tvorby dat bez předchozí osobní zkušenosti i nevýhodou. Na to jaké se mnou informátoři sdíleli informace, mohla mít vliv právě má role mezi nimi, role výzkumníka outsidera. Zároveň v žádném případě nechci tvrdit, že by můj pohled byl plně objektivní. Vždy je to výzkumník, kdo je prostředníkem tvorby dat a sám je zasazen do různých kontextů, ze kterých nemůže být vytržen. Už jen mé studium Sociální a kulturní ekologie na Fakultě humanitních studií vnáší do výzkumu specifické perspektivy a předporozumění a udává směr literatury, ze které vycházím v teoretické části diplomové práce. Jak píší Novotná, Špaček a Šťovíčková Jantulová (2019) v kvalitativním přístupu je důležité pracovat se subjektivní reflexivitou a připustit si svůj vlastní vliv na závěry výzkumu.

4. Empirická část

4.1. Popis kauzy a klíčové momenty v jejím vývoji

V následujících kapitolách empirické části se pokusím o zpětnou rekonstrukci kauzy od roku 2017 do roku 2023. Tento popis bude zaměřen, jak jsem již v metodologické části nastínila, na perspektivu spolku Krásné Kobylisy a bude opřen o zkušenosti, které se mnou sdíleli samotní informátoři a sekundární data. Budu se soustředit na to, jak kauza byla a je utvářena právě skrze aktivity místního angažovaného obyvatelstva. V dalších třech podkapitolách vylíčím události chronologicky a k jejich rozdělení a lepšímu uchopení jsem se nechala inspirovat fázemi historie sociálních problémů podle Malcoma Spectora a Johna Kitsuse (2001). Tuto teorii považuji pro vývoj d'áblické kauzy za relevantní, přestože se nejedná o vznik, nebo přesněji historii sociálního problému jako takového. Příkladem sociálního problému může být bezdomovectví, nezaměstnanost nebo diskriminace národnostních menšin, jedná se tedy zpravidla o zobecnitelné celospolečenské téma, které se neváže pouze k jednomu místu a určitým aktérům. Nicméně právě suma konkrétních případů tvoří jeden obecný problém. Proto právě kauzu o zástavbu sídliště Ďáblice vnímám jako dílčí příklad širšího sociálního problému, kterým může být například krize bydlení, jak zmiňuji v následující podkapitole. Zajímavé je, že i na konkrétní jedné kauze lze pozorovat podobné fáze vývoje jako u celospolečenských sociálních problémů. V prvních dvou fázích jsou vedle rozhovorů zdrojem dat také webové stránky spolku, webové stránky městské části Praha 8 a Magistrátu hlavního města Prahy, záznamy z interpelací, diplomová práce „Občanská participace v urbánním plánování“ a příspěvky v médiích. Ve třetí fázi jsem měla možnost vycházet už také ze zúčastněného pozorování. Následující popis není vyčerpávajícím vyprávěním, ale spíše v něm usiluji o zachycení klíčových momentů sporu.

4.1.1. Aktivizace sídliště a Včely jako politický aktér

Kořeny kauzy, kterou se v této práci zabývám, sahají až do devadesátých let dvacátého století, kdy v České republice probíhala rozsáhlá privatizace majetku, a sídliště Ďáblice

v tomto případě nebylo výjimkou. Mnozí moji informátoři v kontextu sporu vnímají zpětně privatizaci za nezdařilou. Jedním z výsledků změny vlastnické struktury bylo, že pro sídliště specifická okrsková centra občanské vybavenosti, takzvané Včely, se v ulicích Frýdlandská, Tanvalská a Šimůnkova stala majetkem společnosti CPI Property Group. O poslední okrskové centrum v ulici Čumpelíkova se nyní vede soudní spor. Vlastnictví budov a pozemků na sídlištích je pro investory velice výhodné, je to proto, že zde funguje veškerá infrastruktura. Jak uvádí informátorka č. 6:

„Developeři jsou inteligentní a byli první, komu došlo, že ta sídliště jsou úžasný stavební pozemek, že je to úžasná příležitost k výstavbě, protože je tam spousta ploch zeleně, kde by se podle jejich představ dalo stavět. Je tam dokonalá infrastruktura, doprava, obchody, sítě, absolutně všechno. Není to, jak se v devadesátých letech stavěly satelity, lidi byli nadšení, že mají vlastní domeček, vlastní zahrádku, ale neměli kupodivu ani obchod, ani kulturu, někde ani tu zastávku. Vlastně bydleli ve svém, ale bydleli na poli.

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Ač na sídlišti Ďáblice územní plán jako závazná územně plánovací dokumentace pojímá sídliště jako stabilizované území a neumožňuje tak zastavění hlavních ploch zeleně, nijak nezabraňuje výstavbě na stávajících zastavěných plochách, tedy dovoluje nahradit určité budovy jinými. Chátrající objekty okrskových center, která již jsou napojena na inženýrské sítě, skýtají proto příležitost pro novou výstavbu. Tato čtyři centra občanské vybavenosti stále ještě úplně neztratila svou původní funkci a zajišťují rovnoměrně rozloženou síť obchodů a služeb dostupných pro místní obyvatele. Vedle obchodů s potravinami je v nich možné nalézt restauraci, obchod s vybavením pro kojence, opravnu obuvi nebo komunitní centrum Úl. Nízkopodlažní charakter těchto objektů v kontrastu k výškovým obytným domům vede k tomu, že centra slouží i jako místa setkávání, která poskytují prostor k trávení volného času. Myšlenka stavět nové budovy právě na místě okrskových center mne přivádí k událostem roku 2017.

14. 6. 2017 se v Kulturním domě Ládví v jedné z učeben nad knihovnou konala prezentace společnosti CPI, která měla informovat veřejnost o záměru vystavět na místě centra občanské vybavenosti výškové až osmnáctipodlažní obytné domy s občanskou vybaveností. Místní se o akci dozvěděli z vyvěšeného letáku. Na prezentaci dorazili také tehdejší starosta MČ Praha 8 Roman Petrus a architekti Viktor a Ondřej Tuček, syn a vnuk architekta původní urbanistické koncepce sídliště Ďáblice Viktora Tučka. Projekt byl

zpracovaný ateliérem KAAMA a představený jako revitalizace objektů, což aktéři ze spolku Krásné Kobylisy považují za zavádějící. Podle nich byly budovy ponechány ladem záměrně, aby veřejnost následně radikální revitalizaci uvítala. Postoj městské části k tomuto záměru není v prvotní fázi úplně jasný. Investor se v tiskovém prohlášení odvolával na podporu starosty, ten však uvedl, že radnice byla od začátku proti zahušťování na sídlišti (Barešová, 2018). Na druhou stranu postoj místních obyvatel byl od začátku jednoznačně nesouhlasný. Nejen že se jim nelíbil představený projekt, ale i samotná prezentace se kvůli nezdařilé organizaci setkala s neúspěchem. V zápisu spolku jsou okolnosti prezentace v KD Ládví shrnuty takto:

„...Až po příchodu na místo se ukázalo, že se nejedná o velký sál, ale o učebnu nad veřejnou knihovnou. Kapacitu učebny odhaduji na cca 50 míst. Nebylo možné, aby se přichozí posluchači do této malé učebny vešli – počet odhaduji na cca 100 až 120.“

(krasnekobylisy.cz, 19. 6. 2017)

Stejně tak jako investor neodhadl kapacitu míst potřebných k usazení posluchačů, i silná negativní odezva veřejnosti byla pro něj dle vyjádření spolku a radnice nečekaná (Barešová, 2018). Svými vzpomínkami na onu prezentaci mě při rozhovoru provedla Informátorka č. 6, která potvrzuje nedostatek místa pro účastníky a popisuje rozhořčení místních obyvatel.

„Pozvali veřejnost do nejmenšího sálu knihovny a naštvat se jim podařilo úplně všechny... Účastnila jsem se toho a i jsem byla jeden z mála lidí, co tam odborně diskutoval. Ty lidi se rozčilovali, bručeli a pískali.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Také informátorka č. 7 vzpomíná na představení projektu společnosti CPI a odhaluje, jaké označení si získal.

„Byly tam strašlivý zástupy lidí, kteří byli zvědaví a zajímali se o sídliště... Všichni šli do velkého sálu, ne, bylo to v jedné učebně a tam představili nový projekt, nový záměr. To byly ty padesátimetrové domy, říkalo se tomu Tři kachny tady u nás. Takový to byly tři se zobákama.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

To, že místní obyvatelé začali přezdívat plánovaným budovám podle jejich vzhledu „Tři Kachny“ může znamenat určitý pokus o dehonestaci projektu a zhumornění pro ně nežádoucí a ohrožující situace. Tvorba přezdívek, které užívá jen určitá skupina lidí, může působit jako stmelující prvek. Informátor č. 4 popisuje, jak sám vnímal projekt a jak by jeho realizace změnila okolní prostředí.

„To byla bezmyšlenkovitá masa hmoty, vydělat na tom co nejvíc peněz a bylo úplně jedno, že tam lidem zničí životní prostředí. V Tanvaldský by stovky bytů neměli výhled, který teďka mají. Celý by to bylo utopený v nějakým stínu.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Z tohoto úryvku je patrná určitá solidarita s obyvateli domů poblíž plánované stavby, jimž by se zhoršilo prostředí, kde žijí. Ochota zastupovat zájmy i jiných obyvatel sídliště, a ne jen své, prostupuje většinou rozhovorů. Právě solidarita je důležitým aspektem „Spravedlivého pečujícího města“, o něž by podle Grety Goldberg měli usilovat městští plánovači (Marcuse, 2009).

Podle slov jednoho z aktérů byl záměr developerské společnosti pro obyvatele Ďáblic jednoznačně „šok“. Proč pro ně byla plánovaná proměna prostoru sídliště tak nečekaná vysvětluji v kapitole „Architektonická koncepce aneb linie památkářská“. Samotná prezentace, nebo možná spíše silná reakce místních pak posloužila jako spouštěč kauzy jako takové a neutichajícího zájmu o budoucnost sídliště Ďáblice. Optikou teorie produkce prostoru Henriho Lefebvra (1991) by se mohlo o projektu investora a jeho vizualizacích uvažovat jako o abstraktním prostoru sídliště, který je vytvořený městskými plánovači a do určité míry odcizený od lidí, kteří toto místo skutečně v současnosti obývají. Zatímco na místní obyvatele by se dalo nahlížet jako na advokáty žitého prostoru, kteří svými aktivitami dennodenně utvářejí své okolí a změna, již by prezentovaný abstraktní prostor přinesl, v nich vyvolala resistenci. Zdá se tedy, že v té chvíli kdy došlo k představení revitalizace Včel na sídlišti Ďáblice, se dostávají abstraktní a žitý prostor do napětí. Následující vizualizace abstraktního prostoru ukazuje předpokládanou podobu zmiňovaných budov, které by nahradily Včelu Tanvaldská a jež zástupci žitého prostoru v rámci demonstrace nesouhlasu přeškrtili.

Obrázek 4.1.1.: Přeskrtnutá vizualizace projektu Střelničná

[Zdroj: https://tanvaldska.cz/projekt_strelnicna_archiv.php 29. 11. 2023]

Během několika dní, následujících po prezentaci projektu se na sídlišti Ďáblice spojila skupina místních obyvatel a ustavila spolek Krásné Kobyličky. Obyvatelé se podle informátorů propojovali přes sociální sítě, převážně přes Facebook, kde mezi sebou sdíleli podobu vizualizací, ale i zvukové a video záznamy z prezentace. Prvotním záměrem spolku a i důvodem jeho vzniku bylo tedy zabránit výstavbě na sídlišti zamýšlené společností CPI. Spolek tak sdružil aktivní jednotlivce, ale také SVJ (Společenství vlastníků jednotek), která spravují jednotlivé bytové domy. Formalizace spolku jako instituce měla umožnit formální vystupování proti výstavbě, jelikož v roce 2017 mohly do územních a stavebních řízení vstupovat právě i spolky. Po vzoru Besta (in Hannigan, 1995) a jeho zkoumání sociálních problémů pomocí konstruktivismu jako analytického nástroje jsem se snažila zjistit, zda měli členové spolku jako aktéři vznášející nároky s podobnou iniciativou zkušenosti, nebo byli nováčky. Aktéři se shodují na tom, že složení členů spolku jim umožnilo efektivně prosazovat své nároky, jelikož se zde potkali lidé, kteří již měli zkušenosti s podobnými aktivitami, byli součástí neziskové organizace, nebo mohli poskytnout svou expertízu. Diverzita členů poskytuje multidisciplinární zázemí a dovoluje reagovat různými prostředky. Informátorka č. 8 toto shrnuje ve své výpovědi.

„Byli tady třeba lidi, který dělali v jiný Praze Zažít město jinak, nebo někdo, kdo už zakládal podobnej spolek, to bylo dobrý. My máme výhodu toho, že ten spolek má hrozně moc různorodých lidí, jak je tady široká paleta lidí na sídlišti, tak i ten spolek má hrozně moc různorodých profesí. Jsou tam odborníci, právníci, lidi, co se vyznají ve stavebnictví i architektuře, nebo analytici, co dokážou pracovat s datama. Lidi, který už dělali petice dřív nebo mají zkušenosti s Greenpeace, věděli jak pracovat s veřejností.

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Záhy po prvním představení záměru přislíbila developerská společnost uspořádat ještě jednu veřejnou prezentaci o dva týdny později. Mezi tím nově vzniklý spolek Krásné Kobyličky vyzval dopisem zastupitelstvo MČ Praha 8 k tomu, aby výstavbu zastavili a svolali „řádné participační jednání k revitalizaci objektů občanské vybavenosti“ (Barešová, 2018 s. 43). Zastupitelstvo na svých webových stránkách zveřejnilo usnesení z 21. 6. 2017, že s výstavbou zásadně nesouhlasí, proti výstavbě hlasovalo 39 ze 40 přítomných. Výsledek usnesení měl starosta komunikovat developerské společnosti i orgánům hlavního města Prahy. Společnost CPI následně podle svého tiskového prohlášení v reakci na změnu postoje starosty MČ Praha 8 zrušila navazující prezentaci, která se měla konat 28. 6. 2017, s tím že dočasně pozastaví developerské projekty. Situace využil spolek Krásné Kobyličky a namísto druhé prezentace tentýž den vyzval veřejnost k podpisu petice za zachování rázu sídliště. V textu petice spolek protestuje proti:

- výstavbě vysokopodlažních obytných budov
- prodeji pozemků pod stávajícími objekty občanské vybavenosti či v jejich blízkosti

a žádá:

- zachování původní urbanistické koncepce sídliště
- zachování budov občanské vybavenosti ve stávající výšce
- hájit zájmy místních občanů samosprávou MČ Praha 8.

V prosinci 2017 podpisy pod peticí čítaly 6 588 (Barešová, 2018). Jednalo se o přibližně polovinu tehdejší dospělé populace sídliště, tímto petice posloužila spolku jako mandát k vyjednávání a důkaz že nesouhlas s výstavbou nesdílí pouze několik příslušníků spolku.

Dnes má spolek přibližně 3 desítky členů, kteří se zapojí do akce, když je potřeba a asi 6 stále aktivních členů.

Od samého začátku kauzy byly důležitým prostředkem k prosazování nároků občanů interpelace na zasedání zastupitelstva MČ Prahy 8 a následně i na Magistrátu hlavního města Prahy. První interpelace pro zastupitelstvo městské části položili členové spolku už v červnu 2017, kdy byli starostou ujištěni, že s výstavbou osmnáctipatrových domů na místě Včel nemůže souhlasit. Spolek také ihned po svém vzniku začal pořádat setkání a akce pro místní obyvatele například sousedské grilování. O situaci v Ďáblicích postupně začínala informovat i média jako Lidovky.cz nebo Euro.cz. V červenci 2017 spolek na svých stránkách varoval před kontra peticí, která údajně putovala po sídlišti, a sice vypadala jako petice proti výstavbě, ale ve skutečnosti ji měla podpořit.

„Pozor! Čtěte, co podepisujete! Placení brigádníci se snaží vylákat souhlas s výstavbou Ďáblických věží“

(Varování před podepsáním petice pro výstavbu „věží“, 2017)

V září 2017 zveřejnila společnost CPI k připomínkám a k posouzení Magistrátem hlavního města Prahy územní studii na objekt občanské vybavenosti v ulici Tanvaldská, která měla potvrdit, že výšková výstavba je na tomto místě přijatelná. MČ Praha 8 však podle svého vyjádření reagovala na snahu společnosti obejít městskou část a zaslala na magistrát připomínky, ve kterých záměr odmítla. Následně se i samotné zastupitelstvo hlavního města Prahy vyslovilo k záměru nesouhlas. Na problém reagovala ve stejném duchu na základě položeného dotazu i náměstkyně primátorky Prahy Petra Kolínská, ta uvedla, že podle Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy by projekt hrubě narušil původní koncept jednoho z nejlépe hodnocených sídlišť u nás a neodpovídal by stabilizovanému území, které vymezuje územní plán. Tehdejší jasně odmítavý postoj městské části k developerskému záměru, ovšem v kontextu navazujících událostí spolek Krásné Kobyličky zpochybňuje. V říjnu 2017 totiž developer započal demolici krčků objektu v ulici Tanvaldská, které tvořily atrium okrskového centra, k čemuž udělil zábor pozemku odbor dopravy MČ Praha 8.

Na začátku roku 2018 zástupci společenství vlastníků jednotek a bytových družstev na sídlišti vydali společné prohlášení, ve kterém podpořili petici spolku, poprvé se tak propojuje 29 bytových domů, kde žije většina obyvatel sídliště. V únoru pozval magistrát

do KD Ládví veřejnost na prezentaci nového Metropolitního plánu, který představili odborníci z Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy. Tuto akci však využili, jak zástupci spolku, tak hlavního města a městské části k debatě o zástavbě Ďáblic, což vyústilo v chaos, o němž informovala i média (Barešová, 2018). Spolek následně v duchu svého úsilí připomínkoval návrh Metropolitního plánu, který podle něj nedostatečně chrání veřejnou vybavenost. 19. 6. 2018 na popud spolku Krásné Kobylisy schválila Rada hlavního města Prahy zadání územní studie sídliště Ďáblice, jejíž pořízení uložila Odboru územního rozvoje Magistrátu hlavního města Prahy a zpracování Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy. Cílem zadané studie bylo vytipovat místa další zástavby, ale zároveň ochránit původní oceňované urbanistické řešení, s tím že místní obyvatelé budou do jejího zpracování zapojeni. Územní studie je územně plánovacím podkladem, jenž určuje, co by v daném území mohlo být. Jedná se o pro stavební úřady neopomenutelný dokument, není však závazný.

Spolu s blížícími se komunálními volbami se na podzim 2018 na webových stránkách spolku objevila anketa s odpověďmi zástupců jednotlivých politických stran na otázky související s novou výstavbou na sídlišti Ďáblice. Spolek se zeptal politických stran a hnutí, zda s novými bytovými domy souhlasí, jestli by se měla zachovat původní funkce center, nebo jak by se měla řešit stávající situace. Odpovědi byly zveřejněny také na nástěnkách panelových domů, nebo ve stánku spolku u metra Ládví. Z průzkumu postoje politických stran, ale také už ze samotné angažovanosti městské části a magistrátu v kauze je patrné, že Včely jako takové se na Praze 8 staly významným politickým aktérem. Takovým, kterého někteří voliči mohou považovat za rozhodující v otázce, koho podpořit svým hlasem při volbách.

Politizace problému na sídlišti Ďáblice v prvních dvou letech od začátku kauzy odpovídá první ze čtyř vývojových fází historie sociálních problémů podle Spectora a Kitsuse (2001), kterou je transformace soukromých trablů na veřejná témata. V této fázi na základě úspěšného vznášení nároků místních obyvatel pomocí petice, interpelací na své politické zastupitele, i osvětě veřejnosti nabral problém na síle a zaujal místo v politické aréně. Znakem první fáze je také to, že se problém stává předmětem veřejných debat a lze jednotlivé případy nahlížet pomocí širšího sociálního kontextu (Spector, Kitsuse, 2001). Přestože případ Ďáblic není přímo sociálním problémem, je možné i o něm hovořit v širším společenském kontextu, jakým může být i krize bydlení. Například 14. 4. 2019 zveřejnil spolek na svých webových stránkách analýzu deníku E15, ze které vyvstává, že

asi polovina bytů v nově postavených obytných domech skončí jako investiční nemovitosti často zahraničních majitelů. Takováto poptávka ceny bytů zvyšuje. Autor v příspěvku na základě analýzy zpochybňuje argument pro další zahušťování sídliště, který odkazuje na nedostatek bytů a potřebu lidí někde bydlet. Není důležité pouze stavět, ale stavět pro skupiny obyvatel, kteří jsou bytovou krizí nejvíce ohroženi.

4.1.2. Nesouhlas místních s oficiálním řešením

Jak bylo popsáno v předešlé kapitole, situace na sídlišti Ďáblice byla autoritami poměrně záhy po vypuknutí sporu uznána jako problém hodný pozornosti, a proto se nyní v časové ose kauzy dostávám k událostem, které korespondují s druhou a třetí fází historie sociálních problémů Spector a Kitsuse (2001), tedy s oficiálním řešením a jeho následným odmítnutím aktéry, jež vznášejí nároky.

V listopadu 2018 zorganizoval Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy na sídlišti dvě participační procházky a následnou diskusi nad mapou v místní základní škole. Cílem této akce bylo zachytit podněty a názory místních obyvatel ke zpracování nové územní studie. Zadání vypracovat studii získalo Studio MOBA.

Ještě před představením územní studie byla publikována Sociodemografická studie sídliště Ďáblice, vyhotovená Fakultou informatiky a statistiky VŠE. Tento projekt inicioval spolek Krásné Kobylisy, aby zachytil povahu a proměny obyvatelstva a přiblížil tak veřejnosti sociodemografickou realitu sídliště. Publikace by měla sloužit jako podklad pro územní rozvoj sídliště. Touto iniciativou se spolek posouvá více do ofenzivní pozice, kdy už jen nebojuje za to, aby zamezil nechtěnou výstavbu, ale začíná sám vyvíjet aktivity, které by mohly podpořit jiný směr rozvoje.

5. 3. 2019 byla v Tiché kavárně představena nová územní studie výborům společenství vlastníků jednotek a bytových družstev, posléze se konala prezentace pro veřejnost v Kulturním domě Ládví, kam se dostavilo přes dvě stě posluchačů. Obě obecnstva přijala řešení Studia MOBA velmi nesouhlasně. Naděje, kterou místní obyvatelé vkládali do územní studie, nebyla naplněna, někteří oficiální řešení označovali za ještě horší než záměr developerské společnosti. Napětí mezi žitým a abstraktním prostorem se tak na

sídlišti Ďáblice ještě zvyšuje. Takto se k podobě územní studie vyjádřil informátor č. 4, který ve své výpovědi zachycuje i atmosféru veřejné prezentace.

„Výsledek byl ten, že místo čtyř nebo tří mrakodrapů jich tam bylo asi patnáct, takže celý to sídliště se mělo zastavět. Měla to být taková hradba. A potom následoval první kulturák, kdy tam tu MOBU úplně vypískali a skončilo to hrozným fiaskem. A ty lidi to podnítilo ještě víc k tomu bojovat, tohle nebylo úplně šťastný řešení.“

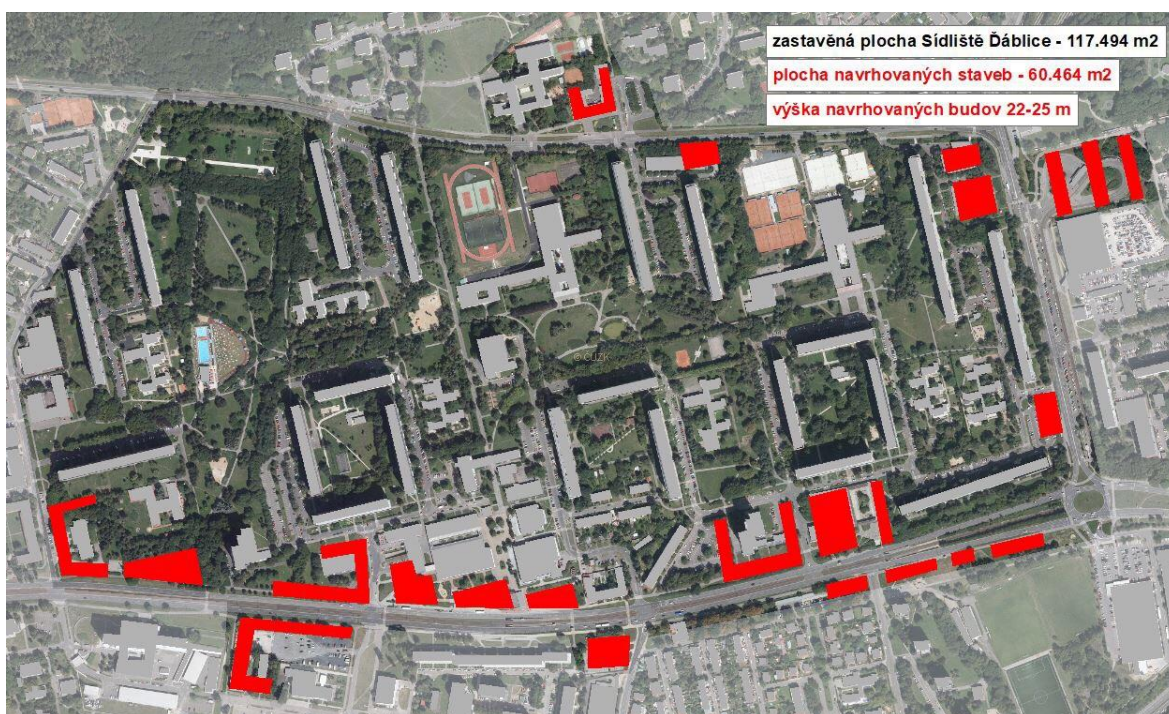
(rozhovor s informátorem číslo 4)

Členové spolku přisuzují výsledek studie částečně špatnému pochopení zadání, kdy se architektonická kancelář pokusila vytvořit potencionální místa další výstavby a nebrala v potaz současné fungování sídliště. Řešení studie tak pro ně postrádalo kýženou komplexitu rozvoje Ďáblic.

„Chtěli jsme komplexní řešení a studio MOBA přišlo s nějakou verzí poměrně masivní výstavby. Oni to nazývali i třeba, že by tam byly kanceláře ne byty, ale že by obestavěli celé sídliště takovou vozovou hradbou, na první pohled to tak vypadalo, že by integrovaly takové ty typy uzavřených městských celků, takové ty čtverce typu Karlín, takhle by obestavěli to sídliště. Tam to vycházelo i z nepochopení fungování sídliště jako takového. Ta hradba předpokládala obchody na okraji sídliště a to by znamenalo vytažení života z toho sídliště. I by to zabralo zeleň... Čekali jsme, že ta studie přinese něco úplně jiného, ten komplexní pohled tam chyběl.“

(Jana Rozmarová pro podcast Bulvár, 17. 6. 2022)

Obrázek 4.1.2.: Místa potencionální zástavby podle územní studie, zpracováno podle prezentace Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy z 6. 3. 2019.

[Zdroj: <https://www.krasnekobylisy.cz/zapojte-se-do-planovani-sidliste-dablice/> 1. 12. 2023]

Zástavba, která by byla koncentrovaná především podél Střelničné a Ďáblické ulice, by omezila propustnost sídliště a zabrala místními ceněné plochy zeleně. Sice by částečně zamezila výškovým budovám, ale zase by rozšířila stavební plochu. Podle zástupců Studia MOBA bylo záměrem dostat do Střelničné ulice „život“ formou bloku s byty, kanceláři a občanskou vybaveností, což by bylo v souladu s trendem zahušťovat Prahu dovnitř podle konceptu kompaktního města a omezit rozpínání metropole dále do krajiny. Na základě perspektivy spolku by ale toto řešení vytáhlo „život“ ze středu sídliště a nerespektovalo jeho cennou koncepci. Radnice Prahy 8 se také postavila proti této verzi územní studie. 21. 3. 2019 se na základě negativního přijetí studie zastupitelé hl. m. Prahy dohodli, že dokument bude přepracován. Následně byla veřejnost vyzvána k připomínkám k danému materiálu. K tomuto účelu vydali zástupci SVJ a BD sídliště Ďáblice společné prohlášení ve kterém identifikují deset požadavků k územní studii a spolek za sebe zaslal připomínky, které shrnul do pěti okruhů, které reprezentují nedostatky studie: rozpor s platným

územním plánem, nerespektování názoru místních obyvatel a nedostatečná participace, narušení urbanistické koncepce, neodpovídá zadání, nepřehledný a nepodložený návrh.

V této fázi, kdy aktéři vznášející nároky kritizují způsob, kterým problém uchopily oficiální instituce, se rozpoutává nová vlna prosazování nároků a upozorňování na tvrzení, což vede k napětí mezi těmito skupinami (Spector, Kitsuse, 2001). Toto napětí a čtvrtou fází vývoje kauzy se pokusím zachytit v následující kapitole.

4.1.3. Vize zezdola aneb rozvoj alternativních řešení

V poslední fázi kauzy, kterou budu v této práci popisovat, se místní obyvatelé plně vyvazují z defenzivní role v boji o zástavbu sídliště a přicházejí s vlastními alternativními způsoby řešení problému. Spector a Kitsuse (2001) hovoří ve čtvrté vývojové fázi sociálních problémů o vzniku alternativních institucí, v případě kauzy sídliště Ďáblice tuto kapitolu charakterizuje propracování vize rozvoje sídliště samotnými obyvateli. Je to fáze, kde se polek už jako aktivní tvůrce podílí na vyjednávání abstraktního prostoru. Nové strategie skupin vznášející nároky přímo reagují na to, v čem oficiální řešení selhala (Spector, Kitsuse 2001).

V reakci na představení územní studie, které podle jednoho z informátorů skončilo „popravou“ zástupců studia MOBA v Kulturním domě Ládví, se místní obyvatelé rozhodli vzít věci do vlastních rukou a iniciovat vznik dokumentu o rozvoji sídliště zezdola. Jelikož jim ve zpracování studie chyběl holistický přístup, zaměřili se právě na něj. Spolek oslovil projektové studio Nature Systems a pod vedením architekta Petra Klápště, odborníka na participaci a udržitelný urbanismus, nechal vypracovat Vizi rozvoje sídliště Ďáblice. V rámci tohoto projektu spojili síly aktéři sídliště, a sice spolek, společenství vlastníků jednotek a v závěru i radnice Praha 8. Během procesu tvorby Vize se organizovaly procházky, přednášky či zakreslování do mapy. Přípomínky od veřejnosti se sbíraly také na archy po sídlišti nebo v místních kavárnách. S příchodem pandemie COVID-19 se hlavním prostředkem komunikace s výbory SVJ staly online video hovory. Vize se setkala i s podporou městské části, když byla radními pro strategický a územní rozvoj předložena Radě městské části Praha 8. Ta ji schválila, čímž se z Vize rozvoje sídliště Ďáblice stal oficiální dokument městské části. Finální verze byla zveřejněna v květnu 2021. Z dokumentu je zřejmé, že se nejedná o vytipování potencionálních míst zástavby, ale o

koncepční dokument, který se dotýká rozvoje různých aspektů sídliště. Jeho cílem je zachování i následné rozvíjení původních kvalit sídliště, jimiž se rozumí množství zeleně, vzdušnost, okrsková centra občanské vybavenosti nebo jasné rozdělení soukromých a polosoukromých prostor. Dále by na základě Vize mělo být sídliště schopné reagovat na změny standardů bydlení, životního stylu i na změnu klimatu. Strukturu dokumentu tvoří oddíly věnující se zásadám pro funkční a prostorové uspořádání, dotváření veřejných prostranství, organizaci dopravy a adaptaci na klimatickou změnu.

Vize rozvoje sídliště Ďáblice posloužila jako podklad k vypracování nové územní studie. Byla poskytnuta Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy s tím, že spolek doufal, že se propíše do výsledné podoby studie. K naplnění zadání byla ustavena pracovní skupina a započala jednání mezi zástupci spolku, MČ Praha 8, Institutu plánování a rozvoje a Odboru územního rozvoje. Dlouhé projednávání tohoto dokumentu popisuje informátor č. 4.

„Potom probíhaly jednání dalších několik let. Do toho byl covid, takže se to různě způzdňovalo a z těch dvaceti budov se to podařilo snížit, až vlastně úplně vymazat. Pak zase začali narůstat a teď ke konci se nám to zase podařilo vymazat. Bylo to handrkování jak na arabském trhu o každou budovu. Říkali jsme, že to nedává smysl, proč?“

(rozhovor s informátorem č. 4)

V květnu 2022 se na sídlišti opět v kulturním domě pořádala beseda o budoucí podobě Ďáblic. Spolek na svých stránkách vyzýval veřejnost, aby se účastnila „bitvy“ o podobu sídliště a přišla sdělit politikům svůj názor, protože záměr společnosti CPI vystavět výškové budovy se nezměnil. Beseda byla příležitostí veřejně diskutovat novou územní studii i Metropolitní plán. Debatovat přišli zástupci spolku, magistrátu, městské části i tvůrci Vize. Velký sál byl jako u předešlých setkání naplněný a část přítomných držela vlaječky s nápisem „NE výstavbě“. Z publika zaznívala kritika především na přístup magistrátu a opomíjení přání občanů. 1. 6. 2022 Institut plánování a rozvoje zveřejnil návrh územní studie k připomínkám. U stanice metra Ládví byl zpracovatelem studie umístěn konzultační kontejner a proběhla také komentovaná procházka územím sídliště. O všech možnostech připomínkování informoval spolek na sociálních sítích. Spolek poté předložil vlastní připomínky, s komentářem, že ač je připomínek velké množství, členové oceňují značný posun oproti předešlým verzím. Konečná verze přepracované studie byla představena na tiskové konferenci v Centru architektury a městského plánování 24. 5.

2023. Dle vyjádření spolku se jedná o studii, se kterou jsou místní obyvatelé spokojeni, a zároveň splňuje požadavky všech aktérů. S výstavbou podél ulice Střelničná, proti které místní nejvíce brojili v návrhu od studia MOBA, současná studie nepočítá. Zaměřuje se spíše na fungování sídliště a jeho strukturu než na novou zástavbu, což je u toho typu dokumentu poměrně ojedinělé.

Obrázek 4.1.3.: Jedna z možných variant dostavby okrskového centra Čumpelíkova

[Zdroj: Územní studie sídliště Ďáblice]

Na tiskové konferenci byla zmíněna také informace, že město bude jednat se společností CPI o směně pozemků na sídlišti Ďáblice za pozemky v pražské čtvrti Bubny, aby tak mohlo předejít projektu, který není možné vetovat. Přestože územní studie je pro stavební úřad neopomenutelným však nezávazným územně plánovacím podkladem, je její realizace pro iniciativu místních obyvatel velikým úspěchem. Spolupráce různých zájmových skupin vedla k tomu, že se díky nové územní studii zrodil na sídlišti Ďáblice potenciál integrovat všechny typy prostoru – fyzický, abstraktní a žitý, tak jak to navrhuje Lefebvre (1991) a především potenciál zmírnit napětí mezi žitým a abstraktním prostorem, jež vyvolal záměr sídliště zahustit. Zapojení aktérů žitého prostoru do procesu urbánního plánování je důležitým krokem k propojení těchto dimenzí (Lefebvre, 1991).

Spor s developerskou společností CPI se však ještě ani zdaleka nechýlí ke konci, po delší době „ticha“, jak ji popsal jeden z informátorů, se boj rozpoutává opět 26. 6. 2023, kdy společnost CPI podala žádost o demolici okrskového centra v ulici Střelničná. Nová územní studie jako taková nemůže demolici zabránit. Místní se tak obávají, že místo revitalizace centra budou na místě roky sutiny nebo nechtěný bytový dům. V reakci na hrozící demolici si Městská část Praha 8 podala žádost na stavební úřad o účastenství ve všech řízeních o předmětných pozemcích, aby se záměru mohla bránit. 12. 9. 2023 spolek spouští další petici za zachování okrskových center občanské vybavenosti a tentokrát také za respektování územní studie. Akteři ze sídliště se opět aktivizují a chystají na další interpelace na Magistrátu hlavního města Prahy.

4.2. Argumentace proti plánované výstavbě

Předešlé kapitoly byly věnovány popisu kauzy o zástavbu sídliště Ďáblice z perspektivy spolku Krásné Kobylisy. Zabývala jsem časovou osou, klíčovými momenty sporu a tím, jakými způsoby prosazovali místní obyvatelé svůj odpor a své nároky. V následujících kapitolách empirické části se zaměřím na důvody této rezistence. Pomocí výpovědí jednotlivých informátorů se pokusím vysvětlit proč je z jejich pohledu nově navržená výstavba nechtěná. Na argumenty proti výstavbě lze nahlížet podle sociálně konstruktivistické analýzy jako na tvrzení aktérů, jež vznášejí své nároky, která jsou prezentována publiku, aby jej přesvědčila (Best in Hannigan, 1995).

Argumenty proti plánované výstavbě na sídlišti Ďáblice odhalují hlavní charakteristiky žitého prostoru na tomto území. Rozklíčování jakých aspektů žitého prostoru si jeho obyvatelé nejvíce cenní, vede k porozumění tomu, proč jsou dimenze žitého prostoru a abstraktního prostoru, tak jak byl navržený developerskou společností ale i hlavním městem Prahou neslučitelné. V této kapitole sleduji argumenty ve dvou hlavních liniích, a to v linii památkářské a v linii funkční, podle kterých jsou také argumenty rozděleny do dvou podkapitol.

4.2.1. Architektonická koncepce aneb linie památkářská

Od informátorky č. 6 se dozvídám, že mnozí obyvatelé sídliště Ďáblice se shodují na architektonické unikátnosti svého místa bydliště. Celá desetiletí se mezi nimi tradují zvěsti o tom, že sídliště je zapsané na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, ovšem pro toto tvrzení není žádný hmatatelný důkaz. Jediné, co se o daném podařilo dohledat, je letmý záznam v kronice Prahy 8.

Podobné legendy mohly způsobit, že na sídlišti panovala kolektivní milná představa o jeho nedotknutelnosti.

„...Myslím, že se vždycky tak nějak žilo z toho, že je to tady architektonicky trošku chráněný a nemělo by se to moc zastavovat, protože málokterý sídliště má takový rozestupy mezi domy.“

(rozhovor s informátorkou č. 3)

Specifičnost architektonické koncepce sídliště Ďáblice si neuvědomují pouze jeho obyvatelé, ale již dlouho vzbuzuje i zájem urbanistů, architektů a památkářů zabývajících se moderní architekturou. Ti oceňovali a oceňují toto sídliště pro jeho mnohé kvality. Popisu sídliště se podrobněji věnuji v teoretické části této práce v kapitole „Sídliště Ďáblice“. A právě jako příklad zdařilé architektury bylo během studií sídliště představeno i informátorce č. 6., která následně popisuje pocity, které v ní vzbudila první tamní návštěva a zároveň klade sídliště do přímého protikladu k pražskému sídlišti Bohnice, ke kterému přiřazuje negativní adjektiva jako „nekvalitní, traumatizující, ošklivé“ zatímco u popisu Ďáblic vystihují její vjemy slova „krásné, hezké“. Bohnice a Ďáblice jsou pro ni dvěma různými světy s tím, že jeden reprezentuje špatné kvality a druhý ty dobré. Narážím tak na první případ vyhraněného srovnávání sídliště Ďáblice s jinými částmi Prahy, což se v průběhu analýzy ukázalo být často opakovaným jevem ve výpovědích jednotlivých informátorů. Takto vzniklá dichotomie TADY a TAM reprezentuje vnímání sídliště Ďáblice jako celku s vymezenými hranicemi, odděleného od svého okolí a napomáhá mi lépe porozumět důvodům, skrze které aktéři legitimizují své nároky.

„...Když jsem studovala na fakultě architektury, tak jsem bydlela na sídlišti Bohnice, kam jsem se přestěhovala ze Starého města, takže obrovský kulturní šok. A když kantoři chtěli ukázat, jak se to nemá dělat, tak pokynuli z okna na horizont k tomu mému

domovu současnému a tehdejšímu a když chtěli říct, jak by se to mělo dělat, tak mluvili o sídlišti Ďáblice. Já jsem se sem tehdy vypravila, to bylo řekněme 1984 a připadala jsem si tady jak v jiném světě. Bohnice, kde jsem bydlela i Ďáblice jsou součástí té severní terasy, toho Pražského severního města a byly to dva různé světy. Bylo to... jak kdybyste překročila hranice toho sociu. V těch Bohnicích byl sice původně údajně moc zajímavý koncept, ale bylo to nekvalitní, nedodělané, ošklivé, traumatizující. Tady to všechno fungovalo. Tady byla hezká architektura, byla tu spousta výtvarných děl, byla tu obrovská nabídka obchodů a služeb, byly tu krásné promenády, náměstíčka, prostě tradiční prvky města a bylo to, opravdu jak kdyby člověk překročil hranice.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Informátorka č. 6 se se sídlištěm v průběhu života dostávala do kontaktu jak z profesního hlediska, tak z osobního. Její zájem o zachování původních architektonických prvků ovšem prudce stoupl až kolem roku 2010, kdy ji její kamarádka, která na sídlišti bydlela, upozornila na probíhající stavební změny.

„...Vlastně významnej okamžik, kdy jsem měla se sídlištěm něco společného byl, že jsem pracovala od roku 1997 na úřadu městské části Praha 8 na odboru výstavby v oddělení architekta a protože začalo v těch devadesátých letech to masové zateplování, tak já jsem měla na starosti konzultace a vyjadřování k těm fasádám. Tak samozřejmě, když jsem měla něco povolovat, tak jsem se tam jela vždycky podívat, takže jsem si připomněla krásy a hodnoty sídliště a to zateplování je vlastně ničilo... A potom jsem se na začátku milénia, tak kolem 2010, jsem se od své kamarádky, která tu bydlela, občas dozvídala, jak mění okna, že jim ta firma řekla, že okna jsou kvalitní a je zbytečný je měnit, ale všude se samozřejmě masově vyměňovala. Že jim vyměnili, já nevím, dlažbu ve vestibulu, prostě že odstraňují zbytečně ty původní prvky, tohle zlikvidovali, tohle nahradili, tohle odstranili, tohle vyměnili. No a až v téhle době a kvůli ní jsem se o to začala víc zajímat.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

V roce 2015 se podle výpovědi informátorka č. 6 sešla se starostou městské části Praha 8 a položila dotaz, zda by městská část podpořila ochranu sídliště formou městské památkové zóny. Tehdy byla starostou přizvána k jednání se synem a vnukem architekta původní koncepce sídliště Viktora Tučka. Její iniciativu ovšem nepodpořili, závěrem

schůzky bylo, že památkovou péči nechtějí a že z hlediska územního plánu sídliště nic nehrozí. Toto se událo dva roky před založením spolku Krásné Kobylisy. Právě soukromá iniciativa informátorky č. 6 je klíčová pro argument jedinečné architektonické koncepce, který je nyní jedním z hlavních argumentů spolku. Protože otevřela toto téma ještě před tím, než došlo k první prezentaci společnosti CPI, bylo možné navázat na již započaté snahy. Přesto vnímá informátorka č. 6 náhlý zájem o památkovou ochranu, který vyvolala mezi obyvateli sídliště nevole k plánovanému projektu, jako za opožděný.

„Rok 2017 a to představení projektů byl pro ně (pro místní obyvatele) opravdu veliký šok a začali o to sídliště bojovat. Je u nás taková tendence, že když se lidé obávají o své okolí, tak si vzpomenu, že existují památkáři, což je pozdě. Praktičtější je, když ty věci mají nějakou ochranu ještě před tím, než jde do tuhého.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Impulz určitým způsobem ochránit městské dědictví, což je jeden ze tří hlavních zájmů městských hnutí, tak je definuje Nel·lo (2016), tedy dokazatelně přechází vzniku spolku i počátku kauzy samotné a zároveň nevychází z podnětu místního obyvatelstva, lze o něm uvažovat jako o odborném zájmu nezávislém na odporu, který vyvolalo představení developerského záměru. Ovšem vzápětí po prezentaci CPI se památková ochrana sídliště dostává do povědomí ostatních aktérů a 29. 6. 2017 je podán jedním z občanů sídliště Návrh na prohlášení souboru staveb ploch a parkových úprav tvořících sídliště Ďáblice za kulturní památku, jenž už podporuje nově vzniklý spolek formou petice. Na tento návrh Ministerstvo kultury nejprve nereagovalo a po následné urgenci byl zamítnut s odkazem na to, že takové věci má řešit územní plán. Jako jeden z důvodů, proč nebyl návrh přijat, uvádí informátorka č. 6 problematiku jednotlivce jako navrhovatele. Podle ní tak požadavek nebyl brán dostatečně vážně.

„...Jeden z problémů byl, jak jsem se dodatečně dozvěděla, že to nepodal spolek, ale jednatel, tak to mělo pro ně malou váhu...“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Informátorka č. 8 se mnou sdílí další pohled, proč návrh neuspěl. Zamítavá stanoviska podle její výpovědi souvisejí s nedostatečnými zkušenostmi úřadů s ochranou sídlišť. Do budoucna však na problematiku památkové ochrany nahlíží s optimismem.

„Ta zamítavá stanoviska v té době na prohlášení té kulturní památky a odkaz na územní plán, že tyhle věci má řešit územní plán. Nám potom bylo vysvětleno, že je to z toho důvodu, že úřad památkové péče nemá zkušenosti s památkovou péčí o takové velké celky a že mají strach, že by jim to vygenerovalo velký množství práce, velký množství administrativy a tak. Že jeden z hlavních důvodů je, že se jim do toho nechtělo. Takže to byl jeden z pokusů. Nechci předjímat, ale myslím, že nebyl poslední. Určitě se to bude opakovat, neříkám v takovém měřítku, ale třeba udělat ochrany určitých prvků, tady se s tím pořád dá pracovat. A myslím, že ten památkovej úřad, že oni se posunuli tady v tom vnímání, dokonce mají metodiku na ochranu sídlišť.

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Spolek Krásné Kobylisy tak od svého založení přijímá za své jako jeden z hlavních požadavků zachování architektonické koncepce, které se objevuje v peticích, veřejných prohlášeních nebo pravidelných příspěvcích na sociálních sítích. Překvapením pro mě bylo, když jsem v první petici z června 2017 dohledala zmínku i o onom nedoloženém zápisu na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. V petici je však uveden jako fakt, jenž má v kontextu sporu demonstrovat jakési odborné uznání místní architektury a legitimizovat nároky obyvatel. Mezinárodně uznávaná Organizace spojených národů, jejíž součástí je UNESCO, může sloužit jako autorita, o niž je lze tento požadavek opřít. V pozdějších dokumentech se však tento jev již nevyskytuje. Pro srovnání uvádím požadavek za zachování urbanistické podoby sídliště v petici z roku 2017 a z 2023.

„Žádáme zachování původní urbanistické koncepce sídliště Ďáblice, oceněné UNESCO.“

(Petice Stop výstavbě vysokopodlažních budov, 2017)

„Sídliště Ďáblice je místními obyvateli i odborníky na architekturu a urbanismus oceňováno pro svoji unikátní podobu. Jeho budoucí rozvoj musí být promyšlený a respektovat urbanistickou koncepci.“

(Petice Za zachování center občanské vybavenosti na sídlišti Ďáblice a respektování územní studie, 2023)

Architektonická koncepce se ukázala jako jedno z hlavních témat, které se opakovaně objevovalo jak při rozhovorech, tak během zúčastněného pozorování. Většina

informátorů sama zmínila, jak se jim koncept líbí. Například když informátor č. 4 vysvětluje, proč se mu na sídlišti dobře žije, na prvním místě uvádí:

„Mně se tam hrozně líbí ta unikátní architektura, jak je to postavený, že prostě je to takový hezký, hezký domy, nebo prostě vůbec ten koncept toho sídliště. Oni to vymýšleli v nějakých těch šedesátých letech, takže je to za mě suprový a jak je to celý promyšlený.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Během rozhovorů jsem se následně vždy doptávala, jaký názor mají informátoři na případnou památkovou ochranu sídliště. Zde z analýzy vyvstala zajímavá tendence, a sice ač byli všichni dotazovaní osobně pro památkovou ochranu, vyjádřili obavy z toho, jak by ji přijala širší veřejnost. Ukázalo se, že mezi nimi existuje sdílený předpoklad, že by širší veřejnost byla k památkové ochraně skeptická a nepodpořila ji, právě naopak. Následující úryvky ilustrují postoje informátorů.

„Památkovou ochranu jo, ale lidi by se báli, že si nebudou moct zasklít balkon, že to bude všechno problematický.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

Jednou větou informátorka č. 7 shrnuje většinový názor členů spolku. Více důvody, proč by někteří obyvatelé mohli nesouhlasit s památkovou ochranou, rozvíjí další citace. Informátor č. 4 se k památkové ochraně staví s největším entusiasmem a v jeho odpovědi se setkávám s další formou srovnávání sídliště, tentokrát se nejedná o srovnání, ze kterého vychází sídliště Ďáblice lépe než jiná oblast, což bylo v rámci analýzy nejčastější ale o takové, že sídliště může být podobně hodnotné jako jiná historická památka.

„Já bych byl určitě pro, protože si myslím, že stojí za to chránit a všichni si myslí, že stojí za to chránit jen Karlštějn, ale tohle je část kulturního dědictví... Myslím si, že lidi ve spolku by byli pro, ale trošku je tam strach, jak by to vnímala veřejnost. To jsou drobnosti jako, že se lidi bojí, že si nebudou moct zasklít lodžie, nebo budou muset odinstalovat satelity. Ale ta památková ochrana by neměla být až tak striktní. Když jdete po sídlišti, tak každá fasáda je tam jiná a někde třeba na nějakých domech jedna půlka je modrá jiná červená, je to škoda, takže by se tam udělali nějaký standardy a spíš by to pomáhalo těm SJV (Společenství vlastníků jednotek). My jsme řešili, jakou barvou si udělat fasádu, balkóny, že by byly třeba nějaký barevný manuály. Já si myslím, že by to prospělo,

ale je tam strach z veřejnosti, aby neřekli: „Vy nás tady chcete zakonzervovat a budeme jak někde na Starém městě, kde se nesmí nic zrekonstruovat.“ Jako bytový jádra a podobně. Je to spíš o práci tohle vysvětlovat. Ale pro mě je to téma, který by měl spolek do budoucna dělat.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

„Já bych to rád udělal, ale protože je to náročnej proces, tak je potřeba vážit naše kapacity a priority. U mě je problém v tom, jak jsem třeba jednal s téma SVJ, tak jsem zjistil, že některý SVJ o to nestojej. Bojí se, že by si nemohly ty domy vhodně opravovat, mají k tomu spíš rezervovaný přístup. A pokud mají rezervovaný přístup SVJ, který nás de facto platí, protože oni jsou hlavním zdrojem příjmu spolku, tak já pak nejsem motivovaný, abych to stavěl na první místo. Já tenhle nápad úplně nesvrhávám ze stolu a byl bych rád, kdyby se to třeba někdy stalo, ale prostě to pro mě teď není prioritita. Na prvním místě jsou ty Včely, potom nějaká dohoda s hlavním městem na tom, kde by se třeba dalo ještě stavět, nebo naopak ne.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

Z výpovědí informátorů č. 4 a č. 5 je patrné, že by problematika památkové ochrany mohla vytvořit určité napětí mezi spolkem a ostatními obyvateli sídliště a nevnímají ji proto jako hlavní prioritu. Jelikož je spolek advokátem místních obyvatel, není v jeho zájmu jít proti přání většiny a proti skupinám, jež jej financují. Tento sdílený předpoklad, pak sám o sobě vede k tomu, že památková ochrana není ten hlavní způsob, kterým se spolek snaží zabránit nechtěným výstavbám a demolicím. Informátor č. 5 zároveň vysvětluje, že obava z reakce veřejnosti není neopodstatněná a že se s jistou rezervovaností k památkové ochraně na sídlišti sám setkal. Kvůli tomuto postřehu vzpomínám na setkání s informátorkou č. 6, která mě nabádala, abych na Fakultě humanitních studií navrhla výzkum o tom, jak je lidmi vnímána památková péče. Zmíněný strach ze „zakonzervování“, který před informátory někteří obyvatelé vyslovili, může být chápán jako strach z omezení žitého prostoru, který je utvářen každodenními činnostmi lidí a vyznačuje se neustálou tvořivostí. Tento typ prostoru proto vnímám jako jakýsi neukončený proces. Podobně jako výše informátor 4. i informátorka č. 8 upřesňuje, jak by to s případnou ochranou vypadalo a že by působila spíše jako jakýsi rámeček uvnitř kterého by bylo možné se volně pohybovat.

„Jde o to to do detailu rozpracovat, ne říct en bloc chráníme, ale třeba lidi se hodně bojeje, že by si nemohli dát zasklít lodžii, ale to by všechno šlo, jenom by byly specifikovaný parametry. Tam je pracnost v tom připravit ten koncept, jakým způsobem se bude to sídliště ochraňovat. Třeba specifikovat jakým způsobem budou vypadat fasády, že to vlastně bude trošku omezení pro lidi, ale nikde se neříká, že to nelze. Tam je rámeček ve kterým se můžou pohybovat...Neznamená to, že se tomu zamezí, ale vydefinujou se varianty, ve kterých se člověk může pohybovat.“

(rozhovor s informatorkou č. 8)

Jestliže sleduji v rámci této práce napětí mezi žitým a abstraktním prostorem, tak jak je chápe Lefebvre (1991), vede mě tato první argumentační linie k nutnosti oddělit od sebe původní podobu abstraktního prostoru, již představuje architektonická koncepce vytvořená městskými plánovači v šedesátých letech minulého století a následně přenesená do fyzického prostoru daného území, a nové verze abstraktního prostoru, které zůstávají zatím pouze na papíře. Navzdory tomu, že hlasy některých místních obyvatel vyjadřují v souvislosti s památkovou ochranou obavy ze „zakonzervování se“ v původním abstraktním prostoru, což by mohlo omezit projevy žitého prostoru, uvažuji na základě následujících kapitol nad do určité míry symbiotickým propojením těchto dvou dimenzí na sídlišti Ďáblice. Ač Kofman a Lebas (1996) uvádí jako typický příklad standardizovaných habitatů založených na abstraktním prostoru a odtržených o toho žitého právě městská sídliště, na tomto případě pozoruji opačné tendence.

4.2.2. Argumenty spojené s funkcemi sídliště

V této kapitole se budu zabývat funkční linií argumentů proti zástavbě, jež pokrývají důležité znaky žitého prostoru na sídlišti, a to jak spolu interaguje právě žitý a původní abstraktní prostor sídliště Ďáblice. Následující podkapitoly jsou pojmenovány podle jednotlivých kategorií vzešlých z otevřeného kódování a sledují argumenty, které se ve veřejném prostoru objevují se vznikem spolku. Zmíněné argumentační kategorie spojené s funkcemi sídliště jsem pojmenovala takto: Zeleň, Občanská vybavenost a decentralizace, Přelidnění, Doprava a Estetická funkce.

4.2.2.1. Zeleň

Když jsem poprvé navštívila sídliště Ďáblice, abych prozkoumala místo, o kterém jsem se rozhodla napsat tuto práci, bylo to 12. května 2023. Tehdy jsem přijela metrem z centra Prahy a vystoupila na stanici Ládví, kde mě odklopilo množství obchodů a betonu typického pro všechna sídliště. Potom jsem se ale vydala směrem k Tiché kavárně, kde jsem se měla setkat s jedním z informátorů a náhle jsem se ocitla uprostřed rozsáhlého parku, který vyplňoval veškeré místo mezi obytnými domy. Jaro bylo v plném rozpuku a zřejmě i proto na mě tamní flóra udělala veliký dojem. První záznam v mých terénních poznámkách se proto týká právě zeleně.

Jak se následně z analýzy ukázalo, pro mé informátory byla zezeň z drtivé většiny úplně první argument, který zmínili, když vysvětlovali, čeho si na sídlišti váží, nebo proč nesouhlasí s developerským projektem.

„Ta zezeň, že tady je rozsáhlá a už tak vzrostlá, že to je to super. Třeba Stodůlky, Řepy tam ty plochy (zezeň) nejsou tak rozsáhlý jako tady a osázený stromama. Ty stromy jsou výborný.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

Informátorka č. 7 uvádí, jak oceňuje množství zezeň na sídlišti a zároveň se v její výpovědi opět objevuje srovnání s jinými místy v Praze, ze kterého podle ní vychází sídliště Ďáblice lépe než Řepy a Stodůlky. Tentokrát v kontextu zezeň. Podobným dichotomickým způsobem uvažuje i informátorka č. 3., která také vyzdvihuje velká zezeňá prostranství mezi jednotlivými obytnými domy a hodnotí je jako dobrá a žádoucí, na rozdíl od nežádoucích malých rozestupů mezi domy.

„No, protože málo kde je tolik zezeň, celkem udržovaný. Snaží se, jak to jde, ono to taky něco stojí, že jo. Protože když se podíváte třeba na Bohnice nebo Jižní město, tam je to naskládáný, i když se to třeba taky už zlepšuje, tak ty domy blízko sebe nikdo nezbourá.“

(rozhovor s informátorkou č. 3)

Přestože informátorka č. 3 hodnotí zezeň na sídlišti jako poměrně udržovanou, u několika informátorů jsem se setkala s opačným názorem, podle nich je třeba zajistit její lepší správu. Zlepšení stavu zezeň je i jeden z cílů spolku, jak popisuje informátor č. 4.

„To sídliště má největší množství zeleně řekněme s Lesnou a je potřeba, aby se o tom někdo staral. Ta údržba je mizerná.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

„Zeleň taky chceme, aby se do ní investovalo, protože to nevypadá úplně nejlíp a chodníky, to je věčnej boj.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Samotné plochy zeleně na sídlišti postupně ubývá právě kvůli nové zástavbě. V rozhovoru informátorka č. 2 vyjadřuje, že tento fakt v ní vyvolává pocit vzteku.

„...Čím dál tím víc se toho parku ukrajuje na domy nebo kanceláře...Strašně mě rozčílilo, když chtěli vykopat nebo zlikvidovat tu alej kaštanů.“

(rozhovor s informátorkou č. 2)

Když informátorka č. 8 mluví o rozsáhlém parku mezi domy, zprostředkovaně odkrývá fakt, že některým obyvatelům umožňuje místní zeleň plné vyžití v přírodním prostředí a nepotřebují už chodit nikam jinam.

„Je to taková rekreační zóna, že spousta lidí ani jinam nechodí a říkají: Já jsem tady v přírodě, já nikam nemusím.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Ať už obyvatelé Ďáblic chodí za přírodou do místního parku nebo na jiná místa vede mě povídání informátorů o rozsáhlé zeleni k úvahám o kvalitách sídliště, které lze do jisté míry rámovat teorií o novém luxusu H. N. Enzensbergera. Ten přichází s šesti novými kategoriemi luxusu, jimiž jsou příroda, prostor, klid, pozornost, bezpečnost a čas (Librová, 2003). Librová (2003) píše, že vývojem neoliberální společnosti se luxusní zboží jako sklo, exotické koření či francouzské parfémy rozšířilo mezi široké vrstvy obyvatelstva a částečně tak ztratilo svou symboliku. Paradoxně se pak v dnešní době stalo vzácným to, co bylo dříve samozřejmé a to fyzické podmínky našeho bytí. Librová (2003, s. 54) označuje šest nových Enzensbergerových luxusních statků za „elementární předpoklady života“. Právě příroda je v této podkapitole prvním identifikovatelným luxusním statkem, který sídliště nebo možná přesněji podoba původního abstraktního prostoru aktérům poskytuje.

S kategorií přírody pracuje i Sociodemografická studie sídliště Ďáblice, která potvrzuje, že blízkost přírody je to, co na sídlišti respondenti nejvíce vyzdvihují (Fiala a kol., 2019).

V souvislosti s městskou zelení narážím na specifický příklad participace na utváření veřejného prostoru. První obyvatelé sídliště se v sedmdesátých letech aktivně zapojovali do osazování záhonů kolem vchodů do domů i sázení stromů v různých částech parku. Jejich aktivity byly organizované, ale i spontánní. Proto i druhová skladba dřevin je v centrálním parku poměrně nahodilá a její charakter působí v určitých místech organizovaně a v určitých neplánovaně (Jelínková a kol., 2019). Jednalo se o jednotlivce i skupiny nadšených obyvatel, toužících zkrášlit své okolí. A jak jedna z pamětnic vypráví: „Nebyly jsme žádná brigáda socialistické práce, ale skupina nadšenců“ (Jelínková a kol., 2019 s. 124). Na dobrovolnou iniciativu kultivovat zeleň, která se na sídlišti Ďáblice záhy po jeho vzniku objevila, lze nahlížet jako na možnost aktivně se podílet na utváření prostředí, které lidé obývali a zabydlovat ho skrze činnosti, jež se přímo promítají do fyzického prostoru a jež původní abstraktní prostor nijak neomezoval.

„Lidi tady začali v rámci nějakého sousedství sázet a strašně to pomohlo.“

(rozhovor s informátorkou č. 2)

Vedle slov informátorky č. 2 na sousedské sázení vzpomíná i informátorka č. 3. Podlé té je v parku patrné, kde sázeli stromy a další rostliny profesionálové a kde laici a přesto že si zeleně velmi cení, zaujímá kritický postoj k náhodně vysázeným dřevinám bez předem pomyšlené koncepce.

„Já jsem zažila začátek v Kaňkovskýho a tam byli sice dobrovolný, ale byli to profici zahradníci, takže sázeli, jak to má být. Tady jsou věci někde, který k sobě nejdou, nebo si překáží. Nepočítalo se asi, že to takhle rychle vyrostě, tak už je to taky 50 let.“

(rozhovor s informátorkou č. 3)

V dalším úryvku se informátorka č. 3 vrací do doby, kdy se sídliště dostavovalo a ona se tam se tam čerstvě přistěhovala.

„Od samého začátku, co jsem bydlela tam (ukazuje) a sídliště se začalo stavět tímhle směrem (ukazuje), tak jsme se nebrodili v blátě...Byla to doba, kdy ti architekti měli takovou volnou ruku...Takže to byl takovej na tu dobu velkej zázrak a lidi se i tenkrát zapojovali, aspoň tam u nás. To byly takový akce, kdo chtěl dobrovolně sázet, plít a dělali

jsme si to pro sebe. I ty cesty, řeklo se, že tady to bylo vyšlapaný, tak tam postavili cesty, aby to lidi nemuseli obcházet. “

(rozhovor s informátorkou č. 3)

Pro informátorku č. 3 znamenalo kolektivní sázení něco, co obyvatelé sídliště dělali sami pro sebe. Je tedy možné předpokládat, že za své považovali i zelené plochy a ne pouze bytovou jednotku, kterou vlastnili. Právě přijetí celého okolí obytných domů za své a možnost kreativně ho utvářet, mohla vést k prohloubení silné identity spjaté s místem, která se u obyvatel Ďáblic značně projevuje. Informátorka č. 3 také v souvislosti s architektonickými projekty reflektuje dobu, kdy sídliště vznikalo, a mluví o ní jako o uvolněné. Zde se ukazuje, že původní podoba abstraktního prostoru ponechala místo kreativním projevům žitého prostoru. Sídlíště tak nevznikalo pouze podle předem nakresleného plánu, ale byl zde i potenciál, aby se do určité míry vyvíjelo organicky. Toto tvrzení podporuje informátorkou č. 3 zmíněný učebnicový příklad vyšlapaných cestiček, na jejichž místě se vydláždí chodníky, místo toho, aby se postavily cesty do pravého úhlu, které stejně nebudou používány. Můžeme to považovat za kladný příklad práce s žitým prostorem, který nebyl vytržený z koncepčního plánování. V některých zemích jako je například Japonsko, Švédsko a Norsko je tato praktika běžná.

. O důležitosti vztahu k místu, podpořeném výsadbou zeleně mluví také informátorka č. 8, která sice nepopisuje vlastní zkušenosti, ale ve svém okolí zaznamenává, že lidé, kteří zeleň sázeli, ji vnímají jako svou.

„Já znám taky lidi osobně, ti co se sem stěhovali a chtěli to tady mít hezký, tak se podíleli. Byl tady nějaký plán generel zeleně a oni se v rámci toho podíleli na těch výsadbách. Proto jsou některý lidi tady s tím tak svázaný, protože to je jejich a to si myslím, že je právě důležitý tady budovat vztah lidí k tomu místu. Jak se říká, že když člověk do něčeho investuje energii, tak je mu to pak těžší pustit, nebo je mu to bližší. “

(rozhovor s informátorkou č. 8)

I v současné době na sídlišti pokračuje kultivace zeleně místními obyvateli, ač ne v takovém rozsahu. Nicméně například případ předzahrádky Kyselova, kde skupina 8 sousedek pečuje o záhon s květinami před panelovým domem, dokazuje, že tato tradice z Ďáblic dosud nevyumizela.

4.2.2.2. Občanská vybavenost a decentralizace

V kapitole „Popis sídliště Ďáblice a rozvoj Prahy“ teoretické části této práce se věnuji popisu struktury sídliště. Je v ní uvedeno, že hlavní centrum občanské vybavenosti je soustředěné do oblasti, kde se dnes nachází stanice metra Ládví. V okrajových částech sídliště jsou však umístěna ještě tři další menší centra obchodů a služeb alokovaných do nízkopodlažních budov takzvaných Včel, z nichž některé jsou právě předmětem sporu, vedeného se společností CPI. Z analýzy dat je zřejmé, že způsob jakým na sídlišti fungovala a do značné míry stále funguje síť občanské vybavenosti, je aspekt, který je pro informátory velmi důležitý. Proto zachování stávajícího konceptu občanské vybavenosti je dalším argumentem spolku proti nové výstavbě.

Informátorka č. 6 upozorňuje i na přesah obchodů a služeb za hranice sídliště, podle ní okrsková centra slouží i okolní zástavbě. Sídliště se tak neuzavírá do svých hranic, ale bere v potaz své okolí a komunikuje i s přilehlými částmi města, kterým poskytuje určité nezbytné funkce.

„Ty Ďáblice, kromě centra Ládví, které je přibližně uprostřed, mají na těch okrajích ještě čtyři nákupní centra, která neslouží jenom tomu sídlišti. Slouží i okolní rozsáhlé vilové zástavbě, která nemá nic. I školy i ta obchodní centra byla naddimenzovaná, aby obsloužili i tu okolní zástavbu.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Účel okrskových center tkví také ve sdružování obyvatel a trávení volného času, tento aspekt se objevuje ve výpovědi informátora č. 5. Zachování a obnova například Včely v ulici Tanvaldská pak může být spojeno se zachováním komunitního života na sídlišti.

„U tý Tanvaldský je náměstíčko, který slouží i pro nějaké komunitní setkávání, kdyby se to zrušilo a postavili by se tam ty věžáky, tak to vlastně bude zahubený.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

O funkci setkávání lidí hovoří i informátorka č. 8., která poukazuje na pocit komfortu, který poskytují nízkopodlažní okrsková centra.

„Hlavní problém, proč se nám to nelíbí, protože my jsme si vědomi toho, že ten koncept toho sídliště vlastně rozumně pracoval s tím, že je tady potřeba mít místa, který jsou v lidským měřítku, místa setkávání lidí. A tou jsou právě tyhle okrskový centra, kde člověk tady chodí mezi těma obrovským panelákama a tam se cejtí relativně komfortně, protože je to nízký.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Blížkost a dostupnost občanské vybavenosti zmiňuje jako velký klad sídliště i informátorka č. 2.

„...Máte to všechno po ruce (obchody). Já už jsem stará, takže oceňuje všechny tyhle ty služby. Já jsem spokojená.“

(rozhovor s informátorkou č. 2)

Jednoduchý přístup ke zdrojům a službám reflektovaný informátorkou č. 2 vnímám jako specifický projev distribuční spravedlnosti. Podle mého názoru zde decentralizace odráží citlivost v uspořádání struktury původního abstraktního prostoru k potřebám aktérů žitého prostoru. Urbanistický koncept, který zajistí, že i lidé v pokročilém věku si mohou zajistit své potřeby, odkazuje k myšlence „Spravedlivého pečujícího města“, ve kterém se snoubí univerzální pravidla spravedlnosti se solidaritou a péčí (Marcuse, 2009).

V souvislosti s developerským projektem společnosti CPI informátorka č. 8 uvažuje nad tím, zda by po jeho případné realizaci občanská vybavenost z daných míst vymizela. Spíše než o její absenci mluví o tom, že by se na sídlišti mohly objevit služby, o které místní obyvatelé nestojí.

„...Je možný, že oni by tam nabídli ty prostory k provozování nějakých takových služeb, ale o tom můžeme jen spekulovat. Oni sami říkali, že tam budou nějaký luxusní obchody s hodinkama, nevím. Na tý prezentaci to tak vypadalo, že to budou nějaký hogofogo věci, o který ty lidi tady moc zájem nemají.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Toto odkazuje k určitému vnímání obyvatel sídliště jako jednotné skupiny informátorkou č. 8 a jejich socioekonomické situace. Luxusní zboží bývá spojováno s demonstrací určitého společenského statusu. Pokud tedy investor plánuje do zástavby

umístit obchody s luxusním zbožím, vede mě to opět k úvahám o bytové krizi a otázce, pro koho budou nové byty stavěné?

Ve třech rozhovorech se vyskytuje téma dostupnosti škol a školek pro děti, jejich přítomnost na sídlišti kvituje například informátorka č. 3.

„Myslím, že taky toho hodně i pro školní děti. Tady máte školu, támhle máte další školu, školky jsou tady. Jsou tady všude obchody, obchodní dům Ládví, ten byl taky velmi brzy postaven, pak ho předělávali asi před třemi lety. Takže ta občanská vybavenost tady byla od samého začátku.“

(rozhovor s informátorkou č. 3)

Pro informátora č. 4 je dostupnost vyžití pro děti a možnost obstarat si veškeré služby pěšky či v rámci krátké vzdálenosti důležitou součástí kvalitního života na sídlišti, a jelikož tato kritéria Ďáblice splňují, jsou stále jeho domovem.

„Já mám teďka děti, takže je důležitý, abychom tam mohli někam s nimi chodit, aby tam byly hřiště, třeba na tom Ďáblickým sídlišti je hodně zeleně, což je super. A pak samozřejmě, aby tam byly nějaký služby, aby to nebylo daleko...někam jezdit autem. Je to vlastně všechno v docházkový vzdálenosti. To je vlastně taky proto, proč tam pořád žiju.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Součástí centra Ládví bylo až do 20. 5. 2020, kdy započala jeho demolice, Kino Ládví (dříve Kino Moskva). Spolu s obchodním domem tak tvořilo těžiště kulturního života na sídlišti. Kino bylo naposledy v provozu v roce 2016 a následně roky chátralo. Nevyužitou budovu zakoupila společnost REWE Group, jež na místě postavila samoobsluhu sítě Penny Market. V rozhovorech i během zúčastněného pozorování se několik aktérů k této skutečnosti spontánně vyjádřilo. Jejich narativ má ve všech případech podobu nostalgického vzpomínání na dobu, kdy kino bylo ještě součástí občanské vybavenosti sídliště a negativního postoje k nově vzniklému obchodu s potravinami.

„Kino už je zbouraný, to bylo taky výborný, to byly dva sály, super.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

Informátor č. 5 vnímá již zaniklé Kino Moskva jako důležitou součást původní architektonické koncepce, která je podle něj narušena pouze zbouráním zmíněného

objektu. Současně velmi negativně hodnotí i nové využití daného místa. Vzniklý Penny market popisuje jako „absolutně nepotřebný, nechtěný“. Toto je jev, který se v datech opakovaně objevuje. Zdá se, že úplná změna funkce z kulturního zázemí na prodejnu s potravinami vyvolala v aktérech nepochopení. U některých se vyskytují až silné emoce frustrace a odporu proti zániku kina.

„...Bourání kina a postavení Penny Marketu. To byla velká rána pro mě. To kino mělo velkou roli, bylo to moderní kino, úplně stejný jako jsou dnešní Cinemacity, Cinestar a prostě...kdyby to vzal do ruky někdo jenom trochu schopnej, tak si myslím, že by to mohlo přežít dál. Oni to pak zbourali a postavili tam Penny Market, který má negativní vlivy i v tom, že to je diskontní prodejna a tyhle prodejny byly přesně v těch Včelách. Takže místo, abychom udržovali nějakou decentralizaci toho sídliště a nechali tam ty diskontní prodejny v těch okrskových centrech, což je ta větší prodejna, plus ještě jsou tam teď Nejlevnější potraviny, což je něco hrůzostrašného, tak se tam postavila třetí samoška hned vedle. To je absolutně nepotřebný, nechtěný...“

(rozhovor s informátorem č. 5)

V tomto úryvku naráží informátor č. 5 na ohrožení decentralizace, která zajišťovala, že obyvatelé ze všech koutů sídliště budou mít v blízkosti potřebné služby. Koncentrace obchodů se stejnou funkcí ideu rozložené občanské vybavenosti v prostoru narušuje. Nad tímto jevem se pozastavuje i informátorka č. 6.

„Udělat vedle nákupního centra další supermarket místo kultury je absurdní.“

(rozhovor s informátorkou č. 6)

Podobné vnímání zbouraného kina jsem nezaznamenala pouze z analýzy polostrukturovaných rozhovorů. Některé negativní názory na nové využití budovy jsem si vyslechla i během zúčastněného pozorování, a to od místních obyvatel, kteří nebyli přímo mými informátory. První zastávka participační procházky, na kterou jsem se v rámci zúčastněného pozorování přišla podívat, byla u v současné době rekonstruované fontány na Ládví. Fontána se nachází přímo před zmíněným Penny Marketem, ke kterému jsme spolu s ostatními účastníky stáli zády. Ještě než začal výklad o fontánce, otočila se jedna účastnice čelem k Penny a své společnosti povídá:

„Podívej, co tady udělali místo kina. To je hrůza. Já tady určitě potřebuju další sámošku, ještě takovou sociální.“

(terénní poznámky, 16. 9. 2023)

4.2.2.3. Přelidnění

Součástí argumentace proti nové výstavbě byla i rétorika poukazující na kapacitní limity sídliště. V této argumentační rovině se dostává do střetu politický tlak na to stavět nové obytné budovy v kontextu bytové krize a soukromý zájem obyvatel sídliště zachovat status quo žitého prostoru. Informátoři nezastírali své přesvědčení, že se na sídliště Ďáblice, tak jak je dnes koncipované, další obyvatelé zkrátka nevejdou.

Svérázně tento názor vyjadřuje informátorka č. 1, která si přeje zachovat současný stav.

„Je tady už dost lidí a dost baráků a už by tady bylo přelidněno. Nechala bych to tak, jak to je.“

(rozhovor s informátorkou č. 1)

Informátoři č. 4 a č. 5 reflektují své obavy z přetížení infrastruktury a občanské vybavenosti. Jejich pozornost směřuje především na příchod nových dětí, a to že místní školy a školky nejsou schopné další množství žáků pojmout.

„Podle mě na to není dimenzovaný to sídliště. Problémy ve školách, tam by se postavilo stovky nových bytů, kam by ty děti chodily do škol, když už teď je to na hraně kapacit.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

„...A navíc by tam přibilo tisíce lidí, takže problémy se školami, školkami, dopravní obslužností.“

(rozhovor informátor č. 4)

V mnoha výpovědích mě informátoři upozorňují na určitou hodnotu, kterou jim bydlení na sídlišti poskytuje, a tou je ticho. Informátor č. 5 vysvětluje, že sídliště je obehnané pásem zeleně, který brání tomu, aby hluk z okolí pronikal na sídliště. Za pásem, mezi bytovými čtverci pak vzniká tichá zóna. V kontextu bydlení v hlavním městě Praze je možné ticho chápat jako poměrně vzácnou kvalitu, o kterou nechtějí místní obyvatelé přijít a je tak možné i ticho spojit s úvahami o novém luxusu H. N. Enzensbergera. V tomto případě vnímám ticho jako dílčí součást kategorie klidu, která je podle Librové (2003) charakterizována možností vyhnout se obecnému hluku města. Někteří aktéři však v současné době reflektují narušení tohoto luxusního statku hlučným chováním určité skupiny obyvatel. Například informátorka č. 3 se pozastavuje nejen nad hlukem, ale i nad nedodržováním pořádku na veřejných místech.

„Je tu celkem ticho, jenom vadí, že teď některý lidi, který se sem nastěhovali, nebudu jmenovat který...Ti ten pořádek nedodržíjí, třeba svačí, nebo jedí na lavičkách a koš má vedle a nechá to tam. Takže trošku větší bordel je poslední dobou.“

(rozhovor s informátorkou č. 3)

Rozhovor s informátorkou č. 8 mi odkrývá dvě dimenze obav z přílivu nových obyvatel. První dimenzi týkající se kapacitního omezení a přetížení infrastruktury jsem již uvedla výše a druhé související s charakteristikami nového obyvatelstva se budu věnovat v následujícím odstavci, nejprve ale pro ilustraci uvedu úryvek z rozhovoru.

„...A hlavně by to sem přineslo velký množství obyvatel a předpokládáme v produkčním věku, takže by to bylo tisíce dalších lidí, a to by zvýšilo nároky na všechnu infrastrukturu, což by zvýšilo nároky na školy, školky i lékaře, teď je v podstatě to pokrytí tak akorát. Takže tohle by se muselo řešit. A další věc bylo, že oni ty byty nechtěli prodávat, oni je chtěli mít jako nájemní, což by sem přineslo úplně jinej charakter lidí, než to sídliště potřebuje. Prostě to potřebuje lidi, kterým jde o to místo a ne jenom, že se sem jdou vyspat. Právě tohle sídliště je specifický tím, že ano jsou tady lidi, který sem chodí jen přespat, ale je specifický tím, že se sem lidi stěhují právě kvůli tomu prostředí. A to jsou lidi se zájmem o to místo. I ve spolku máme lidi, nejen starousedlíky, kteří tady žili celej život, nebo jejich rodiny tady žily celej život, ale i lidi, který se sem nově přistěhovali, kvůli těm kvalitám, co to sídliště nabízí.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

V této pasáži informátorka č. 8 explicitně vyjadřuje, že je pro členy spolku důležité, aby na sídlišti bydleli lidé se silným vztahem k místu a podle jejího názoru by se výstavba nájemních bytů manifestovala v příchod obyvatel, kteří by na sídlišti netrávili mnoho času a nezajímali se o jeho rozvoj. Silná identifikace s místem obyvatel Ďáblic, kterou sdílejí rodiny žijící na sídlišti po generace i nově přistěhovalí, jež si cíleně zvolili sídliště za svůj stálý domov, vede k určité selektivní perspektivě. Protože místní považují sídliště za unikátní a mají k němu ochránářský postoj, mohou chtít, aby podobný pohled měli i jejich sousedé. Kritériem pro podílení se na utváření žitého prostoru by pak podle informátorky č. 8 mohla být identifikace s místem. Touto výpovědí se opět dostávám k jisté kategorizaci tentokrát ne v souvislosti TADY a TAM, ale ve vzdáleném dělení na MY a ONI, tedy kdo by měl žít na sídlišti a kdo ne. Toto vymezení pak reprezentuje, jaké potřeby má sídliště Ďáblice jako takové. Zároveň mi v tomto případě spíše než o jednostranném „vztahu k místu“, připadá vhodnější uvažovat o vzájemném „vztahu s místem“. Náznak personifikace ve výpovědi informátorky č. 8, kdy uvádí, že sídliště něco nebo přesněji někoho „potřebuje“ odkazuje k aktivnímu aktérství zdánlivě pasivního souboru staveb. Aby tak oceňovaná původní koncepce abstraktního prostoru, se všemi funkcemi i kvalitami, jež podle svých obdivovatelů nabízí, dosáhla ve fyzickém prostoru svého plného potenciálu, potřebuje akci a pomoc aktérů žitého prostoru. Dalo by se tedy říci, že aktivity spolku Krásné Kobylisy debatu o takovém mutualismu otevírají a hledají cesty k oboustranně výhodnému soužití.

4.2.2.4. Doprava

Způsob jakým aktéři reflektují situaci na sídlišti spojenou s dopravou, odkrývá další důležitý argument proti nové výstavbě. Z rozhovorů je patrné, že nejvíce si informátoři váží absence automobilové dopravy uvnitř sídliště, které je skrz naskrz neprůjezdné a protkané pouze sítí stezek pro pěší a cyklisty. Dále je pro ně pozitivním aspektem dobré dopravní spojení MHD do centra Prahy.

Například informátor č. 4 popisuje, jak je skvělé, že dojede metrem za čtvrt hodiny ze stanice Ládví na Václavské náměstí. Stejně tak vyzdvihuje i neprůjezdnost sídliště a

porovnává dopravní situaci v Ďáblicích se situací na Vinohradech s tím, že je má příjemnější pocit z procházení se po sídlišti, právě kvůli absenci motorových vozidel.

„Je to neprůjezdná zóna, není tam žádná doprava, ne jako na Vinohradech, tam jsem se vždycky hrozil chodit, takže tohle je příjemný.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

V souvislosti s neprůjezdnou zónou naráží informátorka č. 7 na bezpečnost volného pohybu v prostoru mezi obytnými domy. Odkazuje tím tak na další luxusní statek a jednu z šesti kategorií nového luxusu.

„Tady se projde, bez toho aniž byste narazila na silnici. Sídliště není průjezdné, jenom k barákům, ale nedá se projet na druhou stranu. Žádná překážka, žádná silnice tam není, takže je to bezpečný, ten pohyb.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

Další zmínka o bezpečnosti se objevuje v rozhovoru s informátorkou č. 8, ve kterém hovoří o neprůjezdné zóně jako o bezpečném prostoru pro děti. Zde bych chtěla podotknout, že o luxusním statku bezpečnosti hovoří informátoři pouze v souvislosti s absencí motorové dopravy uvnitř sídliště.

„...S téma dětma mi to odkrylo úplně naplno, jak je to úžasný, že tady je ta dopravní obslužnost venkem, že vevnitř není doprava, že ty služby jsou v dosahu. I už moje dítě, který je ve druhý třídě, i v první tak už chodilo samo do školy a ze školy. Nebo teď si vyběhne ven a hraje si v parku s dětma.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Argumentace dopravou proti výstavbě se ovšem netýká tolik aspektů dopravní situace vnímaných jako pozitivní, ale spíše těch negativních. Ve výpovědích se objevuje jakési napětí mezi vyzdvihováním zelených ploch bez aut a asfaltu a mezi informátory sdílenou frustrací z nedostatku parkovacích míst, a strachem z toho jak by se situace s parkováním vyvinula spolu s novou zástavbou. Tento argument přímo navazuje na předešlou podkapitolu, kde jsem se zaměřila na obavy z kapacitních limitů sídliště jednotlivých informátorů. Strach z vlny nového obyvatelstva, která nutně znamená i příliv aut, může být proto spojen s úsilím o ochranu jedinečných zelených ploch na sídlišti, které

by mohly zmizet na úkor parkovacích míst právě ve chvíli, kdy by nutnost parkování převýšila zájem o zachování zeleně.

Na tento problém s parkováním poukazuje jak informátor č. 5, tak informátorka č. 7 zároveň ovšem oba doplňují, že na jiných sídlištích je stav stejně špatný nebo ještě horší. Dostávám se tak k ojedinělému porovnání či srovnání sídliště Ďáblice s ostatními pražskými sídlišti, kdy nejsou stavěny do přímého protikladu, právě naopak.

„...To samý s dopravníma kapacitama, mimochodem sídliště Ďáblice, samozřejmě není to dobrý s parkováním, ale třeba Prosek nebo Bohnice jsou na tom mnohem hůř, ale i tak pokud by tam žilo stovky/desítky nových rodin, tak ta dopravní obslužnost, to parkování, bude něco katastrofálního.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

„Tady je problém s parkováním, my tady máme jenom tři vchody a já jsem to napočítala, že máme asi 56 aut a tady je takových 10 míst na parkování. Přitom je u nás 10 zdravotních středisek, kam jezdí maminky s dětma nebo invalidi. Tady je teď jedno místo vyhrazený pro invalidy, ale tím pádem nám ubylo. Problémy s parkováním jsou všude po Praze, to je jasný, ale tady taky dost. Na Proseku to samý, tam jsou auta ve dvou řadách, nechávají je odbržděný, aby se mohly posunovat.“

(rozhovor s informátorkou č. 7)

4.2.2.5. Estetická funkce

Poslední kategorie funkční argumentační linie vzešlá z otevřeného kódování je spojená s estetickou funkcí původní koncepce abstraktního prostoru sídliště Ďáblice. Tamní architektonické provedení označuje drtivá většina informátorů za krásné. Jako příklad uvádím výroky tří informátorů.

„Mně se tam hrozně líbí ta unikátní architektura, jak je to postavený, že je to takový hezký, hezký domy, nebo vůbec ten koncept toho sídliště.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

„Máme tady krásný sídliště.“

(rozhovor s informátorkou č. 1)

„Každý si uvědomuje, že to sídliště je jedno z nejkrásnějších v Evropě, že je architektonicky a urbanisticky cenný a nikdo o to nechce přijít.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

Výše předloženou větou odpovídá informátor č. 5 na mou otázku, proč si myslí, že se právě na sídlišti Ďáblice vzedla taková vlna odporu proti developerskému projektu. V jeho odpovědi je explicitně obsažen předpoklad, že vědomí o unikátnosti sídliště je mezi místními plošně rozšířené a sdílené. Jakým způsobem se ale toho povědomí mezi místními rozšířilo? Z rozhovorů s aktéry mi vyplývají dvě odpovědi na tuto otázku. Jak jsem již popsala v kapitole „Architektonická koncepce aneb linie památkářská“ jedním z důvodů tohoto povědomí může být celá desetiletí mezi obyvateli předávaný narativ o urbanisticky cenném sídlišti zapsaném na seznamu UNESCO. Druhý způsob vidím v osvětě veřejnosti, kterou praktikovali a stále praktikují odborníci na architekturu a urbanismus, a posléze v osvětě iniciované spolkem Krásné Kobyličky. V této souvislosti informátor č. 4 zmínil, že právě odborná přednáška mu určité hodnoty sídliště odhalila.

„Co dům tak je to originál, ještě se nic podobného nepostavilo. Třeba ty sedmnáctipatrové věžáky, když jsem o tom slyšel přednášku, tak si až potom člověk uvědomí, jaký jsou to skvosty, kde to žijeme.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Adámková Heidrová (2010) uvádí, že estetické se vztahuje k lidské schopnosti něco poznávat, tvořit či hodnotit z hlediska vnímání krásy. Dělit můžeme estetické na přírodní a umělé neboli společenské, jež má původ v lidské činnosti. Společenské estetické může mít v souvislosti s funkcí podobu buď uměleckou, nebo mimouměleckou (Adámková Heidrová, 2010). Sídliště Ďáblice jako lidskou rukou vytvořený komplex v sobě propojuje společenské estetické jak mimoumělecké, tak umělecké. Někteří informátoři ve svém povídání poukazují na mnohé výtvarné prvky a díla, která soubor staveb ukrývá. Podle Adámkové Heidrové (2010) lze rozdělit estetické na základě vnímání na kladné (pozitivní), které reprezentuje krásno a záporné (negativní), reprezentované ošklivostí. U informátorů jsem se setkávala jak s reprezentacemi pozitivního estetického, tak i

negativního. Určitý vzorec jsem zaznamenala v nostalgickém vzpomínání na to, jak umělecké prvky ve veřejném prostoru vypadaly v minulosti, versus jak to s nimi je dnes. V následujícím úryvku z rozhovoru je možné zachytit příklad kladně vnímaného estetického.

„Jsou tam umělecká díla, fakt hezky udělaná. Třeba v těch vestibulech domů jsou umělecká díla, na Ládví v kulturáku, tam je moc pěkná mozaika.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

Informátor č. 5, jenž ze sídliště pochází, vypráví o jednotlivých uměleckých prvcích a o tom, jak na něj v dětství působila bronzová plastika fontánky, takzvaný Prameník a její okolí. Jeho vzpomínky prostupuje esteticky negativní, které však nespojuje s Prameníkem jako takovým, ale spíše s jeho provozem a využitím okolního prostoru.

„Já jsem se tam narodil a je zajímavý, že třeba tu fontánu (fontána na náměstí Ládví) jsem nikdy nezažil v provozu. Pak je tam ta žába, tu jsem zažil, pak jí ukradli, zrušili, zabetonovali, takže to přestalo fungovat. Prameník jsem taky myslím nezažil v provozu. Ten byl v takové odpočinkové zóně vedle ulice Famfulíkova, pro mě to bylo takový tajemný, temný místo, protože když už jsem byl jako mládež a chodil jsem tam, tak bylo obehnaný takovejma keřema a uvnitř byla sedací zóna, ale ten Prameník nefungoval. Takže spíše než nějaký hezký místo to bylo temný místo, kde přespávali bezdomovci a tak dále. Takže toho jsem se trošku děsil, ale Prameník byl hezký, no a pak ho vlastně ukradli celý.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

Přestože aktéři odhalili, že jim sídliště poskytuje jak pozitivní, tak negativní esteticky, v drtivé většině u nich převládá okem vnímaná krása původního abstraktního prostoru, která bohužel s postupem času z některých míst vyprchala. Jako krásné nehodnotí sídliště tedy jen odborníci ale i samotní obyvatelé. Funkce estetická, jakési předávání krásy skrze původní abstraktní prostor sídliště Ďáblice je poslední kategorií v této linii argumentů a poslední dílčí funkcí sídliště, již se budu v této kapitole věnovat.

4.3. Shrnutí argumentační části

V předešlých kapitolách jsem ukázala, skrze jaké důvody aktéři legitimizují své nároky. Z analýzy argumentů vyvstalo, jaké aspekty žitého prostoru považují místní za důležité a proč o ně nechtějí přijít. V rámci kódování jsem identifikovala dvě linie argumentů, a sice památkářskou a funkční. Cílem památkářské linie je ochránit původní architektonickou koncepci z šedesátých let, kterou na základě teorie produkce prostoru Henriho Lefebvra (1991) chápu jako původní podobu abstraktního prostoru sídliště. Současně tato argumentační linie předchází vzniku spolku a existuje do jisté míry nezávisle na něm. Funkční linii, jež je mnohem více spjatá s každodenním životem jednotlivců a odráží tedy aspekty žitého prostoru, jsem rozdělila do pěti podkategorií – Zeleň, Občanská vybavenost a decentralizace, Přelidnění, Doprava a Estetická funkce.

K nahlížení zkoumané problematiky perspektivou teorie produkce prostoru, považuji za nezbytné odlišit od sebe původní podobu abstraktního prostoru a nově navrhované verze abstraktního prostoru, proti kterým místní sdružení do spolku brojí. Jelikož je možné na základě analýzy funkční linie argumentů sledovat přímé propojení původní podoby abstraktního prostoru s aktéry oceňovanými aspekty žitého prostoru, jimiž jsou například decentralizované rozmístění občanské vybavenosti, množství zeleně nebo estetičnost, navrhuji, že žitý prostor a původní abstraktní prostor jsou na sídlišti Ďáblice do značné míry v souladu. Což je tvrzení, jež je v přímém rozporu s pojetím sídlišť jako standardizovaných habitatů (Lefebvre in Kofman, Lebas 1996), které jsou odtržené od žitého prostoru. Na druhou stranu, nově navrhovaná podoba abstraktního prostoru, která by nutně vedla k obměně toho žitého, vyvolává mezi d'áblickými rezistenci. Tím se dostávají oba prostory do napětí a vytváří konflikt.

Obě linie argumentace prostupuje informátory konstruovaná dichotomie TADY a TAM, kdy TADY reprezentuje sídliště Ďáblice a TAM zastupuje jiné části hlavního města Prahy nebo České republiky, jež figurují buď jako pozitivní přirovnání nebo negativní opozitum. Dále jsem na základně rozhovorů dospěla k názoru, že bydlení na sídlišti poskytuje informátorům určité prvky nového luxusu, tak jak jej definuje H. N. Enzensberger (Librová, 2003), které jsou opět spjaté s původním abstraktním prostorem. V jednotlivých podkapitolách bylo možné odhalit kategorie klidu, bezpečí a přírody. V podkapitole „Přelidnění“ jsem u výpovědi jedné z informátorek otevřela téma

identifikace s místem a rozhodla jsem se v této souvislosti využívat raději spojení „vztah s místem“ nežli „vztah k místu“ kvůli náznaku personifikace sídliště a jakéhosi recipročního vztahu mezi souborem budov a jeho obyvateli.

V následující části bych se ráda věnovala ještě podrobněji uplatňováním práva na město v praxi. Budu se zabývat především tematikou vize rozvoje sídliště z perspektivy spolku Krásné Kobylisy.

4.4. Udržitelný rozvoj jako uplatnění práva na město

Pokud Attoh (2011), píše, že v samém základu konceptu práva na město je kritika urbánního designu a politiky, jež dává přednost investování kapitálu a zisku před zájmy obyvatel, je iniciativa místních z Ďáblic jasným příkladem toho, kdy si městské hnutí vyjednává právo na město. Dle mého názoru je na základě dat možné vypořádat několik vzájemně se prolínajících úrovní, na kterých je toto právo uplatňováno. První je reprezentovaná bojem a odporem proti developerskému projektu, který popisuji v první kapitole empirické části. Druhá je snaha o památkovou ochranu sídliště, již se věnuji v podkapitole „Architektonická koncepce aneb linie památkářská“. A konečně třetí, kterou bych chtěla zde podobněji rozvést, se týká budoucího rozvoje sídliště, o nějž usiluje spolek. Téma rozvoje sídliště zezdola, tedy z podnětu spolku Krásné Kobylisy, přímo odkazuje na koncept práva na město jako požadavku navrátit vliv nad rozvojem města opět do rukou místních obyvatel (Harvey, 2012).

V podkapitole „Aktivizace sídliště a Včely jako politický aktér“ uvádím, že důvodem vzniku spolku v roce 2017 bylo představení záměru investora a cílem zamezit jeho realizaci. Ovšem v době, kdy jsem prováděla výzkum, jsem zaznamenala značný posun v tom, čeho se spolek snaží dosáhnout. V rozhovorech s informátory a jejich odpovědích na otázku, jaké je poslání spolku, převládá větší důraz na určitou vizi rozvoje sídliště, než na boj proti developerovi. Informátorka č. 8 popisuje, že právě původní jediný společný cíl zabránit výstavbě, dovedl obyvatele ke koncepčnímu smýšlení o budoucím rozvoji.

„Poměrně záhy jsme si uvědomili, že nemůžeme jen něčemu bránit, ale jde nám o to, jak to sídliště vypadá, ale je to tak, že tahle aktivita nás vyprovokovala k tomu o těchto věcech intenzivně přemýšlet, aspoň část z nás.“

(rozhovor s informatorkou č. 8)

Z povídání několika aktérů jsem vycítila, že v kontextu spolku už nechtějí být tolik asociováni s bojem proti výstavbě jako takovým, ale spíše právě s rozvojem svého místa bydliště a místní komunity. Z výpovědi informatorky č. 8 také vyplývá, že v současnosti jsou nechtěné projekty něčím, čemu se věnuje pozornost na úkor snahám o celkový rozvoj sídliště.

„...Bohužel nám velký množství energie zabírá tady to bránění tomu špatnému vývoji a není tolik prostoru na ten rozvoj, ale přesto aspoň se účastníme nějakých návrhů a jednání třeba s městskou částí, jak revitalizovat nějaký části, nebo i s Arnikou ve spolupráci vysazujeme stromy a tak. Snažíme se o to sídliště starat.“

(rozhovor s informatorkou č. 8)

Požadavky občanů na směřování sídliště do budoucna jsou formálně uvedeny v dokumentu Vize rozvoje sídliště Ďáblice, o jehož vzniku píše v podkapitole „Vize zezdola aneb rozvoj alternativních řešení.“ Sami informátoři mi přiblížili některé aspekty, jež Vize rozpracovává, ale doplnili také určité formy rozvoje či revitalizace, které v odborném dokumentu nefigurují.

Jedním z hlavních bodů, který se při analýze dostal do popředí v kontextu rozvoje, je adaptace sídliště na klimatickou změnu. Ta se týká různorodých aktivit, z nichž informátoři zmiňují například obnovu závlahového systému a využití dešťové vody u domů SVJ. Nad těmito potencionálními projekty se spolek zamýšlí spolu s odborníky, kteří se této problematice věnují a podíleli se na realizaci Vize. O možnostech hospodaření s vodou a o tom, zda by bylo možné navázat na původní závlahové kanály, hovoří informátor č. 5.

„Pan Petr Klápště má kolegy, agenturu Koniklec, která přišla s projektem, jak by se dala využít dešťová voda u SVJ, Oni by vyvedli dešťovou vodu, aby to nešlo do kanalizace. Ta voda by se prorazila základama do vnitřního prostředí, tam by byly nějaké nádrže, tam by se to vyčerpalo a tam by se s tím něco dělalo. Problém je, že my to zatím ještě dotahujeme, taky je spousta nevyřešených otázek, co stou vodou potom, na co se využije? Na sídlišti existovala dřív letní kanalizace, která sloužila k závlaze předzahrádek a vnitřních bloků panelových domů. Jenže minimálně ve dvou čtvrcích byla kanalizace zastavěna už novým chodníkem a nevíme, co s tím je, jestli je to úplně zrušený. My musíme

zjišťovat, jak to využít, jestli je ještě možný napojit to na letní kanalizaci zatím nevíme a řešíme to.“

(rozhovor s informátorem č. 5)

S hospodařením s vodou souvisí i obnova vodních prvků na sídlišti, informátorka č. 8 vypráví, že mnohé vodní prvky bývaly v centrech čtverců obytných domů. Informátor č. 5 pak navazuje na revitalizaci rybníčku, ke kterému by spolek chtěl realizovat studii možného rozvoje a napájení dešťovou vodou. V jeho výpovědi o vývoji rybníčku je možné zaznamenat vnímání pozitivního estetična v minulosti a negativního v současném stavu.

„Ten vypadal dřív takhle (ukazuje fotku), v době kdy to začínalo, voda byla průzračná. Je to čistý a nebylo tam nic, postupem času se tam udělaly betonové ostrůvky se zelení a to už mělo své kouzlo. Rostly tam rákosy a kachny si tam dělaly obydlí, plus veprostřed byly lekníny, byly tam ryby. Jeden přístup k vodě, kde si někdo mohl sednout a povídat si. V zimě se tam bruslilo. Teď vám ukážu současnej stav, to nestojí za komentář. Ty betonový ostrůvky se obsypaly hlínou a udělali tam prstenec z hlíny a ta nemá žádněj tvar a ucpává tu filtraci, která tam je a ten rybník se nefiltruje sám o sobě...“

(rozhovor s informátorem č. 5)

Další vodní prvky, které se na sídlišti nacházeli, jsou plastiky, jež mají fungovat jako fontány – Žabák a Prameník. Podle informátora č. 4 spolek jedná s MČ Praha 8 o jejich obnově a situace díky dobrým vztahům s radnicí vypadá velmi pozitivně. V jeho výpovědi, stejně jako u vyprávění informátora č. 5 o rybníčku, je patrné nostalgické vzpomínání na původní stav plastiky a vztah k místu spojený se vzpomínkami z dětství.

„Chceme rekonstruovat fontány, dřív byla jedna u koupaliště takzvané Žabák mosaznej, to bylo u školy v Burešový. Já si to pamatuju, když jsem byl malej a jezdili jsme na kole, tak jsme tam chodili pít. A teď se ve spolku snažíme, aby se tyhle pítka a kašny obnovily.“

(rozhovor s informátorem č. 4)

V souvislosti s klimatickou změnou mi informátorka č. 8 vysvětluje další technologie, které by mohly sídliště lépe adaptovat. Zajímavá mi přijde její domněnka o elektromobilech jako možném výstřelku, který je ale třeba brát v potaz.

„Je myšleno třeba i na elektromobily, i když se domníváme, že to nebude majorita, že to je možná nějaký výstřelek. Ale když se bude třeba někde předělávat silnice, tak tam zabudovat ty principy, ať už to jsou třeba parkování, můžou to být ozeleněný parkoviště se zásakovýma dlaždicemi, aby se maximálně využila dešťová voda a netekla do kanálů. Potom adaptace na náměstí, na stránkách máme i vizualizace, ne že by to takhle mělo vpadat, ale jako rozvinutí těch idejí té vize. Až dokonce jezírko na tom náměstíčku.

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Ve spojitosti s předpokládaným zvyšováním se průměrných teplot nelze opomenout ani péči o plochy zeleně a rozsáhlý park, které mají potenciál zmírnit tepelný ostrov hlavního města Prahy. Spolek pravidelně pořádá akce sázení stromů ve spolupráci s neziskovou organizací Arnika. Vysazovány jsou takové druhy dřevin, které jsou odolnější vůči vyšším teplotám a dokážou se přizpůsobit posunu ve vegetačních stupních, ke kterému globálně směřujeme. Vize také navrhuje změnu režimu sečení travnatých ploch, čímž by se podpořila retence vody. Zároveň je v ní navrženo upřednostnit trvalkové záhony nebo vytvořit louky.

Dále se dozvídám o zamýšleném konceptu adopce zeleně, při jehož realizaci by mohli jednotlivci nebo SVJ dlouhodobě spravovat úseky veřejného prostoru. Informátorka č. 8 vysvětluje, že adoptované části veřejného prostranství by fungovaly formou předzahrádek nebo komunitních zahrad.

„...Přesně tak takový ty komunitní zahrady tam je vytipováno několik lokalit i převzetí péče o ty přilehlý zelený plochy jako třeba nějaký pásy. Někde jsou předzahrádky někde ne a vím, že lidi o to mají zájem, takže aby se lidi zatáhli víc do tý péče o to sídliště.“

(rozhovor s informátorkou č. 8)

Jak jsem již popsala v podkapitole „Zeleň“, péče o městský park místními obyvateli sahá na sídlišti Ďáblice až ke vzniku sídliště samotného. Z iniciativy spolku by proto bylo možné komunitní aktivity spojené s kultivací veřejného prostranství obnovit a vyzvat znovu aktéry žitého prostoru k formování fyzického prostoru sídliště. A podnitit tak vztah s místem, se sídlištěm Ďáblice, které si obyvatelé utváří sami pro sebe.

To že vztah k místu/s místem je pro spolek důležitý dokazuje i samotný text dokumentu Vize, ve kterém jsou uvedeny dva body pod hlavičkou „Podpora vztahu

k místu“. První navrhuje vytvořit na sídlišti naučnou stezku o unikátním urbanismu, která by propojovala stavby, umělecká díla i přírodní prvky. Stezka by plnila funkci veřejné osvěty, která by obyvatele upozornila na specifčnost místa, kde žijí. Druhý bod se týká sjednocení designu objektů ve veřejném prostranství, například altánů, drobných staveb, nabíjecích stanic nebo technických objektů. Sjednocení vzhledu by mohlo ovlivnit společenské estetické veřejných prostor sídliště. Předpokládám, že cílem by bylo navodit pozitivní estetické vnímání celého prostoru sídliště a také jeho vnímání jako jednotného celku, s nímž je možné vytvořit si vztah.

Vztah s místem a místní identitu implicitně podporuje také funkce okrskových center občanské vybavenosti, jejichž možná přestavba na výškové budovy započala příběh spolku Krásné Kobylisy. Ve Vizi sídliště Ďáblice jsou tyto objekty označeny jako „Sousedská centra“

„...název sousedské odkazuje k jejich důležité společenské roli...“

(Vize sídliště Ďáblice, 2021)

Společenská role sousedských center podle vize spolku hlavně zahrnuje místo pro nákup potravin a zázemí pro pobyt, setkávání a místo kde se mohou pořádat menší akce. Příkladem takových prostor jsou restaurace a kavárny. Tyto objekty by naopak neměly sloužit k bydlení ani pro hypermarkety s rozlohou nad 1200 m².

Rozvoj identity s místem a komunitního života spolek podporuje také různými akcemi, od samého počátku pořádá sousedská grilování, diskuse, participační procházky a další. Nevole a rozhořčení místních, které vyvolal developerský projekt, vedlo k navázání nových společenských vazeb na sídlišti. Informátorka č. 8 reflektuje bezprecedentní spolupráci mezi jednotlivými SVJ, kterou spolek zažehl.

„Ano, stalo se nevídané, do toho vzniku spolu ta SVJ vůbec nekomunikovala, ty jednotlivé bytové domy, ty výbory. Ten spolek téměř všechny propojil a téměř všichni se vyjádřili proti té výstavbě, i proti taktikám, který tady vymýšlel pan starosta v tom období, takže to je ojedinělý, že jsou informovaný. Díky nám i spolupracují na nějakých projektech. A je výborný, že ty domy jsou typově stejné, nebo je tady vždycky skupina domů, co jsou stejné, tak oni můžou při nějakých opravách postupovat společně, můžou si vyměňovat informace. Tak nevím, jak daleko to už došlo, ale vím, že někdo je v nějakém projektu a už jsou další, kteří se chtějí k tomu připojit. Minimálně vědí, že se můžou

zkontaktovat. Předtím spolu vůbec nemluvili. Došlo k tomu, co nikdo nečekal, ani žádný politický garnituře, nikomu se to nepovedlo, až potom nastoupil spolek v takové záležitosti. Je mi to podivný, že sami nechtěli spolu spolupracovat, mohli mít třeba levnější nějaký práce...

(rozhovor s informatorkou č. 8)

Na sídlišti tedy v důsledku zrodu spolku vznikla provázaná síť obytných domů, které už nepůsobí jako omezené jednotky, ale fungují v rámci celku sídliště.

Dalo by se snad říci, že jen díky záměru společnosti CPI se na sídlišti Ďáblice vytvořila komunita místních obyvatel, která začala vyvíjet nevídaný tlak na autority a nastavila si směr rozvoje území, jež obývají. A kvůli náhlému ohrožení jejich žitého prostoru začali uplatňovat své právo na město, které jak píše Purcell (2002), patří především těm, jež ve městech, čtvrtích či na sídlišťích žijí a podílejí se na jejich žitém prostoru. Jedna prezentace záměru se tak stala spouštěčem aktivit, které daleko přesahují samotný boj proti developerovi.

5. Závěr

V této práci jsem si stanovila za cíl prozkoumat občanskou iniciativu na sídlišti Ďáblice v kontextu sporu o novou developerskou výstavbu. Mým záměrem bylo zachytit průběh kauzy a vznik spolku Krásné Kobylisy, analyzovat argumenty místních obyvatel proti developerskému projektu a propojit působení spolku s konceptem práva na město a jeho vyjednávání zezdola v praxi.

K probádání výzkumného problému a zodpovězení výzkumných otázek jsem zvolila kvalitativní formu výzkumu. Ta mi umožnila do hloubky pochopit perspektivu aktérů, jejich zkušenosti a interpretace problému. Protože se jednalo o kvalitativní výzkum, výsledky analýzy dat nejsou zobecnitelné, platí pouze v kontextu sídliště Ďáblice a místní občanské iniciativy. Provedla jsem polostrukturované rozhovory, zúčastněné pozorování a analýzu dokumentů a na základě otevřeného kódování jsem dospěla k následujícím závěrům.

První výzkumnou otázkou: Jak kauza probíhala s důrazem na perspektivu občanské iniciativy?, zodpovídám popisem klíčových momentů sporu s tím, že do nich zahrnuji přímo pohled samotných obyvatel sídliště. Ovšem v rámci triangulace dat využívám k popisu i sekundární zdroje poskytující pohled i ostatních aktérů, tímto myslím například tiskové prohlášení developera či webové stránky městské části Praha 8. Důležité okamžiky kauzy jsou interpretovány pomocí čtyř fází historie sociálních problémů (Spector, Kitsuse, 2001). V první fázi, kdy dochází k transformaci soukromých trablů na veřejná témata, popisují prezentaci developerského záměru a následnou resistenci místních občanů k ní. Dále vysvětlují politizaci problému a působení okrskových center (Včel) jako politických aktérů. Druhou a třetí fází, tedy oficiální řešení a v reakci na ně nesouhlas s oficiálním řešením jsem spojila dohromady a jsou reprezentované zadáním územní studie sídliště Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy a jejího vypracování studiem MOBA, které místní občané přijali velmi nesouhlasně. V poslední fázi, kdy dochází k rozvoji alternativních forem řešení, identifikuji plné vyvázání se spolku z defenzivní role a nastolení ofenzivní strategie. V poslední zkoumané etapě dochází k vytvoření Vize rozvoje sídliště Ďáblice samotnými obyvateli a k přijetí poměrně průkopové nové Územní studie sídliště Ďáblice, jež je už výsledkem spolupráce místních občanů, městské části Praha 8 a hlavního města jako takového.

Jednou z hlavních teorií, která mě textem celé práce provází je produkce prostoru podle Henryho Lefebvra (1991), na základě které sleduji na sídlišti Ďáblice napětí mezi žitým a abstraktním prostorem. Aktéry sdružené do spolku Krásné Kobyličky vnímám jako producenty žitého prostoru, jenž je každodenně utvářen a přetvářen. Abstraktní prostor pak na sídlišti pro účely této práce dělím na původní abstraktní prostor navržený architekty v šedesátých letech minulého století, a který současná podoba sídliště stále odráží. Druhým typem abstraktního prostoru jsou nově navrhované verze abstraktního prostoru reprezentované developerským záměrem a návrhem územní studie od Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, proti tomuto aktéři žitého prostoru brojí. Problém napětí mezi žitým a nově navrhovanými verzemi abstraktního prostoru, jehož spouštěčem bylo představení záměru developera, otevírá v první kapitole empirické části.

Druhou kapitolu empirické části jsem věnovala otázce: Jaké argumenty a způsoby argumentace využívali členové spolku a jak se s vývojem sporu proměňovaly v čase? Zde jsem pomocí analýzy argumentů sledovala, jakých aspektů žitého prostoru si místní obyvatelé na sídlišti cenní. Samotné argumenty proti nové výstavbě jsem rámovala do dvou hlavních linií a to do památkářské a funkční. V památkářské linii se zabývám úsilím o určitou formu památkové ochrany původní architektonické koncepce sídliště. Pouze u tohoto způsobu argumentace jsem zaznamenala určitý časový vývoj a je specifický také tím, že předchází samotnému vzniku spolku a počátku kauzy. Funkční linie argumentů už daleko více odráží vnímání žitého prostoru jako takového informátory. Argumenty související s funkcí jsem na základě otevřeného kódování rozdělila do pěti kategorií s názvem Zeleň, Občanská vybavenost a decentralizace, Přelidnění, Doprava a Estetická funkce. V rámci analýzy těchto kategorií by bylo možné tvrdit, že život na sídlišti Ďáblice nabízí obyvatelům jisté formy nového luxusu (H. N. Enzensberger in Librová 2003), a to klid, bezpečí a přírodu, všechny tyto luxusní statky jsou přímo spjaté s původní podobou abstraktního prostoru. Zároveň se v obou argumentačních rovinách objevuje určitá konstrukce dichotomie TADY a TAM, což mne vede k pojetí sídliště jako samostatného celku. Ten je pak přirovnáván k informátory pozitivně vnímaným částem hlavního města Prahy, nebo naopak vnímán jako opozitum čtvrtí pojímaných negativně. Další z mého pohledu důležitý poznatek z analýzy je odhalení jakého si recipročního vztahu mezi místními obyvateli a souborem budov. Při odkazování na silnou identifikaci místních se svým bydlištěm tak využívám spojení „vztah s místem“, který naznačuje oboustrannost vztahu. V této kapitole také docházím k závěru, že funkční linie argumentů, jež odkazuje

ke znakům žitého prostoru, je přímo propojená s původní podobou abstraktního prostoru a to tak, že architektonická koncepce sídliště tyto funkce (jako přístup k zeleni, decentralizaci občanské vybavenosti, nebo pozitivní estetično) umožňuje. Proto na základě druhé kapitoly empirické části pojmám Ďáblice jako případ sídliště, kde je žitý a původní abstraktní prostor do značné míry symbioticky propojen a oponuji tak obecnému pojetí sídlišť jako standardizovaných habitatů (Lefebvre in Kofman, Lebas, 1996).

Na poslední výzkumnou otázku: Jak v kontextu sídliště Ďáblice vypadá uplatnění „práva na město“ v praxi?, nahlížím optikou tří vzájemně se prolínajících rovin. První je reprezentovaná bojem proti developerskému projektu popsáném v kapitole „Popis kauzy a klíčové momenty v jejím vývoji“. Druhou reprezentuje úsilí památkově chránit komplex budov sídliště Ďáblice, jemuž jsem se věnovala v podkapitole „Architektonická koncepce aneb linie památkářská“. Třetí, kterou samotní informátoři nejvíce ve svém narativu prosazují, je rovina rozvoje sídliště do budoucna, přičemž rétorika rozvoje byla obohacena o dimenzi udržitelnosti. V praxi by tato dimenze znamenala především různá adaptační opatření na klimatickou změnu. Z analýzy rozhovorů jsem zaznamenala tendenci informátorů, prosazovat si právo na město právě ve spojitosti s celkovým koncepčním rozvojem sídliště, spíše než v kontextu resistance proti developerskému projektu. Došlo tak k posunu poslání spolku. V době jeho vzniku v roce 2017, jím byl boj proti nechtěné zástavbě, v průběhu mého výzkumu v roce 2023 pak snaha o udržitelný rozvoj sídliště. Na základě kapitoly „Udržitelný rozvoj jako uplatnění práva na město“ docházím také k závěru, že nevole místních k zamýšlené výstavbě přispěla k novým společenským vazbám na sídlišti. Aktivity spolku v mnoha ohledech obnovily komunitní život sídliště a také dokázaly propojit jednotlivá SVJ (společenství vlastníků jednotek), jež v současnosti mezi sebou komunikují a tvoří tak bezprecedentně funkční síť obytných domů.

V posledním odstavci nabídnu ještě několik podnětů k zamyšlení nad dalším potencionálním výzkumem. Na předchozí text by se podle mého názoru dalo navázat v několika směrech. Jelikož osud sídliště Ďáblice a jeho obyvatel ještě zdaleka není zpečetěný, jako asi nejsamozřejmější cesta dalšího výzkumu by se mohlo zdát pokračování popisu kauzy. Třetí fází, tedy rozvojem alternativních řešení, tento příběh nekončí, tím jsem si téměř jistá. Zároveň, protože sleduji perspektivu spolku, by pokračování popisu kauzy mohlo doplnit absenci ostatních pohledů, kterou se sice snažím kompenzovat triangulací dat, ovšem vzhledem k předmětu výzkumu perspektiva místních obyvatel vždy převládá. Podle mého by se ale nejzajímavější cesty dalšího bádání ubíraly jinam. První by

mohla akcentovat koncepční strategii rozvoje sídliště zezdola, o kterou usiluje spolek a jak je přenášena do praxe. V neposlední řadě navrhuji zaměřit se na participaci na péči o zeleň na sídlišti, právě tento aspekt výzkumu mi odkryl velice zajímavá témata, jež už jsem neměla možnost prozkoumat do hloubky. Péči místních o zeleň a její proměny by bylo možné formou historického exkurzu sledovat už od sedmdesátých let minulého století až do současnosti.

Na závěr bych ještě ráda zmínila, že přese všechna úskalí je na příkladu sídliště Ďáblice vidět, že úspěšný dialog mezi aktéry žitého prostoru a abstraktního prostoru je možný, což může být inspirativní jak pro instituce městského plánování, tak pro aktivní občany. Další otázka tkví v tom, zda se tento úspěch promítne ve výsledku i do fyzického prostoru.

6. Seznam literatury

ADÁMKOVÁ HEIDROVÁ, Hana. 2010. Úvod do estetiky. Ostrava: Janáčkova konzervatoř a Gymnázium v Ostravě. Dostupné z: <https://docplayer.cz/9462861-Janackova-konzervator-a-gymnazium-v-ostrave-uvod-do-estetiky-phdr-hana-adamkova-heidrova-phd.html>

ATTOH, Kafui A. 2001. What kind of right is the right to the city?. In: Progress in Human Geography. 2011, Vol. 35(5). s. 669-685.

Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0309132510394706>

BRYMAN, Alan. 2012. Social Research Methods. 4th edition. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-958805-3.

BAREŠOVÁ, Kateřina. 2018. Občanská participace v urbánním plánování. Praha. Filozofická fakulta, Univerzita Karlova.

BARKÁSZ, Csilla. 2020. Brownfield či hodnotná lokalita? Spor kolem revitalizace bývalých nouzových kolonií Pod Bohdalcem a Na Slatinách. Praha. Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova.

BECK, Ulrich. 2004. Riziková společnost: na cestě k jiné modernitě. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-32-6.

CÍSAŘ, Ondřej, NAVRÁTIL, Jiří, VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. 2011. Staří, noví, radikální: politický aktivismus v České republice očima teorie sociálních hnutí. In: Sociologický Časopis 2011, Vol. 47(1). s. 137- 167. ISSN 0038-0288.

CLÉMENT, Karine. 2015. From 'local' to 'political': the Kaliningrad mass protest movement. In: Jacobsson, K.: Urban Grassroots Movements in Central and Eastern Europe. London: Routledge. s. 163–194. ISBN 9781315548845.

DIKEÇ, Mustafa. 2001. Justice and the Spatial Imagination. In: Environment and Planning A: Economy and Space. 2001, Vol. 33(10). s. 1785-1805. ISSN: 0308-518X. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1068/a3467>

FIALA, Tomáš, BRAŇKA, Jiří, LANGHAMROVÁ, Jitka, PŘIDALOVÁ, Ivana, ŘÍHOVÁ, Hana. 2019. Sociodemografická studie sídliště Ďáblice. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica. ISBN 978-80 -245-2282-1

FRIENDLY, Abigail. 2013. The right to the city: theory and practice in Brazil. In: Planning theory and Practice. 2013, Vol. 14(2). s. 158-179. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/14649357.2013.783098>

GIDDENS, Anthony. 2013. Sociologie. 6. vydání. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-1

HALÁS, Marián, KLADIVO, Petr, ROUBÍNEK, Pavel. 2013. Koncept kompaktního města: Příspěvek k výzkumu a správě. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.) XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita. s. 140-147. ISBN 978-80-210-6257-3.

HANNIGAN, John. 2014. Environmental Sociology. Londýn: Routledge. ISBN 9781315796925.

HARVEY, David. 2012. Rebel Cities: from the Right to the City to the Urban Revolution. 1. vyd. New York: Verso. ISBN 978-1-84467-904-1.

HARVEY, David. 2008. The Right to the City. In: New Left Review. 2008, Vol 53. s 23-40. ISSN 0467-67-542.

HENDL, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HNILIČKA, Pavel. 2005. Sídelní kaše. Brno: ERA group. ISBN 8073660288.

Institut plánování hl. m. Prahy. (nedatováno). Metropolitní plán. [online] [cit. 2023-15-06]. Dostupné z: <https://iprpraha.cz/stranka/11>

Institut plánování hl. m. Prahy. (nedatováno). Plánování města. [online] [cit. 2023-15-06]. Dostupné z: <https://iprpraha.cz/stranka/6>

Institut plánování hl. m. Prahy. 2016. Manuál participace v plánování města. [online] [cit. 2023-17-06]. Dostupné z: <https://iprpraha.cz/stranka/2656/manual-participace-v-planovani-mesta>

JELÍNKOVÁ, Marie, ŘEPA, Tomáš, ŘEPKOVÁ, Hana, ŠVÁCHA, Rostislav, TUČEK, Ondřej, VESELÝ, Karel. 2019. Sídliště Ďáblice: Architektura pro lidi. Praha: Spolek přátel sídliště Ďáblice. ISBN 978-80-270-3525-0.

KOFMAN, Eleonore, LEBAS, Elizabeth. 1996. Writings on Cities. Hoboken: Wiley-Blackwell. ISBN 978-0-631-19188-9.

LEECH, Beth, L. 2002. Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews. In: Political Science and Politics 2002, Vol. 35(4). s. 665-668.

Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1554805>

LEFEBVRE, Henri. 1991. The Production of Space. Oxford: Wiley-Blackwell. ISBN 10:9780631181774.

LEGATES, Richard T., STOUT, Frederic. 2015. The City Reader. Routledge. ISBN 978-1138812918.

LIBROVÁ, Hana. 2003. Vlažní a váhaví: Kapitoly o ekologickém luxusu. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-149-6.

JACOBS, Keith, KEMENY, Jim, MANZI, Tony. 2004. Social Constructionism. In: Housing Research. Ashgate Publishing. ISBN 9780754638377.

MAIER, Karel. 2012. Urdžitelný rozvoj území. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-7729-0.

MACNAGHTEN, Phil, URRY, John. 1998. Contested natures. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. ISBN 978-0761953135.

MARCUSE, Peter. 2009. Spatial justice: derivative but causal of social injustice. In: justice spatiale | spatial justice | n° 01 septembre | september 2009 | Dostupné z: <https://www.jssj.org/wp-content/uploads/2012/12/JSSJ1-4en2.pdf>

MALÝ, Jiří. 2014. Územní soudržnost: Podpora ekonomické konkurence schopnosti nebo cesta k prostorové spravedlnosti? In: Sborník z workshopu Prostor ve své transdisciplinarity. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7943-4.

MAYER, Margit. 2006. Manuel Castells' The City and the Grassroots. In: *International Journal of Urban and Regional Research* 2006, Vol. 3(1). s. 202-206. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2006.00652.x>

McCANN, Eugene. 2009. Urban social movement. In: *The Dictionary of Human Geography*. Malden: Wiley-Blackwell. s. 790-791. ISBN 9781444359954.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

NEL•LO, Oriol. 2016. Seven challenges for the study of urban movements. In: *City, Territory and Architecture* 2016, Vol. 3(1), s. 1-6. Dostupné z: DOI 10.1186/s40410-016-0053-x

NOVOTNÁ, Hedvika. 2009. Výběrové strategie. Úvod do společenských vědních metod (elektronická prezentace). Praha: FHS UK. [online] [cit. 2023-21-06] Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>

NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdalena. 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7571-025-3.

PIRIE, H. G. 1983. On spatial justice. In: *Environment and Planning A: Economy and Space* 1983, Vol. 15(4). s. 465-473. Dostupné z: <https://doi.org/10.1068/a150465>

PUDIL, Matouš. 2022. Ďáblice jsou klenot mezi sídlišti. Jak vznikly a čím vynikají? [online] [cit. 2023-20-06]. Dostupné z: <https://praha.camp/magazin/detail/dablice-jsou-klenot-mezi-sidlisti-jak-vznikly-a-cim-tak-vynikaji>

- PUNCH, Keith, F. 2005. Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches. 2nd edition. SAGE Publications. ISBN 978-0-7619-4417-1.
- PURCELL, Mark. 2002. Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. In: GeoJournal 2002, Vol. 58(2/3). s. 99-108. ISSN 0343-2521.
- ŘEPKOVÁ, Hana. 2015. Problematika památkové ochrany sídlišť na příkladu sídliště Ďáblice. In: Zprávy památkové péče 2015, Vol. 4. s. 313-321.
- RAUHUT, Daniel. 2018. A Rawls-Sen Approach to Spatial Injustice. In: Social Science Spectrum 2018, Vol. 4(3). s. 109-122. ISSN 2454-2806.
- RODRÍGUEZ-POSE, Andrés. 2017. The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). In: Cambridge Journal of Regions, Economy and Society 2017, Vol. 11 (1). s. 189-209. ISSN 1752-1378
- SASSEN, Saskia. 2018. Losing control? Sovereignty in an age of globalization. New York: Columbia University Press. ISBN 9780231106092.
- SILVERMAN, David. 2001. Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. 2nd edition. London: Sage Publications Ltd. ISBN 0-7619-6864-4.
- SPECTOR, Malcom, KITSUSE, John I. 2001. Constructing social problems. New York: Routledge. ISBN 9781315080512.

SPECTOR, Malcom, KITSUSE, John I. 1973. Toward a Sociology of Social Problems: Social Conditions, Value-Judgments, And Social Problems. In: Social Problems. 1973, Vol 20. s 407-419. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/799704>

SÝKORA, Luděk. 2001. Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: Hamp, M. a kol.: Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. s. 127-166.

SÝKORA, Luděk, BOUZAROVSKI, Stefan. 2012. Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition. In: Urban Studies 2012, Vol. 49(1). s. 43-60. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0042098010397402>

ŠVÁCHA, Rostislav. 2018. Lesná a Ďáblice: památková ochrana sídlišť z hlediska veřejného a soukromého zájmu. In: Kratochvíl, Petr.: Veřejný prostor v ohrožení? s. 45-57

ŠVARÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kolektiv. 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

VESELÝ, Martin. 2017. Panelák: Objekt estetických kontroverzí a takzvaných humanizačních snah. In: Spektrum 2017, Vol. 3. s. 40-43.

VOJTÍŠKOVÁ, Kateřina, POLÁKOVÁ, Markéta, PATOČKOVÁ, Věra. 2016. Kulturní plánování v kontextu městského a udržitelného rozvoje. In: Časopis pro obecnou antropologii a příbuzné obory 2016, Vol. 7(1). s. 69-78.

WILSON, James, Q. 1963. Planning and Politics: Citizen Participation in Urban Renewal. In: Journal Of The American Institute Of Planners, Vol. 29(4), s. 242-249.
Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01944366308978073>

7. Přílohy

Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK

magisterský obor

sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Tereza Křesalová
2. Osobní číslo (UKČO): 72450692
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2016
4. Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): září, 2020
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Kultivace ženského těla a jeho techniky v PortDeBras, FHS UK, Studium humanitní vzdělanosti, 2020.
6. Předběžný název DP (česky): Tady není developerovo! Občanská participace na městském plánování, případ Krásných Kobylis.
7. Předběžný název DP (anglicky): This place is not for developers! Citizen participation in urban planning, the case of Krásné Kobylisy.
8. Klíčová slova (česky): urbánní plánování, občanská participace, sociální konstruktivismus, právo na město
9. Klíčová slova (anglicky): urban development, citizen participation, social constructivism, right to the city
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

V práci se budu zabývat tématikou z urbánního prostředí. Cílem nového metropolitního plánu je udělat z Prahy udržitelné město podle kompaktního městského modelu. V rámci hranic města dochází k jeho zahušťování. Developeri nových stavebních projektů se argumentem zahušťování často obhajují. Ovšem na developerské projekty v určitých případech reagují místní obyvatelé, jejichž životy jsou novou výstavbou ovlivňovány, ti se sdružují do občanských spolků či hnutí za účelem vést dialog s developerskou firmou nebo městem. V Praze vznikají spolky jako Náš Braník, Iniciativa Feron a v neposlední řadě Krásné Kobylisy, které jsou v současnosti pravděpodobně nejaktivnější občanskou iniciativou v oblasti městského plánování.
11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Diplomová práce se bude zabývat spolkem Krásné Kobylisy, který bojuje proti developerskému projektu na sídlišti Ďáblice. Zajímá mne bude působení spolku v kontextu sporu o zástavbu a proces vznášení nároků místních obyvatel. Na problematiku budu nahlížet optikou sociálního konstruktivismu. Hlavním teoretickým východiskem pro mne bude koncept „práva na město“ v rámci kterého se zaměřím na občanskou participaci na městském plánování a na to, jakým způsobem se podílí místní obyvatelé na utváření „žitého“ prostoru.

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):

Výzkumný problém: Role spolku Krásné Kobylisy v kauze o zástavbu sídliště Ďáblice z pohledu teorie sociální konstrukce.

Výzkumné otázky:

1. Jak je kauza utvářena skrze občanskou iniciativu?
2. Jaké způsoby argumentace využívali členové spolku a jak se s vývojem sporu proměňovaly v čase?
3. Jak v kontextu sídliště Ďáblice vypadá uplatnění „práva na město“ v praxi?

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Práce bude postavena na kvalitativním sociologickém výzkumu, v jehož základu budou polostrukturované rozhovory a analýza dokumentů. Cílem bude popis a interpretace získaných dat. V analýze se inspiřuji sociální konstrukcí sociálních problémů, v rámci které navrhuje Best (1989) zkoumat tři body zájmu, jimiž jsou aktéři vznášející nároky, aktéři samotní a proces vznášení nároků.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Cílem diplomové práce je popsat a interpretovat způsob zapojení místních obyvatel do plánování městského prostředí. Prostřednictvím analýzy aktérů, jejich nároků a procesu vnášení nároků se zaměřím na to, jak aktéři vytváří sociální realitu v kontextu sporu o zástavbu. Závěry by mohly sloužit jako inspirace nebo zdroj informací pro spolky a instituce zabývající se městským plánováním.

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Výzkum poskytne vhled do utváření sociální reality aktéry protestujícími proti developerské výstavbě. Na příkladu Krásných Kobylis budou popsány způsoby argumentace a to, jak aktéři o daném problému přemýšlí nebo mluví. Konstruktivistický přístup umožňuje zachytit problematiku v širším politicko-ekonomickém kontextu.

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Vzhledem k povaze výzkumu o teoretické zobecnění neusiluji.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

1. Úvod
2. Teoretická část
  - 2.1. Teorie konstrukce sociálních problémů
  - 2.2. Fáze přirozené historie sociálních problémů
  - 2.3. Kompaktní město
  - 2.4. Právo na město
  - 2.5. Sociálně-prostorová nespravedlnost
  - 2.6. Participace na městském plánování
  - 2.7. Sídlíště Ďáblice
  - 2.8. Shrnutí teoretické části
3. Empirická část
  - 3.1. Metodologie
    - 3.1.1. Výzkumný problém a výzkumné otázky

- 3.1.2. Techniky tvorby dat
- 3.1.3. Analýza dat
- 3.2. Vymezení případu a popis kauzy
- 3.3. Spolek Krásné Kobylisy
- 3.4. Boj o „žitý“ prostor
- 3.5. Změna nároků – pokus o změnu narativu
- 3.6. Od vize developera k Vizi občanů
- 3.7. Shrnutí výsledků empirického výzkumu
- 4. Závěr

18. Předběžná bibliografie k tématu:

DIKEÇ, Mustafa. 2001. Justice and the Spatial Imagination. In: *Environment and Planning A: Economy and Space*. 2001, Vol. 33(10). s 1785-1805. ISSN: 0308-518X. [online] [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1068/a3467>

HANNIGAN, John. 2014. *Environmental Sociology*. Londýn: Routledge. ISBN 9781315796925.

HARVEY, David. 2012. *Rebel Cities: from the Right to the City to the Urban Revolution*. 1. vyd. New York: Verso. ISBN 978-1-84467-904-1.

HARVEY, David. 2008. The Right to the City. In: *New Left Review*. 2008, Vol 53. s 23-40. ISSN 0467-67-542.

LEFEBVRE, Henri. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Wiley-Blackwell. ISBN-10:9780631181774.

KEITH, Jacobs; KEMENY, Jim; MANZI, Tony. 2004. *Social Constructionism In Housing Research*. Ashgate Publishing. ISBN: 9780754638377

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej; ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7571-025-3.

SASSEN, Saskia. 2018. *Losing control? Sovereignty in an age of dlobalization*. New York: Columbia University Press. ISBN: 9780231106092.

WILLIAMS, Katie; BURTON, Elizabeth; JENKS, Mike. 2005. *Achieving the Compact City Through Intensification: An Accetable Option? In: The Compact City. A Sustainable Urban Form?* Taylor & Francis e-Library. ISBN 0-203-37495-9

19. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):¹

K volbě tématu mne inspirovala především městská terénní praxe, již jsme s oborem absolvovali na podzim 2021, na které jsme nahlédli do problematiky udržitelnosti v městském prostředí.

Troja 24. května 2023

diplomant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

¹ nepovinné

Hlavní okruhy otázek k rozhovorům

- Mohl/a byste mě provést obdobím, kdy jste se dozvěděli o developerském záměru, jak probíhalo jeho představení a co se dělo poté?
- Kdy jste se přidal/a ke spolku a proč? Byla to Vaše první zkušenost s takovou iniciativou?
- Co jste dělali pro to, aby se výstavba neuskutečnila?
- Proč myslíte, že zrovna na sídlišti Ďáblice se vzedmula taková vlna odporu?
- Jaký jste měl/a názor na developerský projekt? Z jakých důvodů se vám nelíbil?
- Jaký máte názor na zahušťování sídliště obecně?
- Jak dlouho na sídlišti žijete a jaký k němu máte vztah?
- Jak byste popsal/a život na sídlišti, co se vám na něm líbí nebo naopak nelíbí?
- Jaká je podle vás hlavní hodnota sídliště?
- Zapojil/a jste se nějak do aktivit spolku bránících výstavbě, případně do jakých a jak to probíhalo?
- Jakým způsobem spolek komunikuje mezi sebou a s ostatními zainteresovanými aktéry?
- Jak probíhá spolupráce spolku s Městskou částí Praha 8?
- Jak nahlížíte na případnou památkovou ochranu sídliště?
- Čím se v rámci spolku aktuálně zabýváte?
- V co doufáte na sídlišti do budoucna, máte nějaké plány?
- Co pro sídliště znamená nová územní studie a jak probíhala její příprava?
- Jak jste dospěli k Vizi sídliště Ďáblice, co v ní považujete za nejdůležitější?